

Raport special privind respectarea drepturilor copiilor privați de libertate în România

Avocatul Poporului

cu sprijinul UNICEF România

**Raport special privind respectarea
drepturilor copiilor privați de libertate
în România**

București, 2014

Coordonator din partea instituției Avocatul Poporului:

Ionel Oprea, adjunct al Avocatului Poporului

Coordonator din partea UNICEF:

Tudor Ștefănescu, expert monitorizare și evaluare

Autori:

Anamaria Szabo, Lorena Tarlion, Petronel Dobrică, Mirabela Mălăescu

Capitolul 2 a fost elaborat de Lucia Petrescu, ANP

Operatori de teren ai birourilor teritoriale ale instituției Avocatul Poporului:

Carla Cozma (colectare date la CR Tg. Ocna)

Eugen Ciobotă (colectare date la PMT Tg. Mureș)

Eugen Dinu (pretestare Penit. Rahova-București)

Simona Emandi (colectare date la PMT Craiova)

Ioana Enache (colectare date la PMT Tichilești)

Ligia Gherța (colectare date la PMT Craiova)

Paula Iekel (colectare date la PMT Bacău)

Roxana Marcu (colectare date la CR Buziaș)

Mirabela Mălăescu (pretestare Penit. Rahova-București)

Alina Olah (colectare date la CR Buziaș)

Iuliana Păduraru (colectare date la PMT Tichilești)

Camelia Reghini (colectare date la PMT Tg. Mureș)

Doina Sîrghie (colectare date la CR Tg. Ocna, PMT Bacău)

Acest raport a fost elaborat cu sprijinul UNICEF România

Culegerea datelor s-a realizat cu colaborarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, reprezentată de Comisar șef de penitenciare Cătălin Claudiu Bejan, Director General

Cuprins

Sumar / 4

Cap. 1 Cadrul legislativ al drepturilor copiilor privați de libertate / 8

Cap. 2 Instituțiile de reeducare și deținere pentru copii / 28

Cap. 3 Rezultatele studiului / 34

Concluzii / 77

Recomandări / 82

Anexe / 86

Bibliografie / 102

Sumar

Acest raport special este o inițiativă a instituției Avocatului Poporului în România și a fost realizat cu sprijinul tehnic al UNICEF România. Studiul prezentat în acest raport special își propune să determine dacă și în ce măsură sunt respectate drepturile copiilor privați de libertate în România, prin analiza percepțiilor acestora în legătură cu cele mai importante aspecte ale drepturilor la siguranță, demnitate umană, acces la asistență juridică, separarea de adulți, asistență medicală și servicii pentru promovarea sănătății, educație și menținerea legăturii cu familia și comunitatea pe perioada detenției. Studiul își propune și să sprijine procesul de luare a deciziilor prin furnizarea de informații cheie către instituțiile relevante, în special către Ministerul Justiției – Administrația Națională a Penitenciarelor, Ministerul Afacerilor Interne și Comisiilor Parlamentare, în vederea îmbunătățirii politicilor publice care privesc copiii privați de libertate. Studiul nu a realizat o evaluare directă a unităților de deținere și nici nu a căutat să valideze sau să invalideze relatările copiilor. Ca atare, se bazează exclusiv pe informațiile furnizate de copiii aflați în detenție.

Planificarea și stabilirea relațiilor inter-instituționale au fost coordonate de Ionel Oprea, adjunctul Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, ale Familiei, Tinerilor, Pensionarilor și Persoanelor cu Handicap. Metodologia a fost construită de o echipă de experți: Tudor Ștefănescu, expert în monitorizare și evaluare la UNICEF România, dr. Anamaria Szabo și dr. Petronel Dobrică de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, și judecător Lorena Tarlion, Vice-Președintele Tribunalului Iași. La capitolul 1 a contribuit și Mirabela Mălăescu, de la Avocatul Poporului, iar capitolul privind instituțiile de reeducare și deținere pentru copii a fost elaborat de Lucia Petrescu de la Administrația Națională a Penitenciarelor. O echipă de specialiști ai Birourilor Teritoriale ale Avocatului Poporului a realizat interviurile cu copiii privați de libertate în perioada Octombrie – Noiembrie 2013.

Studiul este structurat în cinci secțiuni:

Prima secțiune analizează cadrul legal din România care privește copiii privați de libertate, printr-o dublă comparație. În primul rând, compară cadrul legal național care era în vigoare la momentul culegerii datelor cu noul cadrul legal care a intrat în vigoare în Februarie 2014. În al doilea rând, compară prevederile legale naționale cu reglementările internaționale în materie penală, care se aplică copiilor privați de libertate.

A doua secțiune prezintă pe scurt specificul diferitelor unități de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor din România, care au în custodie copii aflați în arest preventiv sau condamnați definitiv și în care au fost realizate interviurile.

A treia secțiune detaliază metodologia studiului și prezintă rezultatele. Datele au fost culese cu un instrument mixt – un chestionar cu întrebări deschise încorporate, pentru care răspunsurile au fost înregistrate audio sau prin note de mână. Instrumentul este structurat folosind ordinea cronologică a evenimentelor: prima parte acoperă aspecte privind viața copilului înainte de încarcerare, urmată de întrebări privind ancheta poliției, arestul preventiv, judecata și detenția după condamnare. Întrebările sunt formulate cât mai scurt și cât mai simplu posibil, folosesc termeni ușor de înțeles,

pentru a facilita răspunsurile copiilor. Instrumentul a fost administrat de 13 operatori de teren, care au fost anterior instruiți în cadrul unui program de două zile organizat de UNICEF România. Un eșantion reprezentativ de 101 copii privați de libertate au fost intervievați în 2 centre de reeducare și 4 penitenciare pentru minori și tineri din subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. Studiul a utilizat eșantionarea stratificată multistadială, cu straturi precum unitatea de deținere, genul, vârsta, nivelul de educație înainte de încarcerare și statutul juridic. Datele cantitative au fost analizate folosind softul SPSS, versiunea 17.0. Datele calitative au fost analizate tematic.

Rezultate (selectiv)

Cu privire la ancheta și arestul poliției

În momentul realizării primei anchete a copilului, în doar 2% din cazuri a fost prezent asistentul social și în numai 6% din cazuri a fost prezent un avocat, conform copiilor intervievați.

Aproximativ 68% dintre copiii incluși în eșantion au spus că au fost purtați în cătușe în public, dintre care aproximativ 20% au spus că au fost încătușați alături de un adult.

Mai mult de jumătate dintre copiii intervievați (57%) au spus că nu li s-au comunicat drepturile pe care le au, la momentul reținerii; 63% dintre aceștia au declarat că nu li s-a spus că pot face reclamații.

42% dintre copii au declarat că au primit avocat imediat ce au fost aduși la poliție, aproximativ 30% că au primit avocat după o perioadă de timp (în prima zi sau în aproximativ o săptămână), în timp ce aproape 27% că nu au avut avocat pe perioada desfășurării anchetei poliției.

Aproximativ 30% dintre copii au împărțit camera din arestul poliției cu adulți.

Aproximativ 22% dintre copii au declarat că au fost victime ale abuzurilor fizice în arestul poliției, cele mai multe comise de către ofițeri de poliție, procurori sau gardieni (procentul este de 4 ori mai mare decât abuzurile fizice ai căror autori sunt ceilalți suspecti din arest).

Cu privire la judecată

Aproximativ 70% dintre copii au discutat cu avocatul înainte de prima înfățișare în fața instanței de judecată; jumătate dintre aceștia au avut o singură discuție cu avocatul, în sala de judecată, chiar înainte de înfățișare. Aproximativ 30% dintre copii nu au avut nicio discuție cu un avocat, nici în sala de judecată, înainte de prima înfățișare în fața instanței, situație care impune măsuri remediale urgente.

62% dintre copii au declarat că înfățișarea în instanță nu a fost privată, în sala de judecată fiind de fața public, avocați și/sau alți inculpați.

Cu privire la detenția în unitățile ANP

66% dintre copiii intervievați declară că au fost informați la depunerea în unitatea de deținere a ANP în legătură cu drepturile și obligațiile pe care le au; 34% afirmă că nu au fost informați. Chiar dacă acest ultim procent este semnificativ mai redus față de cel din arestul poliției, o proporție de o treime dintre copiii intervievați, care susțin că nu au fost informați în legătură cu drepturile și obligațiile pe care le au, este îngrijorătoare.

86% dintre copii afirmă că au putut merge la medic de fiecare dată când au avut nevoie, iar 78% că au primit medicamente de fiecare dată când au avut nevoie. În același timp, aproape trei sferturi dintre copii (72%) spun că s-au îmbolnăvit în timpul detenției, o parte menționând prezenta continuă a ploșnițelor sau a scabiei și apariția frecventă a unor infecții.

Mai mult de jumătate dintre copii (55%) au declarat că mâncarea este inadecvată, unii dintre aceștia detaliind: absența sau insuficiența mâncării bogate în proteine, prezența gândacilor în cantină, a viermilor, a altor insecte și a pietrelor în mâncare, mirosul urât al mâncării.

Peste 33% dintre copii nu sunt vizitați de membrii familiei, iar 35% nu au primit niciodată pachet.

Peste 90% dintre copii declară că pot vorbi cu un psiholog sau educator oricând au nevoie.

90% dintre copii pot participa zilnic la activități sportive, însă 54% dintre copii intervievați susțin că nu au oportunitatea de a învăța o meserie.

Aproximativ 30% dintre copiii intervievați au declarat că au fost victime ale abuzurilor fizice (inclusiv viol), cele mai multe comise de către ceilalți copii deținuți; proporția actelor violente comise de personalul unităților este de două ori mai mică decât a celor care au loc *între* copii. Două treimi dintre copiii abuzați fizic nu au raportat actele de violență unui adult, cei mai mulți de teama repetării abuzului.

A patra secțiune prezintă concluziile studiului. Sunt trecute în revistă principalele nerespectări ale drepturilor copiilor privați de libertate pe parcursul etapelor procesului penal. În arestul poliției două încălcări ale drepturilor copiilor ies în evidență: presiunile fizice și psihologice pe perioada anchetei și asistența juridică inadecvată. În unitățile de detenție ale ANP trei încălcări ale drepturilor copiilor sunt solid susținute de date: condițiile de viață precare, violența fizică și psihologică între copii, facilitată de absența intervenției personalului din penitenciar, și izolarea crescută a copiilor de familie și comunitate, care împiedică procesul de reintegrare socială.

A cincea secțiune constă în recomandări pentru autoritățile publice și alte organizații, care ar trebui implementate, pentru a îmbunătăți respectarea drepturilor copiilor privați de libertate în România. Acestea includ:

- Creșterea alocării bugetare către unitățile de arest și deținere, concomitent cu elaborarea și aplicarea unei metodologii de prioritizare a cheltuielilor, astfel încât măsurile care asigură nemijlocit respectarea drepturilor copiilor să fie susținute cu precădere;
- Adoptarea proiectului de lege privind înființarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Locurile de Detenție;
- Adoptarea de urgență, la instanțele de judecată, a măsurilor organizatorice necesare pentru a asigura ne-expunerea copiilor învinuiți în spații în care se judecă alte cauze;
- Verificarea modului în care se asigură minorilor asistența juridică în timpul anchetei și adoptarea și aplicarea măsurilor necesare pentru ca toți copiii să primească asistența juridică, inclusiv măsura monitorizării;

- Elaborarea și punerea în aplicare cu transparență a unei politici de toleranță zero față de actele de violență împotriva copiilor, pe parcursul arestării, procedurilor penale și detenției;
- Elaborarea și punerea în aplicare cu transparență a unor protocoale de raportare în siguranță de către copii a actelor de violență, precum și a unui protocol pentru asigurarea protecției de rele tratamente ca urmare a raportării;
- Îmbunătățirea și standardizarea recrutării, a instruirii, supravegherii și testării profesionale a personalului custodial;
- Instituirea și aplicarea unor măsuri de prevenire și descurajare (măsuri educative, de monitorizare) a actelor de violență *între* copii, în timpul custodierii lor în centrele de reținere și arest preventiv, în centrele de reeducare și cele de detenție, inclusiv implementarea unei metodologii pentru identificarea copiilor vulnerabili și luarea de măsuri preventive pentru protecția acestora;
- Elaborarea și aplicarea unor practici de încurajare și recompensare a comportamentelor pozitive, pro-sociale în timpul detenției, concomitent cu popularea mediului de recluziune cu modele pozitive – respectiv cu un personal corect, obiectiv, non-violent, motivat de „îndreptarea” conștientă, prin mijloace pozitive, a copiilor delincvenți;
- Asigurarea școlarizării tuturor copiilor custodiați și/sau formarea lor profesională, fără excepții;
- Includerea, în planurile de formare profesională elaborate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, a unor activități special destinate categoriei minorilor privați de libertate, adecvate nivelului de pregătire școlară al acestora și ținând cont de analizele pieței de muncă;
- Planificarea și alocarea de resurse financiare și materiale pentru multiplicarea și diversificarea oportunităților de învățare socială pentru copiii privați de libertate;
- Identificarea și punerea în aplicare de măsuri pentru asigurarea accesului la servicii speciale de consiliere a copiilor privați de libertate;
- Formalizarea cadrului instituțional necesar reintegrării sociale a deținuților, prin aprobarea Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate și asumarea acesteia la nivel național.

Cap. 1 Cadrul legislativ al drepturilor copiilor privați de libertate

1. Considerații generale

Procedurile urmate în sistemul judiciar român sunt caracterizate de un grad înalt de formalism și insuficient adaptate la vârsta copilului. Prin Reforma sistemului român de justiție juvenilă de după anul 2000 s-a urmărit limitarea sau chiar evitarea contactului excesiv cu sistemul formal de justiție, observarea modului în care sunt respectate drepturile omului (și inclusiv ale copiilor) fiind principala motivație a modificărilor aduse legislației penale. Cu toate acestea, Codul de procedură penală cuprinde un *summum* redus de dispoziții speciale pentru cauzele în care sunt implicați copii care au comis infracțiuni.

Articolul 40 din Convenția cu privire la drepturile copilului¹ subliniază că, este de preferat ca aceștia să nu fie supuși procedurilor juridice standard și instituționalizării, prevăzându-se o întreagă gamă de dispoziții, precum cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, la perioadele de probă, la plasamentul familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită.

2. Răspunderea penală a copilului în vechea și actuala reglementare

Delincvența juvenilă reprezintă încălcarea unor norme care reflectă cerințele oricărei forme de conviețuire umană. Juridic nu putem stabili și aprecia cauzele acestui fenomen, fiind posibilă doar o distincție între un comportament delinvent, contrar normelor penale, și un comportament normal acceptat de societate².

Indiferent de modelul de tratament juridic aplicat copiilor care au comis infracțiuni, acesta va trebui să respecte interesul superior al copilului. În acest sens, o pondere corespunzătoare va fi acordată părerilor și opiniilor lui (copilul trebuind a fi tratat ca deținător deplin de drepturi, exercitate în funcție de capacitatea lui de dezvoltare). La aplicarea dispozițiilor privind delincvența juvenilă trebuie să se țină cont de bunăstarea fizică și psihică și de interesele legale, sociale și economice ale copilului. Toate celelalte drepturi ale copiilor în conflict cu legea penală, precum dreptul la demnitate, la libertate, la tratament egal, la nediscriminare etc., trebuie să fie respectate.

Abordarea interdisciplinară cu scopul de a evalua și garanta respectarea interesului superior al copilului în procedurile penale în care este implicat a fost principalul obiectiv al elaborării Titlului V al părții generale a Noului Cod penal, intitulat *Minoritatea*, a cărui structură este mult lărgită față de vechiul Cod penal și constituie unul dintre punctele centrale ale reformei penale³.

¹Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată la New York, de Adunarea Generală a O.N.U., 1989, ratificată de România prin Legea 18/1990.

²Banciu, Dan (2007). *Sociologie juridică*. București: Editura Lumina Lex.

³Pascu, I., Buneci, P. (2011). *Noul Cod penal, Partea generală și Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Editura Universul Juridic, p. 158.

Cele 22 de articole care alcătuiesc Titlul V al părții generale a Noului Cod penal sunt grupate în 4 capitole și privesc: regimul răspunderii penale a minorului (art. 113-116), regimul măsurilor educative neprivative de libertate (art. 117 - 123), regimul măsurilor educative privative de libertate (art. 124-127) și dispoziții comune privind minorii în partea generală a Noului Cod penal, referitoare la efectele cauzelor de atenuare agravare (art. 128), la pluralitatea de infracțiuni (art. 129) și la particularitățile regimului sancționator al minorilor (art. 130 - 134). Modificările aduse acestui capitol sunt radicale; practica judiciară la care să ne raportăm nu există.

Cele 15 articole care alcătuiesc Titlul V al părții generale a vechiului Cod penal cuprind dispoziții privitoare atât la limite și consecințe ale răspunderii penale a minorilor, la măsuri educative (art. 99-108), cât și la pedepse ce pot fi aplicate unei astfel de categorii de subiecți (art. 109-110 ind. 1)⁴.

Un prim element diferențiator între cele două coduri poate fi exemplificat sub raportul consecințelor răspunderii penale. Astfel, în timp ce vechiul Cod penal prevedea faptul că, față de copilul care răspunde penal se poate lua o măsură educativă ori i se poate aplica o pedeapsă, Noul Cod penal conține dispoziții referitoare numai la măsuri educative, privative și neprivative de libertate⁵. Așadar, principalul element de noutate în materia minorității îl constituie renunțarea completă la pedepsele aplicabile copiilor care răspund penal și instituirea pentru aceștia a unui regim sancționator format doar din măsuri educative. Regimul sancționator penal al copiilor care au comis infracțiuni prevăzut de Noul Cod penal este un regim axat exclusiv pe măsuri educative⁶.

În cele ce urmează, vom face o prezentare comparată a noilor dispoziții:

2.1. Limitele răspunderii penale a copiilor

Din punct de vedere al vârstei la care o persoană poate răspunde penal, nu există diferențe față de vechiul Cod penal (art. 99); conform art. 113 din Noul Cod penal, copilul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Cu privire la copilul care a săvârșit fapte prevăzute de legea penală, dar nu răspunde penal, se aplică măsurile prevăzute de Legea nr. 272/2004, actualizată, privind protecția și promovarea drepturilor copilului⁷. Și acest act normativ a fost modificat, principala adăugire cu privire la segmentul de interes vizând asistența și consilierea psihologică a copiilor și părinților acestora, pe baza unor programe individualizate.

Copilul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal, numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, iar copilul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal, în condițiile legii.

Noua reglementare este identică, discernământul copilului cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani urmând a fi stabilit, ca și anterior, pe baza unei expertize medico-legale psihiatrice. Art. 184 din Noul Cod de procedură penală stabilește modalitatea de efectuare a acestei expertize cu referire expresă la copiii care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală și au vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani (alin. 3 al articolului menționat): „Expertiza medico-legală psihiatrică se efectuează după obținerea

⁴Antoniou, G. (coord.), Boroș, Al., Bulai, B.-N., Bulai, C., Daneș, Șt., Duvac, C., Guiu, M.-K., Mitrache, C., Mitrache, Cr., Molnar, I., Ristea, I., Sima, C., Teodorescu, V., Vasile, I., Vlășceanu, A. (2011). *Explicații preliminare ale noului Cod penal, Vol. II (art. 53-187)*. București: Editura Universul Juridic, p. 327.

⁵Idem, p. 327-328.

⁶Pașca, V. (2011). *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Universul Juridic, p. 440.

⁷Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004.

consimțământului scris al persoanei ce urmează a fi supusă expertizei, exprimat în prezența unui avocat ales sau din oficiu, în fața organului judiciar, iar în cazul minorului și în prezența ocrotitorului legal”. Această dispoziție, în lipsa consimțământului, nu vine în contradicție cu obligativitatea efectuării expertizei, întrucât, în caz de refuz, copilul poate fi dus la comisie prin emiterea unui mandat de aducere. S-a urmărit, astfel, asigurarea dreptului la apărare al copilului (prin prezența avocatului și al ocrotitorului legal la momentul consultării inițiale asupra efectuării acestei proceduri).

Cu privire la copilul care a împlinit vârsta de 16 ani, se prezumă că acesta are discernământ. Cum această prezumție nu este absolută, răsturnarea ei poate avea loc, în situațiile prevăzute de lege (spre ex., atunci când organul de urmărire penală sau instanța are o îndoială asupra discernământului copilului în momentul săvârșirii infracțiunii ce face obiectul acuzației).

2.2. Consecințele răspunderii penale a copilului (și a majorilor care, la data săvârșirii infracțiunii aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani)

Regimul sancționator al copiilor, prin Noul Cod penal, este modificat în totalitate, fiind bazat exclusiv pe măsuri educative (art. 114 Noul Cod penal), spre deosebire de vechiul Cod penal, care prevedea pentru copiii care răspund penal un sistem sancționator special format din măsuri educative și pedepse, ambele categorii de sancțiuni având caracterul de sancțiuni de drept penal⁸. Astfel, art. 100 din vechiul Cod penal prevedea în alin. (1) că, față de copilul care răspunde penal se putea lua o măsură educativă ori i se putea aplica o pedeapsă. La alegerea sancțiunii se ținea seama de gradul de pericol social al faptei săvârșite, de starea fizică, de dezvoltarea intelectuală și morală, de comportarea lui, de condițiile în care a fost crescut și în care a trăit și de orice alte elemente de natură să caracterizeze persoana copilului. În alin. (2) al aceluiași articol se prevedea că, pedeapsa se aplica numai dacă se aprecia că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea copilului.

Măsurile educative care se puteau lua față de copiii care au comis infracțiuni prevăzute în vechiul Cod penal sunt: mustrarea, libertatea supravegheată, internarea într-un centru de reeducare și internarea într-un institut medical - educativ (art. 101). Primele trei măsuri sunt prevăzute în ordinea gravității lor, de la simpla dojană până la privarea de libertate. Ultima are un caracter special și complex, având nu numai caracter de măsură educativă privativă de libertate, dar și de măsură de tratament medical⁹.

În art. 109 din vechiul Cod penal se prevedea că pedepsele ce se puteau aplica copiilor sunt închisoarea sau amenda prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită. Limitele pedepselor se reduceau la jumătate. În urma reducerii, în nici un caz minimul pedepsei nu putea depăși 5 ani. Nu se putea aplica copiilor pedeapsa detențiunii pe viață; când legea prevedea pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață, se aplica copilului închisoarea de la 5 la 20 de ani. De asemenea, nu se aplicau copiilor pedepsele complementare, iar condamnările pronunțate pentru infracțiunile comise în timpul minorității nu atrăgeau incapacități sau decăderi, o astfel de condamnare neputând constitui prim termen al recidivei.

⁸Boroi, Al. (2000). *Drept penal. Partea generală*. Ediția a II-a. București: Editura All Beck, p. 293.

⁹Bulai, C., Bulai, B.N. (2007). *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Editura Universul Juridic, p. 605.

Prin noua reglementare s-a urmărit schimbarea centrului de greutate de pe sancțiunile privative de libertate pe alternativele la detenție. Modificările aduse regimului sancționator în acest domeniu sunt în deplină concordanță cu prevederile documentelor internaționale privind justiția pentru copii, noile reglementări excluzând în ceea ce îi privește aplicarea pedepsei cu închisoarea sau cu amenda. S-a urmărit, de asemenea, ca reintegrarea socială a copiilor care au comis infracțiuni să se realizeze prin modalități adaptate vârstei, personalității acestora, modelul de sancționare fiind unul educativ și reparator, care limitează răspunsul statului în favoarea unei intervenții propice.

Astfel, alin. 1 al art. 114 din Noul Cod penal prevede ca regulă că față de copilul care la data săvârșirii infracțiunii avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate.

Excepțiile de la această regulă sunt prevăzute în alin. 2 al articolului. Astfel, față de copilul care la data săvârșirii infracțiunii avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se poate lua și o măsură educativă privativă de libertate, dar doar în următoarele cazuri:

- dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă, ce a fost executată sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;
- atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Criteriile ce vor fi avute în vedere la stabilirea în concret a măsurii educative, privative sau neprivative de libertate, sunt prevăzute de art. 74 din Noul Cod penal, fiind mult mai detaliate decât în vechea reglementare, dar în același timp comune pentru toate categoriile de infractori, copii și majori:

- împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite;
- starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;
- natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;
- motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit;
- natura și frecvența infracțiunilor, care constituie antecedente penale ale infractorului;
- conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal;
- nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială.

Un aspect deosebit de important care trebuie menționat este acela că dispozițiile cuprinse în Noul Cod penal, în titlul privind minoritatea, se aplică și majorilor care la data săvârșirii infracțiunii aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani (art. 134 Noul Cod penal).

De asemenea, referatul de evaluare ce va fi întocmit, la solicitarea instanței, de către serviciul de probațiune cuprinde (ca și element de noutate) și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care copilul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță (art. 116 alin. 1 din Noul Cod penal). Aceste propuneri trebuie făcute indiferent de caracterul măsurii educative ce urmează a fi aplicate: neprivativă de libertate (stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână, asistarea zilnică) sau privativă de libertate (internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de detenție).

Cât privește măsurile educative neprivative de libertate, inserate la art. 115 alin. 1 pct. 1 din Noul Cod penal, ordinea enumerării lor nu este deloc întâmplătoare, ci reprezintă o scară de măsuri din ce

în ce mai aspre în conținut, corespunzătoare pericolului social concret al faptei săvârșite și nivelului riscului de reitereare a comportamentului infracțional¹⁰.

Măsura educativă a stagiului de formare civică (art. 117, Noul Cod penal) constă în obligația copilului de a participa la un program cu o durată de cel mult patru luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor. Organizarea, asigurarea participării și supravegherea copilului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al copilului.

Un astfel de stagiul are ca și destinatari pe copiii care provin din familii disfuncționale, care sunt angrenați în sistemul de învățământ, pentru care reintegrarea socială, urmare a comiterii unei infracțiuni cu caracter accidental, se realizează ușor, pe fondul unei conduite bune anterioare, prin conștientizarea pericolului la care se expun în cazul adoptării unui comportament infracțional, a consecințelor acțiunilor lor, nu numai asupra victimelor, dar și asupra propriei familii. Durata minimă a programului este lăsată la latitudinea instanței, dar conținutul acestuia este stabilit prin luarea în considerare a deficiențelor educaționale ale copiilor. Executarea acestei măsuri educative este prevăzută în art. 66 din Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal¹¹.

Măsura educativă a supravegherii (art. 118, Noul Cod penal) constă în controlarea și îndrumarea copilului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.

Art. 67 din Legea nr. 253/2013 prevede că această măsură educativă are ca obiectiv participarea copilului la cursuri școlare sau de formare profesională, prevenirea desfășurării unor activități cu caracter ilicit de către copil, precum și evitarea contactului cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia. Pentru punerea în executare a acestei măsuri, instanța trebuie să menționeze persoana care realizează supravegherea și îndrumarea copilului, respectiv părinții, cei care l-au adoptat sau tutorele. În subsidiar, supravegherea poate fi dată unei persoane de încredere, de obicei o rudă mai apropiată, numai la cererea expresă a acestei persoane și doar în situația în care cei în drept nu asigură supravegherea în condiții satisfăcătoare.

Prin conținutul ei, măsura se apropie de conținutul măsurii educative a libertății supravegheate prevăzută de vechiul Cod penal, dar are o durată mai redusă și, în plus, accentul este pus pe componenta educativă, implicarea consilierului de probațiune fiind obligatorie, acesta având ca sarcină, printre altele, verificarea modului în care copilul își respectă obligațiile, colaborarea cu școala sau instituția unde are loc formarea profesională și cu familia fiind foarte strânsă.

Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână (art. 119, Noul Cod penal) constă în obligația copilului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care în această perioadă are obligația de a participa la anumite programe

¹⁰Dascăl, T. (2011). *Minoritatea în dreptul penal român*. București: Editura C.H. Beck, p. 302-303.

¹¹Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 513 din 14 august 2013.

ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță. Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Această măsură restrictivă de libertate are ca obiectiv evitarea contactului cu anumite persoane sau a prezenței în anumite locuri care să-l predispună pe copil la manifestarea unui comportament infracțional (art. 68 din Legea nr. 253/2013). Posibilitatea instanței de stabilire în sarcina copilului a unor obligații ce se vor executa și în alte zile decât sâmbăta și duminica, asigură caracterul educativ al acestei măsuri, care pare a fi axată mai ales pe prevenție. Din dispozițiile art. 68 alin. 4 din Legea nr. 253/2013 rezultă că instanța trebuie să desemneze o persoană majoră care să supravegheze executarea măsurii. Alegerea acesteia este lăsată la latitudinea organului judiciar, nefiind date criterii de diferențiere între mai multe persoane majore care locuiesc sau nu cu copilul. Interesul superior al copilului va trebui respectat și vor trebui culese informații complete prin intermediul consilierului de probațiune, astfel încât persoana desemnată să corespundă cerințelor punerii în executare a unei astfel de măsuri.

Măsura educativă a asistării zilnice (art. 120, Noul Cod penal) constă în obligația copilului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse copilului. Măsura educativă a asistării zilnice se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Deși se aseamănă cu măsura educativă a supravegherii, în cazul asistării zilnice implicarea consilierului de probațiune este pregnantă, acesta stabilind și verificând îndeplinirea zilnică a programului de către copil, nelimitându-se la o monitorizare periodică din exterior a comportamentului acestuia. Este cea mai severă măsură educativă neprivativă de libertate, nu are corespondent în vechiul Cod penal și urmărește concentrarea copilului pe activitățile zilnice, dincolo de orice componentă infracțională a acestora. Supravegherea executării măsurii educative a asistării zilnice se realizează de consilierul de probațiune sau, după caz, de persoana desemnată prin decizia acestuia, din cadrul unei instituții din comunitate¹² (art. 69 din Legea nr. 253/2013).

Obligațiile pe care instanța le poate impune copilului concomitent cu una dintre măsurile educative neprivative de libertate (art. 121, Noul Cod penal) acoperă, în linii generale, o arie similară cu cea a obligațiilor impuse majorului infractor ce beneficiază de o modalitate de individualizare a pedepsei neprivative de libertate, dar conținutul lor va fi adaptat în funcție de persoana și conduita copilului și de specificul infracțiunii comise. Dispozițiile art. 121 alin. 1 din Noul Cod penal prevăd că, pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune copilului una sau mai multe dintre următoarele obligații (cu rol de formare, de prevenție și de control):

- a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;
- b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;
- c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice stabilite de instanță;

¹²Art. 2 lit. a din Legea nr. 253/2013 definește instituțiile din comunitate: autoritățile și instituțiile publice, organizațiile nonguvernamentale și alte persoane fizice sau juridice, care participă la executarea pedepselor sau măsurilor neprivative de libertate prin colaborare la nivelul comunității locale cu autoritățile direct responsabile de asigurarea executării acestor pedepse sau măsuri.

d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță (conform art. 121 alin. 2, când stabilește această obligație, instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei);

e) să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță se face sub coordonarea serviciului de probațiune. Chiar dacă supravegherea copilului este încredințată altei persoane, serviciul de probațiune este cel care coordonează executarea oricăreia dintre obligațiile stabilite copilului. Legea nr. 253/2013, în art. 70 alin. 5 detaliază modul de executare a acestor obligații.

De asemenea, alin. 4 al art. 121 din Noul Cod penal stabilește în sarcina serviciului de probațiune obligația sesizării instanței dacă au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea, și obligațiile ce îi revin persoanei supravegheate dacă nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau nu le execută în condițiile stabilite.

Astfel de obligații nu își au corespondent în vechiul Cod penal, putând fi comparate cel mult cu obligațiile inserate la art. 103 alin. 3 din vechea reglementare, referitoare la măsura educativă a libertății supravegheate și cu privire la stabilirea cărora instanța avea doar o posibilitate a impunerii lor, și nu o obligativitate în acest sens: să nu frecventeze anumite locuri stabilite, să nu intre în legătură cu anumite persoane, să presteze o activitate neremunerată într-o instituție de interes public fixată de instanță, cu o durată între 50 și 200 de ore, de maximum 3 ore pe zi, după programul de școală, în zilele nelucrătoare și în vacanță.

Prevederile art. 122 din Noul Cod penal reglementează cazurile în care instanța, la solicitarea serviciului de probațiune, dispune modificarea obligațiilor impuse a fi îndeplinite pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate sau încetarea executării unora dintre acestea. Potrivit acestui text, ori de câte ori serviciul de probațiune constată că, pe parcursul supravegherii au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente ori că unele obligații impuse nu mai sunt necesare, sesizează instanța care va dispune modificarea, în mod corespunzător, sau încetarea acestor obligații pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare.

Nerespectarea cu rea-credință de către copil a obligațiilor impuse și a condițiilor de executare a măsurii educative neprivative de libertate, precum și săvârșirea unei noi infracțiuni sau judecarea pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior sunt sancționate, dispozițiile art. 123 Noul Cod penal făcând referire la o serie de măsuri, prevăzute în ordinea severității acestora, începând cu prelungirea duratei măsurii educative aplicate inițial (cu respectarea termenului maxim admis), continuând cu înlocuirea acestei măsuri cu o măsură educativă neprivativă de libertate mai severă și terminând cu înlocuirea măsurii educative neprivative de libertate cea mai severă cu internarea într-un centru educativ.

Măsurile educative privative de libertate sunt prevăzute în art. 115 alin. 1 pct. 2 din Noul Cod penal: internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție. Art. 141 din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele

judiciare în cursul procesului penal¹³ precizează că aceste centre educative și de detenție sunt instituții specializate în recuperarea socială a persoanelor internate, în care acestea urmează programe de instruire școlară și formare profesională, potrivit aptitudinilor lor, precum și alte activități și programe destinate reintegrării sociale. Diferența dintre cele două instituții este dată de existența unui regim de pază și supraveghere în centrele de detenție.

Cu privire la măsurile educative privative de libertate, hotărâtoare sunt condițiile prevăzute în art. 114 alin. 2 din Noul Cod penal, atât pentru opțiunea în favoarea acestui grup de măsuri, cât și pentru alegerea uneia dintre cele două măsuri prevăzute de lege, urmând ca la individualizarea măsurii alese să se folosească cu precădere criteriile generale de individualizare. Măsurile educative privative de libertate constituie în fapt o excepție de la executarea măsurilor educative fără scoaterea copilului din mediul familial, justificat fie de repetarea comportamentului infracțional, fie de gravitatea infracțiunii săvârșite.

Măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea copilului într-o instituție specializată în recuperareacopiilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială (art. 124 alin. 1 din Noul Cod penal). Deși privativă de libertate, măsura internării într-un centru educativ este o măsură educativă în cadrul căreia preponderent este programul formativ și educativ, având ca obiectiv resocializarea copilului¹⁴. Durata acestei măsuri educative este stabilită de către instanță, pe baza criteriilor generale de individualizare a pedepsei prevăzute în art. 74 din Noul Cod penal, între unu și 3 ani și nu este influențată de împlinirea de către copil a vârstei de 18 ani. Tocmai prin aceasta se deosebește de măsura educativă a internării într-un centru de reeducare, prevăzută de art. 104 din vechiul Cod penal. Lipsa unei perioade certe pentru această veche măsură educativă explică ineficiența aplicării ei; copilul implicat în derularea procedurilor penale nu avea imaginea unei date clare la care urma să fie liberat, fapt care acționa ca un factor de incertitudine cu implicații nu numai asupra stării psihice a copilului, dar și asupra dorinței sale de reintegrare.

Legiuitorul a luat în considerare posibilități multiple privind comportamentul copilului și a stipulat deciziile pe care le poate lua instanța¹⁵. Astfel, dacă în perioada internăriicopilul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior instanța poate menține măsura internării într-un centru educativ, prelungind durata acesteia, fără a depăși maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție (art. 124 alin. 3 din Noul Cod penal). Instanța va proceda la menținerea și prelungirea internării în centrul educativ atunci când, față de gravitatea infracțiunilor și de împrejurările în care au fost săvârșite, de conduita generală a copilului, apreciază că acesta se poate îndrepta în cadrul centrului educativ, cu prelungirea duratei internării, fără depășirea maximului de 3 ani prevăzut de lege.

¹³Publicată în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013, cu modificările aduse prin O.U.G. nr. 3/2014 pentru luarea unor măsuri de implementare necesare aplicării Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru implementarea altor acte normative, publicată în M. Of. nr. 98 din 7 februarie 2014.

¹⁴Antoniou, G. (coord.), Boroi, Al., Bulai, B.-N., Bulai, C., Daneș, Șt., Duvac, C., Guiu, M.-K., Mittrache, C., Mittrache, Cr., Molnar, I., Ristea, I., Sima, C., Teodorescu, V., Vasii, I., Vlășceanu, A. (2011). *Explicații preliminare ale noului Cod penal, Vol. II (art. 53-187)*. București: Editura Universul Juridic, p. 351.

¹⁵Pascu, I., Buneci, P. (2011). *Noul Cod penal, Partea generală și Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Editura Universul Juridic, p. 677.

De asemenea, în funcție de gravitatea infracțiunii concurente anterioare sau a noii infracțiuni săvârșite pe perioada internării, dacă prelungirea duratei internării nu mai este posibilă, instanța va proceda la înlocuirea acestei măsuri cu internarea într-un centru de detenție, în condițiile prevăzute de lege (art. 124 alin. 3 din Noul Cod penal). În cazul în care pe durata internării în centrul educativ copilul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune (art. 124 alin. 4 Noul Cod penal):

- a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;
- b) liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

Indiferent dacă s-a procedat la înlocuirea sau liberarea din centrul educativ, urmare a eficientizării dispozițiilor menționate, legiuitorul (în alin. 5 al art. 124 din Noul Cod penal) a stabilit pentru instanță obligația de a impune copilului respectarea uneia sau mai multora dintre sarcinile prevăzute în art. 121 din Noul Cod penal până la împlinirea duratei măsurii internării. Dacă copilul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ (art. 124 alin. 6). În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune (art. 124 alin. 7 din Noul Cod penal):

- a) executarea restului rămas din durata măsurii internării inițiale, cu posibilitatea prelungirii duratei acesteia până la maximul prevăzut de lege;
- b) internarea într-un centru de detenție.

Măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea copilului într-o instituție specializată în reabilitarea copiilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale (art. 125 alin. 1 din Noul Cod penal).

Distincția dintre centrul educativ și centrul de detenție constă în aceea că în centrul de detenție procesul de reabilitare a copilului urmează să aibă loc în regim de pază și supraveghere¹⁶. Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani (art. 125 alin. 2 din Noul Cod penal). Durata măsurii este compatibilă cu reglementările și standardele internaționale ce recomandă statelor să nu prevadă în cazul copiilor sancțiuni privative de libertate care să depășească 15 ani (spre ex., Rezoluția Congresului Asociației Internaționale de Drept Penal adoptată la Beijing în 2004). Deși nu are corespondent în reglementările privind măsurile educative ce puteau fi aplicate copiilor, potrivit vechiului Cod penal, s-ar putea spune că această măsură ar fi aplicabilă copiilor în conflict cu legea penală cărora li s-ar fi aplicat pedepse privative de libertate.

¹⁶Pașca, V. (2011). *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Universul Juridic, p. 449

La determinarea concretă a duratei internării în centrul de detenție, între limitele prevăzute de lege, instanța ține seama de criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 74 alin. 1 lit. a)-g) pentru individualizarea pedepselor și se bazează pe cunoașterea exactă a datelor realității la care se referă criteriile respective. Oricare ar fi însă durata și condițiile de executare a internării într-un centru de detenție, această sancțiune este o măsură educativă, nu o pedeapsă, și de aceea are un caracter eminamente educativ și preventiv, iar nu represiv ca în cazul pedepsei¹⁷.

Dacă pe perioada internării copilul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța prelungește măsura internării, fără a depăși maximul de 15 ani, determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracțiunile săvârșite. Din durata măsurii educative se scade perioada executată până la data hotărârii (art. 125 alin. 3 din Noul Cod penal).

Legiuitorul a luat în considerare și situațiile în care copilul condamnat dă dovezi temeinice de îndreptare. Astfel, în cazul în care pe durata internării copilul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

- a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;
- b) liberarea din centrul de detenție, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

Art. 144 din Legea nr. 254/2013, stabilește regimul de executare a măsurilor educative privative de libertate.

2.3. Alte dispoziții relevante

După cum am precizat la început, Titlul V al Noului Cod penal cuprinde și o serie de dispoziții specifice, ce urmează a fi avute în vedere la stabilirea uneia sau alteia dintre măsurile educative eligibile și la stabilirea duratei. Este vorba, mai întâi, de efectele circumstanțelor atenuante și a celor agravante legale (art. 75 și urm. din Noul Cod penal). În Noul Cod penal nu mai există circumstanțe agravante judiciare.

De asemenea, Titlul V cuprinde dispoziții referitoare la pluralitatea de infracțiuni, la descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității și la prescripție, atât cea a răspunderii penale a copiilor, cât și cea a executării măsurilor educative. Mai mult, la fel ca în vechea reglementare, infracțiunile comise în timpul minorității nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

3. Procedura în cauzele cu infractori copii potrivit vechii și noii reglementări

În materie penală, procedura în cauzele cu infractori copii este reglementată prin dispoziții speciale cuprinse în Codul de procedură penală. Vechiul Cod de procedură penală dispunea că urmărirea și judecarea cauzelor având ca obiect infracțiunile comise de copii, precum și punerea în executare a hotărârilor privitoare la aceștia, se fac potrivit procedurii obișnuite, cu unele completări și derogări,

¹⁷Antoniou, G. (coord.), Boroi, Al., Bulai, B.-N., Bulai, C., Daneș, Șt., Duvac, C., Guiu, M.-K., Mitrache, C., Mitrache, Cr., Molnar, I., Ristea, I., Sima, C., Teodorescu, V., Vasii, I., Vlășceanu, A. (2011). *Explicații preliminare ale noului Cod penal, Vol. II (art. 53-187)*. București: Editura Universul Juridic, p. 355

prevăzute în art. 480-493 și art. 160 ind. e-h (privind măsurile preventive aplicabile copiilor). Noua reglementare a prevăzut, în continuare, existența de proceduri speciale aplicabile cauzelor cu infractori copii, completările și derogările fiind inserate la art. 504-520 și art. 243-244 (privind măsurile preventive ce pot fi dispuse cu privire la copii).

Așadar, ca o primă fază, urmărirea penală în cauzele cu infractori copii se desfășoară după procedura obișnuită, cuprinsă în art. 200-274 din vechiul Cod de procedură penală (art. 285-348 din noua reglementare), care se completează cu dispozițiile art. 481 și 482 (art. 505-506 din Noul Cod de procedură penală ce reprezintă norme derogatorii).

Dispozițiile speciale prevăzute în vechiul Cod de procedură penală pentru urmărirea infractorilor copii pot fi împărțite în două categorii: unele se aplică doar copiilor care nu au împlinit 16 ani, iar altele se aplică tuturor copiilor.

Dacă învinuitul sau inculpatul copil nu a împlinit 16 ani, la orice ascultare sau confruntarea acestuia, organul de urmărire penală, dacă el considera necesar, cita Serviciul de probațiune de la domiciliul copilului, precum și pe părinți ori pe tutore, curator sau persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află copilul (art. 481 alin. 1 vechiul Cod de procedură penală). Citarea acestor persoane nu era obligatorie în cursul urmăririi penale; însă, dobândea acest caracter la efectuarea prezentării materialului de urmărire penală (art. 481 alin. 2 vechiul Cod de procedură penală). Noile reglementări procedurale aduc modificări esențiale pe componenta de urmărire penală, prevăzând obligativitatea citării părinților copilului ori, după caz, a tutorelui, curatorului sau persoanei în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar, precum și a direcției de asistență socială și protecția copilului din localitatea unde se desfășoară audierea (art. 505 alin. 1 Noul Cod de procedură penală). Caracterul facultativ al unei astfel de dispoziții din partea organului judiciar a fost păstrat pentru segmentul de copii infractori care au împlinit 16 ani (art. 505 alin. 2 Noul Cod de procedură penală).

În această fază, organul de urmărire penală putea să dispună efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul în a cărui circumscripție teritorială își are locuința copilul. Pentru efectuarea lui sunt strânse date cu privire la comportarea copilului în mod obișnuit, la starea lui fizică și profilul psihologic, la condițiile în care a crescut și a trăit, la mediul familial și social în care a crescut și s-a dezvoltat, dezvoltarea intelectuală și morală, factorii care influențează conduita copilului și care au favorizat comiterea faptelor, comportamentul copilului, înainte și după comiterea faptei. În vederea întocmirii referatului de evaluare, serviciul de probațiune de pe lângă tribunal poate consulta medicul de familie al copilului, profesorii acestuia și orice alte persoane care pot furniza date despre persoana copilului. Noua reglementare (art. 506 Noul Cod de procedură penală) păstrează caracterul facultativ al întocmirii referatului în această fază procesuală și al conținutului acestuia, sub aspectul existenței de propuneri motivate cu privire la măsurile educative ce pot fi luate față de copil.

Potrivit art. 481 alin. 3 vechiul Cod de procedură penală, chiar dacă persoanele citate mai sus nu se prezentau, actele de urmărire penală menționate erau totuși efectuate. Astfel, legea impunea doar citarea anumitor persoane cu rol de asistare a copilului și ca pe o garanție a neîncălcării drepturilor sale, neimpunând ca audierea copiilor, de pildă, să se facă în prezența acestora. Dispoziția are un conținut identic în noua reglementare (art. 505 alin. 3 Noul Cod de procedură penală). În schimb, nici unul dintre texte nu prevede necesitatea sau măcar posibilitatea ca copilul care a comis infracțiuni, în

această fază procesuală, să fie consiliat psihologic și, ulterior, asistat de acest specialist, care ar putea fi considerat chiar persoană de suport pentru copilul aflat în conflict cu legea penală (Legea nr. 272/2004 prevede includerea în programe psihologice doar a copilului care a comis fapte penale și nu răspunde penal; cum cauzele comiterii de fapte penale sunt diverse, dar, mai ales de ordin psihologic, apreciem că această categorie de specialiști trebuie să asiste copilul cu vârsta până la 18 ani cercetat penal pe întreg parcursul procesului penal).

Mai trebuie subliniat faptul că, în etapa actelor premergătoare (până la declanșarea urmăririi penale față de copil), vechiul Cod de procedură penală nu prevedea obligativitatea citării părinților sau a altor reprezentanți legali ai copilului, nu prevedea obligativitatea asistării copilului de către un avocat (dispozițiile procedurale imperative în acest sens aplicându-se doar învinutului și inculpatului, făptuitorul fiind exclus din aria de protecție). Aceste aspecte au fost avute în vedere la momentul modificărilor procedurale în domeniu, cu aplicabilitate de la 1 februarie 2014, etapa procesuală menționată nemaifiind reglementată.

Pentru copiii care răspund penal, vechea reglementare conținea dispoziții speciale privind măsurile preventive privative de libertate (art. 160 ind. g-h din vechiul Cod de procedură penală). Astfel, potrivit alin. 1 din art. 160 ind. g din vechiul Cod de procedură penală, în mod cu totul excepțional, copilul între 14-16 ani care răspundea penal putea fi reținut la dispoziția procurorului sau a organului de cercetare penală, cu înștiințarea și sub controlul procurorului, pentru o durată ce nu putea depăși 10 ore, dacă existau date certe că respectivul copil a comis o infracțiune pedepsită de lege cu detențiunea pe viață sau închisoare de 10 ani ori mai mare. S-au avut în vedere situațiile referitoare la infracțiuni de o gravitate foarte mare. Conform alin. 2 al aceluiași articol, reținerea putea fi prelungită numai dacă se impunea, prin ordonanță motivată, de procuror, pentru o durată de cel mult 10 ore.

În ce privește arestarea preventivă a copilului între 14-16 ani care răspunde penal, potrivit alin. 1 al art. 160 ind. h din vechiul Cod de procedură penală, era necesară îndeplinirea a două condiții cumulative: să nu fie suficientă o altă măsură preventivă și să existe date certe că respectivul copil a comis o infracțiune pedepsită de lege cu detențiunea pe viață sau închisoare de 10 ani ori mai mare. În alin. 2 din art. 160 ind. h din vechiul Cod de procedură penală se prevedea că durata arestării preventive a inculpatului copil între 14-16 ani este de cel mult 15 zile, așadar, jumătate din durata pentru major, iar verificarea legalității și temeiniciei arestării preventive de către instanță trebuia efectuată periodic, dar nu mai târziu de 30 de zile, față de 60 de zile prevăzute pentru majori. Era limitată durata maximă a arestării preventive a copilului între 14-16 ani în cursul urmăririi penale la un termen rezonabil și nu mai mult de 60 de zile, fiecare prelungire neputând depăși 15 zile. În situații cu totul excepționale, când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită era detențiunea pe viață sau închisoarea de 20 de ani sau mai mare, durata arestării preventive în cursul urmăririi penale putea fi prelungită până la 180 de zile.

Inculpatul copil cu vârsta mai mare de 16 ani putea fi arestat preventiv în cursul urmăririi penale pe o durată de cel mult 20 de zile (art. 160 ind. h alin. 3 din vechiul Cod de procedură penală). Durata arestării preventive a inculpatului cu vârsta între 16 și 18 ani putea fi prelungită în cursul urmăririi penale, de fiecare dată cu cel mult 20 de zile, fără a fi depășit un termen rezonabil, limita maximă prevăzută fiind de 90 de zile; în mod excepțional, când pedeapsa prevăzută de lege era detenția pe viață sau închisoarea de 10 ani sau mai mare, arestarea preventivă a inculpatului copil putea

fi prelungită la 180 zile. În cursul judecății, verificarea legalității și temeiniciei arestării preventive a inculpatului copil cu vârsta mai mare de 16 ani se efectuează periodic, dar nu mai târziu de 40 de zile.

Potrivit Noului Cod de procedură penală, reținerea și arestarea preventivă pot fi dispuse față de un inculpat copil, dar în mod cu totul excepțional, numai dacă efectele unei astfel de măsuri asupra personalității și dezvoltării lui nu ar fi disproporționate față de scopul legitim urmărit prin luarea măsurii, reglementându-se, totodată, necesitatea încunoaștințării scrise a copilului asupra tuturor drepturilor pe care legea i le recunoaște și a reprezentantului legal al acestuia sau, după caz, a persoanei în îngrijirea ori supravegherea căreia se află copilul (art. 243 alin. 2 și 4 cu referire la art. 210 și 228 Noul Cod de procedură penală). Noua reglementare nu stabilește pentru luarea, prelungirea ori menținerea arestării preventive dispuse față de copilul aflat în conflict cu legea penală și care răspunde penal termene diferențiate, în funcție de vârsta acestuia, de faza procesuală parcursă, de natura și gravitatea infracțiunilor comise. De asemenea, durata măsurilor preventive ce se pot dispune față de un copil nu este diferită de cea a măsurilor preventive aplicabile majorilor. În schimb, la stabilirea duratei pentru care se ia măsura arestării preventive se are în vedere vârsta inculpatului de la data când se dispune asupra luării, prelungirii sau menținerii acestei măsuri (art. 243 alin. 3 din Noul Cod de procedură penală) și proporționalitatea între efectele privării de libertate și scopul urmărit prin luarea măsurii (la care ne-am referit mai sus, art. 243 alin. 2 din Noul Cod de procedură penală).

În afară de dispozițiile speciale menționate, urmărirea penală în cauzele cu infractori copii se desfășoară potrivit procedurii obișnuite. Pentru învinuitul (potrivit noii reglementări, suspectul) sau inculpatul copil, asistența juridică este obligatorie pe tot parcursul procesului penal, inclusiv al urmăririi penale (art. 171 alin. 2 din vechiul Cod de procedură penală, art. 90 lit. a din Noul Cod de procedură penală). Astfel, avocatul are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală. Prin noua reglementare s-a limitat expres această asistență, în art. 92 alin. 1 lit. a și b fiind indicate situațiile de excepție, respectiv: cele în care se utilizează metodele speciale de supraveghere ori cercetare, precum și cele privind perchezițiile corporale sau ale vehiculelor în cazul infracțiunilor flagrante.

Noile dispoziții procesual penale reglementează și condițiile speciale de executare a reținerii și arestării preventive dispuse față de copii, arătându-se că copiii reținuți sau arestați preventiv li se asigură un regim special de detenție, în raport cu particularitățile vârstei, astfel încât măsurile preventive luate față de aceștia să nu le prejudicieze dezvoltarea fizică, psihică sau morală (art. 244 din Noul Cod de procedură penală).

În ceea ce privește cea de a doua fază a procesului penal, respectiv judecata, potrivit reglementării vechiului Cod de procedură penală, judecarea infractorilor copii se face de către instanțele judecătorești cu aplicarea procedurii obișnuite, care se completează cu dispozițiile din procedura specială cuprinsă în art. 483-486. Aceeași dispoziție generală este menținută și în noua reglementare, articolele care reglementează judecarea infracțiunilor săvârșite de copii fiind 507-510.

Cauzele în care inculpatul este copil se judecă, potrivit competenței obișnuite, de către judecători anume desemnați potrivit legii, existând în acest sens o identitate între dispozițiile procedurale vechi și cele noi (art. 483 alin. 1 din vechiul Cod de procedură penală, art. 507 alin. 1 din Noul Cod de procedură penală); judecata se poate desfășura în cadrul tribunalelor specializate pentru copii și familie, în cadrul secțiilor care pot fi înființate la nivelul fiecărei instanțe sau de către complete

specializate în domeniul de referință. Procedurile se desfășoară sub umbrela principiului specializării judecătorilor. Specificitatea acestui tip de cauze implică o cunoaștere a unor elemente privitoare la modalitatea de audiere, interviuare, relaționare cu copiii în general, ceea ce presupune aprofundarea unor cunoștințe și tehnici speciale, adaptate gradului de înțelegere al copiilor, nivelului lor de dezvoltarea intelectuală, emoțională, psihologică. Nerespectarea dispozițiilor privind compunerea instanței de judecată este prevăzută sub sancțiunea nulității absolute și în noua reglementare (art. 281 din Noul Cod de procedură penală). Practica a arătat că, judecătorii anume desemnați pentru soluționarea cauzelor cu copii au nevoie de o specializare reală, de esență, care să le confere viziune asupra modului de derulare a procedurilor într-o manieră care să asigure atingerea scopului protejării interesului superior al copilului.

Când în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați, unii copii și alții majori, și nu este posibilă disjungerea, competența revine tribunalului specializat pentru copii și familie, secției înființate la nivelul instanței sau completului specializat, după caz.

Instanța rămâne competentă să judece și aplică procedura specială pentru copii, chiar dacă în timpul judecății inculpatul devine major (art. 483 alin. 2 din vechiul Cod de procedură penală, art. 507 alin. 2 din Noul Cod de procedură penală). Dacă inculpatul a săvârșit fapta când era copil, este judecat potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori copii, dacă la data sesizării instanței nu a împlinit vârsta de 18 ani.

La soluționarea cauzelor cu infractori copii, participarea procurorului este obligatorie (art. 315 alin. 1 din vechiul Cod de procedură penală). În reglementarea anterioară intrării în vigoare a Legii nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor (mica reformă a justiției)¹⁸, judecarea infracțiunilor presupus comise de către un inculpat copil se realiza numai în prezența acestuia, cu excepția cazului în care s-a sustras de la judecată, potrivit art. 484 alin. 1 din vechiul Cod de procedură penală. Prin abrogarea acestor dispoziții, judecata putea avea loc și în lipsa copilului. Actuala reglementare (art. 509 din Noul Cod de procedură penală) precizează, în legătură cu desfășurarea judecății, că toate cauzele cu inculpați copii se judecă de urgență și cu precădere. Această dispoziție este în consonanță cu cea inserată la alin. 5 al art. 509, potrivit cu care, ascultarea copilului va avea loc o singură dată, iar reascultarea sa va fi admisă de judecător doar în cazuri temeinic justificate. Pentru prima dată au fost concretizate legislativ dispozițiile internaționale potrivit cu care, orice audiere a copilului trebuie să se desfășoare în lipsa traumatizării lui prin procedurile penale aplicate, ținându-se cont de vârsta lui, de necesitatea de a-i fi facilitată reintegrarea în societate, de dreptul copilului de a-i fi respectată intimitatea în toate stadiile procesuale, inclusiv pe parcursul judecății.

Art. 484 alin. 2 din vechiul Cod de procedură penală stipula că, la judecarea cauzei se citează, în afară de părți, Serviciul de probațiune de la domiciliul copilului, părinții acestuia, sau, după caz, tutorele, curatorul, persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află copilul, precum și alte persoane a căror prezență este considerată necesară de către instanță. Potrivit alin. 3 al art. 484 din vechiul Cod de procedură penală, persoanele menționate la alin. 2 aveau dreptul și îndatorirea să dea lămuriri, să formuleze cereri și să prezinte propuneri în privința măsurilor ce ar urma să fie luate, revenind instanței, în baza rolului activ, aducerea la cunoștință a acestor drepturi și îndatoriri. În situația în

¹⁸Publicată în M. Of. nr. 714 din 26 octombrie 2010.

care, persoanele prevăzute la alin. 2 al art. 484 din vechiul Cod de procedură penală au fost legal citate și nu s-au prezentat, se proceda la judecarea cauzei în lipsa lor (art. 484 alin.4 din vechiul Cod de procedură penală). Noua reglementare înlătură din tabloul persoanelor chemate la judecarea copiilor doar pe cele a căror prezență era considerată necesară de către instanță (art. 508 din Noul Cod de procedură penală)

Dispozițiile procedurale privind desfășurarea judecării cauzelor cu infractori copii, atât cele vechi, cât și cele din Noul Cod de procedură penală, cuprind norme derogatorii privind publicitatea ședinței de judecată. Astfel, art. 485 alin. 2 din vechiul Cod de procedură penală arată că ședința nu este publică. Caracterul nepublic este reglementat și în Noul Cod de procedură penală, la art. 509 alin. 2. La desfășurarea judecării pot asista persoanele cu privire la care există obligativitatea citării, apărătorii părților, și cu încuviințarea instanței, și alte persoane. În acest sens, nu există diferențe de reglementare între vechiul și Noul Cod de procedură penală. Potrivit art. 485 alin. final al vechiului Cod de procedură penală, atunci când inculpatul copil are sub 16 ani, instanța, după ce-l ascultă, poate dispune îndepărtarea lui din sală, dacă apreciază că cercetarea judecătorească și dezbaterile ar putea avea o influență negativă asupra copilului. Noua reglementare este mult mai punctuală, mai precisă, dispozițiile art. 509 alin. 3 făcând referire la aprecierea instanței cu privire la o posibilă influență negativă asupra copilului decurgând din administrarea unor probe, cu imediată consecință a dispunerii îndepărtării lui din ședință. Mai mult, noul articol extinde sfera de aplicare a acestei dispoziții la părinții ori tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar copilul. Practica judiciară a reliefat împrejurarea că, copiii cercetați penal, în cazul în care admit să dea declarații, o fac cu mai multă dezinvoltură și acuratețe în lipsa părinților sau a celor care se ocupă de îngrijirea ori supravegherea lor, din motive ce țin de educația primită, de personalitatea copilului, de temerea că va fi expus la pedepse corporale sau de altă natură, de imaginea de sine etc..

Dispozițiile referitoare la obligativitatea asistenței juridice a copiilor infractori în faza de judecată este întâlnită atât în vechea reglementare, cât și în cea prezentă. Astfel, potrivit art. 171 alin. 2 din vechiul Cod de procedură penală, asistența juridică a inculpatului copil era obligatorie. În cazul în care, în cauză, nu exista un apărător ales, art. 171 alin. 4 din vechiul Cod de procedură penală impunea obligația desemnării unui apărător din oficiu. Noul Cod de procedură penală precizează, în mod expres, la art. 90 lit. a că asistența juridică este obligatorie când suspectul sau inculpatul este copil.

Art. 493 din vechiul Cod de procedură penală prevedeau că dispozițiile speciale privind judecarea copiilor se aplică și la judecata în apel și recurs. Urmare a noilor modificări privind competența materială și căile de atac ce pot fi exercitate, prin art. 520 din Noul Cod de procedură penală se prevede că dispozițiile referitoare la judecata în primă instanță în cauzele privitoare la infracțiuni săvârșite de copii se aplică în mod corespunzător și la judecata în apel.

Legat de procedurile de desfășurare a cauzelor cu infractori copii, din conținutul documentului cadru (Convenția Drepturilor Copilului), dar și al celorlalte documente (enumerate mai jos), rezultă că, toate organele judiciare implicate au obligația de a trata copilul ca titular de drepturi, ca persoană care are exercițiul drepturilor sale, cel puțin prin exprimarea opiniilor cu privire la aspecte care îi trasează viitorul. De asemenea, procedurile judiciare ar trebui adaptate vârstei și nivelului de înțelegere al copilului; copiii ar trebui protejați împotriva imaginilor și informațiilor care ar putea fi dăunătoare pentru bunăstarea lor; prin derularea procedurilor judiciare, nu trebuie aduse atingeri

dreptului la demnitate al copilului, dreptului la viață privată, la sănătate fizică și psihică sau oricărui alt drept activat de implicarea lui în procesul penal.

4. Executarea măsurilor preventive privative de libertate și a pedepselor cu închisoarea în regim de detenție

Legislația anterioară privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (Legea nr. 275/2006¹⁹) cuprindea dispoziții referitoare atât la executarea pedepselor privative de libertate (Titlul IV), cât și la executarea măsurilor preventive privative de libertate (Titlul V), norma de trimitere fiind inserată în art. 82 alin. 5 din lege, potrivit cu care, dispozițiile din Titlul IV Cap. III-VII, care includ și copiii, referitoare la condițiile de detenție, drepturile și obligațiile persoanelor condamnate, muncă, activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, recompensare, cu excepția permisiunii de ieșire din penitenciar, și sancțiuni disciplinare se aplică în mod corespunzător, în măsura în care nu contravin dispozițiilor prevăzute în prezentul titlu.

Noua reglementare, în vigoare începând cu data de 1 februarie 2014, respectiv Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal²⁰, conține, de asemenea, dispoziții referitoare la executarea măsurilor preventive privative de libertate (Titlul IV); dispozițiile privind executarea măsurilor educative privative de libertate se regăsesc în Titlul V din lege. Noua lege prevede și detaliază momentul primirii în penitenciar a copiilor (art. 43 prevede clar obligativitatea respectării principiului separației pe majori și copii), detaliază (spre deosebire de vechea reglementare, care avea doar o normă de trimitere, respectiv, art. 82 alin. 5 din Legea 275/2006) regimul copiilor arestați, atât pentru faza de urmărire penală (art. 117), cât și pentru faza de judecată (art. 123).

Dispozițiile din vechea reglementare referitoare la condițiile de detenție, drepturile și obligațiile copiilor condamnați, muncă, activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, s-au aplicat, după cum am menționat mai sus, în mod corespunzător și copiilor reținuți sau arestați preventiv. Reținerea și arestarea preventivă în cursul urmăririi penale s-a executat în centrele de reținere și arestare preventivă, care s-au organizat și au funcționat în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, iar arestarea preventivă în cursul judecății s-a executat în secțiile speciale de arestare preventivă din penitenciare sau în centrele de arestare preventivă de pe lângă penitenciare, care s-au organizat și au funcționat în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor (art. 81 din Legea 275/2006).

Noua reglementare, respectiv Legea 254/2013, prevede că reținerea și arestarea preventivă în cursul urmăririi penale se execută, inclusiv de către copii, în centre de reținere și arestare preventivă, care se organizează și funcționează în subordinea Ministerului Afacerilor Interne (art. 107-108). Pe parcursul cercetării judecătorești, copiii arestați preventiv execută măsura preventivă în centre de detenție sau în centre de arestare preventivă, care se organizează și funcționează în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor (art. 120 și 123).

¹⁹Publicată în M. Of. 627 din 20 iulie 2006.

²⁰Publicată în M. Of. 514 din 14 august 2013.

Conform Legii nr. 275/2006, pe perioada lipirii de libertate, copiii aveau dreptul atât la asigurarea respectării drepturilor conferite adulților, cât și la servicii adiționale, la programe speciale de asistență și consiliere în funcție de vârsta și personalitatea fiecăruia (art. 28 alin. 1). Programele speciale la care copiii aflați în executarea unei pedepse privative de libertate participau erau realizate de serviciile de educație, consiliere psihologică și asistență socială din cadrul penitenciarelor, cu participarea consilierilor de probațiune, a voluntarilor, a asociațiilor și fundațiilor, precum și a altor reprezentanți ai societății civile (art. 28 alin. 2). Măsura educativă a internării într-un centru educativ și măsura educativă a internării într-un centru de detenție, prin natura și conținutul lor, presupun, astfel cum rezultă din art. 141 din Legea nr. 254/2013, participarea copiilor la programe de instruire școlară și formare profesională, potrivit aptitudinilor lor, precum și la alte activități și programe destinate reintegrării sociale, participare intensivă și cu regim de pază și supraveghere în cazul internării într-un centru de detenție.

Potrivit Legii nr. 275/2006, copiii executau pedepsele privative de libertate în penitenciare anume destinate sau în secții separate din cadrul celorlalte penitenciare, pentru a li se asigura protecția și asistența pe plan social, școlar, educativ, profesional, psihologic, medical, fizic, care le sunt necesare potrivit vârstei, genului și personalității fiecăruia (art. 129 din Regulamentul de aplicare a Legii 276/2006). De asemenea, în penitenciarele pentru copii și tineri se asigura separarea pe camere, în funcție de gen, vârstă, regim de executare stabilit. Prin Legea nr. 254/2013 s-a stabilit că executarea măsurilor educative privative de libertate într-un centru educativ sau într-un centru de detenție este subordonată scopului privind reintegrarea în societate a persoanelor internate și responsabilizarea acestora, în vederea asumării propriilor acțiuni și a prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. În plus, este menționat că, măsurile educative privative de libertate sunt puse în executare în condiții care să nu îngreuească exercitarea dreptului la viață privată mai mult decât este inerent executării acestora (art. 135). Persoanele internate beneficiază de protecție și asistență în plan educațional, profesional, psihologic, social, medical și fizic, în funcție de vârstă, gen, personalitate și în interesul dezvoltării personale, asigurate de personal specializat (art. 138).

Potrivit art. 38 alin. 1 din Legea 275/2006, exercitarea drepturilor persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate nu putea fi îngreuită decât în limitele și în condițiile prevăzute de lege. Prin noua reglementare (art. 56 din Legea nr. 254/2013) a fost extinsă sfera garanțiilor pentru respectarea acestor drepturi și la persoanele condamnate și transferate la un alt penitenciar pe parcursul procedurilor de soluționare a plângerii formulate în condițiile articolului menționat. Reglementarea națională a drepturilor specifice de care beneficiază persoanele condamnate, cum sunt cele privind relațiile cu administrația locului de deținere (dreptul la hrană, echipament, odihnă etc.) sau cele referitoare la relațiile acestora cu familia, cu exteriorul (dreptul la vizite, dreptul la corespondență, dreptul de acces la informațiile de interes public etc.) corespunde prevederilor internaționale în materie.

Astfel, printre cele mai importante documente internaționale în materie amintim:

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului menționează în art. 5 alin. 1 că, orice persoană are dreptul la libertate și nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor expres prevăzute de normele legale și în conformitate cu căile legale;

- Ansamblul de Reguli Minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată la 30 august 1955, care prevede, printre altele, ca regulă generală că, deținuții tineri trebuie să fie separați de adulți;

- Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (potrivit acesteia, nici o persoană, inclusiv copilul, nu va fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante);

- Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului din 1989 (ratificată de România prin Legea nr. 18/1990) cuprinde articole referitoare la justiția juvenilă (a se vedea în principal articolele 37, 39 și 40);

- Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare menționează la art. 31 faptul că, autoritățile competente se vor strădui să furnizeze, dacă este nevoie, în conformitate cu dreptul intern, asistența membrilor familiei deținutului, în special membrilor copii, și ele se vor strădui mai ales să asigure în bune condiții, supravegherea copiilor lăsați fără părinți;

- Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile (Regulile de la Beijing, Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985), care se aplică imparțial delincvenților juvenili, fără nici un fel de deosebire, mai ales de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică, fără deosebire de origine socială, stare materială, naștere sau altă situație; oferă un cadru general în care un sistem național de justiție juvenilă ar trebui să funcționeze;

- Normele Organizației Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor privați de libertate (Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990), potrivit cărora, privarea de libertate a copiilor se va face numai în conformitate cu principiile și procedurile prezentate în aceste Norme și în Normele standard minime pentru administrarea justiției pentru copii ale Organizației Națiunilor Unite (Normele de la Beijing); sunt specificate condițiile în care un copil poate fi privat de libertate;

- Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, care stabilește un Comitet abilitat pentru vizitarea oricărui loc aflat în jurisdicția părților unde persoanele sunt private de libertate de către o autoritate publică;

- Protocolul nr. 1 la Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;

- Recomandarea REC (2003) 20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile (adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 24 septembrie 2003) și Recomandarea R (75) 25 privind munca în penitenciare;

- Recomandarea 2006 (2) a Consiliului Europei privind Regulile penitenciare europene;

- Recomandarea Rec (2006) 13 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului (Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor);

- Recomandarea R (93) 6 privind închisoarea și aspectele criminologice al controlului bolilor transmisibile, inclusiv HIV/SIDA și alte aspecte privind sănătatea populației penitenciare;

- Recomandarea R (98) 7 privind aspecte etice și organizatorice ale asistenței medicale în penitenciare.

Aceste reglementări naționale și internaționale consacră, după cum menționam mai sus, existența drepturilor specifice de care beneficiază persoanele condamnate, inclusiv copiii, pe perioada privării

legale de libertate, fie ca urmare a luării unei măsuri preventive, fie ca urmare a aplicării unei sancțiuni penale privative de libertate.

Principalele drepturi asigurate deținuților copii sunt următoarele:

- dreptul la hrană: deținuților copii li se asigură hrana în mod diferențiat, în conformitate cu prevederile legale referitoare la diferitele categorii de deținuți (în noua reglementare, art. 162 rap. la art. 80 din Legea nr. 254/2013 face referire la dreptul la hrană, la ținută, cazarmament, condiții minime de cazare);

- dreptul la echipament și cazarmament: vizează asigurarea strictului necesar pentru un regim de viață desfășurat cu respectarea drepturilor omului (îmbrăcăminte, încălțăminte, perne, păături etc.; în noua reglementare, art. 162 rap. la art. 80 din Legea nr. 254/2013 face referire la dreptul la hrană, la ținută, cazarmament, condiții minime de cazare);

- dreptul la odihnă și plimbare: presupune respectarea programului de somn de 8 ore pentru copii, precum și a programului zilnic de plimbare. Art. 20 alin. 4 din Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 275/2006 actualizată prevede că pentru copii și tineri timpul destinat plimbării este de minimum 3 ore zilnic; la momentul de față nu se poate face o comparație cu Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013, întrucât acesta nu a fost adoptat; în schimb, la art. 162 alin. 3 din Legea nr. 254/2013 se prevede că, copiilor li se asigură 8 ore de somn pe zi, iar la art. 67 din Legea nr. 254/2013 se prevede, general, fără vreo diferențiere legată de vârstă (probabil urmează a fi făcută prin viitorul regulament de aplicare) că, plimbarea zilnică în aer liber este de minimum o oră, în funcție de regimul de executare;

- dreptul de a primi pachete: pachetele cu bunuri permise la păstrare de persoanele private de libertate se primesc cu prilejul vizitelor. Acestea se distribuie numai în cadrul sectorului de acordare a dreptului la vizită. Este interzisă primirea de articole și bunuri care ar putea pune în pericol siguranța locului de deținere, buna conviețuire sau sănătatea persoanelor private de libertate, de stupefiante, substanțe psihotrope, substanțe care conțin alcool, precum și a celor a căror manipulare implică risc de deteriorare. Noua reglementare, la art. 162 prin raportare la art. 70 prevede dreptul de a primi, cumpăra și deține bunuri, procedura urmând a fi reglementată prin noul regulament de aplicare;

- dreptul la vizită: pentru menținerea legăturii cu familia și pentru medierea contactului cu diverse persoane și organizații, administrația locului de deținere asigură posibilitatea vizitării persoanelor private de libertate (art. 38 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006); persoanele private de libertate au dreptul de a primi oricând vizite ale apărătorului. În noua reglementare este prevăzută posibilitatea ca reprezentanții organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale al căror obiect de activitate se circumscrie problematicii asistenței acordate copiilor pot vizita centrele educative și de detenție și pot lua contact cu persoanele internate, cu aprobarea directorului centrului (art 162 alin. 2 din Legea nr. 254/2013); de asemenea, art. 162 rap. la art. 68 din Legea nr. 254/2013 prevede dreptul de a primi vizite și dreptul de a fi informat cu privire la situațiile familiale deosebite;

- dreptul de petiționare și dreptul la corespondență: art. 44 din Legea nr. 275/2006 actualizată recunoaște și garantează dreptul tuturor deținuților de a adresa cereri, reclamații, sesizări către conducerea penitenciarului, către procuror, către instanțele de judecată, precum și altor autorități și organizații de stat sau neguvernamentale, locală, centrală, națională sau internațională; dreptul la corespondență (art. 45 din Legea nr. 275/2006) este garantat și nelimitat, corespondența deținuțului cu familia creând premisele unei resocializări și reintegrări (mai ales în cazul copiilor

proveniți din medii sociale stabile); corespondența primită de către persoana privată de libertate este supusă controlului antiterorist și de specialitate. În noua reglementare, art. 162 alin. 1 rap. la art. 63 face referire la dreptul copilului de petiționare și corespondență, cu privire la care este prevăzut în mod expres faptul că acesta nu poate forma obiectul vreunei restrângeri urmare a aplicării unei sancțiuni disciplinare; potrivit art. 63 din Legea nr. 254/2013, în scopul prevenirii introducerii în penitenciar, prin intermediul corespondenței și al răspunsurilor la petiții, a drogurilor, substanțelor toxice, explozibililor sau a altor asemenea obiecte a căror deținere este interzisă, plicurile sunt deschise, fără a fi citite, în prezența persoanei condamnate; corespondența și răspunsurile la petiții au caracter confidențial și nu pot fi reținute decât în limitele și în condițiile prevăzute de lege; corespondența și răspunsurile la petiții pot fi reținute și predate celor în drept dacă există indicii temeinice cu privire la săvârșirea unei infracțiuni; persoana condamnată este înștiințată, în scris, cu privire la luarea acestor măsuri; reținerea și predarea celor în drept a corespondenței și a răspunsurilor la petiții în acest caz se pot face numai pe baza dispozițiilor emise de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate;

- dreptul la asistență medicală: administrația penitenciară are obligația de a asigura deținuților îngrijiri medicale corespunzătoare, în infirmeria unității, de către medicul penitenciarului (în cazul afecțiunilor ușoare) sau într-un spital din sistemul penitenciar ori din rețeaua externă sistemului (în cazul afecțiunilor grave); art. 162 alin. 1 rap. la art. 71 din Legea nr. 254/2013 prevede pentru copii dreptul la asistență medicală, tratament și îngrijiri; dreptul la asistență medicală include intervenția medicală, asistența medicală primară, asistența medicală de urgență și asistența medicală de specialitate; dreptul la îngrijiri include atât îngrijirile de sănătate, cât și îngrijirile terminale;

- dreptul de a avea acces la informații de interes public, prin intermediul radioului, televizorului, revistelor, ziarelor, literatură beletristică și de specialitate (art. 60 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006); în reglementarea nouă, acest drept este regăsit în art. 59 și este intitulat dreptul la informație; la alin. 4 al acestui articol se prevede că dreptul persoanelor condamnate la informații de interes public este asigurat și prin publicații, emisiuni radiofonice și televizate sau prin orice alte mijloace autorizate;

- dreptul la convorbiri telefonice: persoanele aflate în executarea pedepselor privative de libertate au dreptul de a efectua convorbiri telefonice de la telefoanele instalate în incinta locului de deținere; noua legislație prevede acest drept la art. 65, care prevede, la alin. 2, că aceste convorbiri au caracter confidențial și se efectuează sub supraveghere vizuală;

- dreptul la activități lucrative și de intervenție psihosocială, dreptul la instruire școlară și profesională pentru copii și tineri (art. 131 și 132 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006) și obligația corelativă pentru administrația penitenciară (art. 181 alin. 1 din același Regulament); prin Legea nr. 254/2013, la art. 161, s-a stabilit dreptul la educație și obligația pentru copii de a urma cursurile învățământului general obligatoriu; de asemenea, sunt detaliate în noua reglementare, activitățile și programele de reintegrare socială, desfășurarea asistenței psihologice și asistenței sociale, este întocmit pentru fiecare persoană internată planul de intervenție recuperativă.

O serie de dispoziții speciale pentru copii vizează repartizarea pe secții și camere de deținere. Astfel, la repartizare s-a ținut seama, pe lângă alte criterii inserate în Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006, și de asigurarea unei protecții corespunzătoare a copiilor (art. 80 alin. 1). Cazarea persoanelor s-a făcut ținând cont, printre altele, de principiul separării femeilor de bărbați, a copiilor

și tinerilor de adulți (107 alin. 2 , 115 alin. 2 , 122 alin. 2 , 130 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006). Primirea persoanelor condamnate, în noua lege, este analizată la art. 41 și urm.

Prin noile reglementări care au intrat în vigoare la 1 februarie 2014 se completează ampla reformă în materie penală și procesual penală, iar pe de altă parte, se continuă schimbarea de optică în materia executării pedepselor, lansată prin adoptarea Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului, după cum s-a evidențiat pe parcursul prezentei analize. Prin adoptarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 se va evidenția măsura în care sistemul penitenciar poate să răspundă noilor provocări legislative.

Cap. 2 Instituțiile de reeducare și deținere pentru copii²¹

Centrul de Reeducare Buziaș

Adresa: Str. Florilor nr. 14, loc. Buziaș, jud. Timiș, email crbuzias@anp.gov.ro, tel. 0256.321.200, fax 0256.322.533.

Centrul de Reeducare Buziaș este destinat resocializării minorilor cu vârste cuprinse între 14-18 ani, care au săvârșit fapte penale și cărora li s-a aplicat măsura educativă a internării într-un centru de reeducare. A fost dat în folosință în iulie 2004 și constituie o premieră națională prin modul de organizare, creând premisele de a transforma unitatea într-o comunitate educațională care să pună accentul nu pe izolarea minorului, ci pe protecția și recuperarea acestuia într-un mediu securizant, cu valențe educative.

Cu o structură arhitectonică unică în sistemul penitenciar românesc, Centrul de Reeducare Buziaș este format din 19 pavilioane destinate: cazării minorilor (4 pavilioane de cazare), activităților de școlarizare, calificare, sală de mese și bucătărie, bibliotecă, cluburi, săli și terenuri de sport, un pavilion pentru cazarea părinților care vin în vizită, clădiri administrative și alte spații utilitare. Capacitatea totală a centrului este de 108 de locuri. Cele 4 pavilioane de cazare sunt tip duplex, fiecare având 5 camere cu 3 sau 4 locuri, grup sanitar propriu, asigurând un spațiu de viață de tip familial, în care individualitatea și intimitatea minorilor sunt respectate.

Centrul este o instituție semi-deschisă mixtă, a cărei organizare permite minorelor și minorilor internați să desfășoare activități atât într-un mediu închis (în interiorul instituției), cât și într-unul deschis (în comunitate), alături de tineri de aceeași vârstă, asigurându-li-se astfel o reintegrare treptată în comunitate. Centrul acordă asistență educațională, psihologică și socială minorilor delincvenți din 21 județe ale țării (Alba, Arad, Argeș, Bihor, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj, Dolj, Giurgiu, Gorj, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Olt, Teleorman, Timiș, Mehedinți, Satu Mare, Sălaj, Sibiu, Vâlcea) și minorelor sancționate cu măsura educativă a internării într-un centru de reeducare din toate cele 41 județe ale țării și Municipiul București.

Personalul centrului însumează 137 angajați, dintre care 30 își desfășoară activitatea în sectorul reintegrare socială (7 ofițeri, 22 agenți și 1 post personal civil).

Dificultăți în activitate:

- lipsa fondurilor pentru achiziționarea materialelor necesare desfășurării activităților la parametrii optimi;
- număr redus de parteneri eligibili la nivelul comunității locale.

²¹În conformitate cu prevederile art. 189 alin. (1) din Legea nr. 254/2013: „La data intrării în vigoare a prezentei legi, penitenciarele pentru minori și tineri și centrele de reeducare se reorganizează în centre de detenție și centre educative.” Astfel, la data curentă, centrele de reeducare Buziaș și Târgu Ocna s-au transformat în centre educative, în timp ce penitenciarele de minori și tineri Tichilești și Craiova au devenit centre de detenție. În ceea ce privește funcționarea penitenciarelor Bacău și Târgu Mureș, reglementarea profilului se va face odată cu promovarea Regulamentului de Organizare și Funcționare al Administrației Naționale a Penitenciarelor, prin acte normative subsecvente.

Centrul de Reeducare Târgu Ocna

Adresa: Str. Tisești nr. 137, loc. Târgu Ocna, jud. Bacău, cod 605600, email crtgocna@anp.gov.ro, tel. 0234.344.434, fax 0234.341.200.

Centrul de Reeducare Târgu Ocna este situat în partea de est a orașului, în depresiunea dintre Carpații Orientali și dealurile subcarpatice moldovenești, pe cursul mijlociu al râului Trotuș. Pe actualul amplasament al centrului, timp de 40 de ani, în perioada 1916-1956, au funcționat unități militare de artilerie și jandarmi, ce au aparținut Ministerului de Război și Ministerului de Interne. Între 1956 și 1997 unitatea a purtat diferite denumiri. În anul 1997 Centrul de Reeducare și-a suspendat temporar activitatea, aici fiind mutată Școala Militară de Pregătire și Perfecționarea Subofițerilor de Penitenciare din București. Începând cu luna iulie a anului 2001, unitatea a redevenit Centru de Reeducare pentru Minori, iar din 2003 a fost denumită **Error! Hyperlink reference not valid.**

Spațiul de deținere este organizat astfel: unitatea școlară (6 săli de clasă și cancelaria), pavilionul de cazare, spații destinate activităților de educație, asistență psihologică și asistență socială: biblioteca, sala de festivități, ludoteca, 1 laborator AEL, ateliere ocupaționale (informatică, frizerie, activități plastice, croitorie, olărit, muzică), sală de sport, teren de sport (impracticabil în perioada sezonului rece), club (destinat activităților de grup) și un birou consiliere individuală, sala de mese și spațiile conexe acesteia.

La nivelul centrului sunt încadrate 107 posturi, 33 dintre acestea fiind ocupate de personalul de educație și asistență psihosocială (9 ofițeri și 24 agenți).

Intervenția recuperativă desfășurată în centru se referă la ansamblul structurat de programe și activități ce oferă minorilor diferite ocazii de învățare, prin intermediul cărora aceștia să dobândească acele competențe de viață care să le determine un comportament constructiv, autonom și responsabil în cadrul comunității. Oferta educațională disponibilă la nivelul unității este completată de activitățile desfășurate în mediul deschis - comunitate.

Dificultăți în activitate:

- insuficiența specialiștilor în educație și asistență psihosocială;
- dezinteresul părinților minorilor manifestat față de inițiativa centrului/situație materială precară a familiilor.

Penitenciarul de Minori și Tineri Tichilești

Adresa: Drumul Județean 212, comuna Tichilești, jud. Brăila, email pmttichilesti@anp.gov.ro, tel. 0239.614.400, 0239.627.748.

Penitenciarul se află amplasat la Nord de comuna Tichilești, localitate situată în Lunca Dunării din județul Brăila. Calea de acces este DJ 212, la o distanță de 17 km față de municipiul Brăila. În anul 1958 a fost înființată Secția Tichilești a Penitenciarului Brăila, cu scopul folosirii deținuților la lucrările de îndiguire a malului stâng al Dunării. În anul 1961 s-a transformat în Gospodărie Agricolă M.A.I. Aceasta devine în 1977 Secție a Penitenciarului Galați. Secția este transformată în Școala Specială de Muncă și Reeducare Minori Tichilești în 1981, construindu-se spațiile cu destinație de școală, ateliere,

sală de mese. Școala a funcționat cu clasele I-X, iar din anul 1987 s-a obținut aprobarea pentru funcționarea claselor XI-XII. În anul 1988, S.S.M.R.M. Tichilești a fost desființată, spațiile trecând în custodia Primăriei Brăila, care le-a atribuit diferite destinații. În 1991 se reînființează, cu denumirea de Centrul de Reeducare Tichilești, iar începând cu anul 2004 funcționează cu statut de Penitenciar de Minori și Tineri.

Structura penitenciarului este compusă din 2 zone funcționale: o zonă administrativă, unde se găsesc spațiile pentru birouri, popota cadrelor, garajul, terenuri de sport și o zonă unde sunt situate 2 pavilioane ce cuprind: școala, spații pentru activități de educație, atelierele de instruire școlară și profesională, biblioteca, studioul TV, săli de mese, infirmeria, camere de cazare și alte spații auxiliare.

Activitățile desfășurate în penitenciar urmăresc reabilitarea deținuților minori și tineri în vederea reinserției sociale, precum și reducerea riscului de degradare a condiției individului pe parcursul executării pedepsei.

Personalul încadrat la nivelul unității este de 223, dintre care 16 persoane lucrează în sectorul reintegrare socială (8 ofițeri, 3 agenți și 5 posturi personal civil).

Dificultăți în activitate:

- vacantarea posturilor prin pensionare;
- creșterea nivelului de infracționalitate juvenilă și, implicit, a efectivelor de deținuți și diversificarea metodelor infracționale în rândul tinerilor și minorilor.

Penitenciarul de Minori și Tineri Craiova

Adresa: Str. Bariera Vâlcii nr. 160A, Craiova, jud. Dolj, email pmtcraiova@anp.gov.ro, tel. 0251.421.918; 0251.591.636, fax 0251.431.642.

La data de 16 mai 1992 a fost emisă HG nr. 265 prin care „Centrul Școlar nr. 5 din municipiul Craiova se trece din subordinea Secretariatului de Stat pentru Handicapați în subordinea Ministerului Justiției Direcția Generală a Penitenciarelor”. În baza unui protocol încheiat între conducătorii autorităților ce tutelau cele două instituții, Centrul Școlar nr. 5 din municipiul Craiova a fost preluat împreună cu întreg patrimoniul, precum și cu toți cei 96 de salariați de către nou înființata Școală Specială de Muncă și Reeducare pentru Minori Craiova (S.S.M.R.M. Craiova). Unitatea a funcționat astfel timp de 11 luni, perioadă după care, la 19 mai 1993, prin OMJ nr. 432/C primește denumirea de Centrul de Reeducare Craiova. La data de 15 august 1997, Centrul de Reeducare își încetează oficial activitatea devenind Penitenciar categoria I de minori-tineri.

Încă de la înființare, unitatea craioveană a avut ca obiect de activitate punerea în aplicare a măsurilor definitive privative de libertate hotărâte de instanțele de judecată referitoare la minori cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani și tineri cu vârste de până la 21 de ani.

Spațiul de deținere este organizat astfel: Căminul I, care cuprinde secția I, destinată custodierii minorilor aflați în regimurile închis, deschis și semideschis. Pe secție sunt amenajate: 2 camere de cazare, 1 cameră „vulnerabili”, atelierul de croitorie, cabinetul asistentului social, clubul educatorului destinat activităților de grup. Secția a II-a este destinată custodierii deținuților tineri, care execută pedeapsa în regimul semideschis. Pe secția a III-a sunt cazați tineri din regimul închis și maximă siguranță. Pe secție este amenajat cabinetul psihologic și un club. Căminul II cuprinde: Secția a IV-a,

destinată custodierii adulților care desfășoară activități gospodărești și tineri din regimul semideschis. Pe secție sunt amenajate clubul educatorului și studioul radio-TV, în interiorul căruia funcționează și un atelier foto. Secția a V-a este destinată deținerii tinerilor din regimul semideschis. Pe secția a VI-a sunt cazați arestații preventiv, iar pe secția a VII-a sunt amenajate cabinetul medical și 2 camere de infirmerie. În interiorul spațiului de deținere se mai află amplasate: clubul/sala de festivități, unde se desfășoară activități de dans, teatru etc., capela unității (construită în anul 1998) și ateliere de formare profesională (prelucrarea lemnului și a fierului, atelier tâmplărie PVC, atelier ambalaje carton, laborator patiserie).

În cadrul spațiului alocat Școlii de Artă și Meserii Craiova sunt amenajate: biroul directorului adjunct educație și asistență psihosocială, 1 spațiu alocat Biroului Educație, 1 spațiu alocat Biroului Asistență Psihosocială, 16 clase, secretariatul, cancelaria, biroul directorului școlii, biblioteca, 1 atelier pentru curs de inițiere/calificare în meseria de tâmplar, sala de forță și sala de sport.

În unitate sunt 251 angajați, 31 dintre aceștia desfășurându-și activitatea la nivelul sectorul reintegrare socială (17 ofițeri, 5 agenți și 4 posturi personal civil).

Dificultăți în activitate:

- încadrare insuficientă cu personal specializat în domeniul asistență psihologică și asistență socială;
- dificultăți de asigurare a continuării activității atelierelor profesionale amenajate prin proiectele cu finanțare externă nerambursabilă derulate anterior.

Penitenciarul Târgu Mureș

Adresa: Str. Retezatului nr.7, loc. Târgu Mureș, email ptgmures@anp.gov.ro, tel. 0265.261.565, fax 0265.221.797.

În orașul Târgu Mureș a mai existat un loc de detenție, numit „Închisoarea Scaunului”, situat la aproximativ 300 m de actualul stabiliment, pe locul în care a funcționat în secolul al XVIII-lea Primăria orașului. Penitenciarul Târgu Mureș funcționează, în forma actuală, din 1884, când a fost construit pavilionul de detenție care consta inițial în 32 de camere de deținere. Pentru executarea pedepsei cu închisoarea s-au mai utilizat în vremea revoluțiilor și războaielor, chiliile din cetatea medievală Târgu Mureș. Despre construcția pavilionului de detenție stă mărturie o placă, găsită recent în podul construcției, pe care sunt marcate următoarele cuvinte în limba maghiară: „Închisoarea Judecătorei Regale construită 1884-1885”. În 1984 s-a reconstruit pavilionul administrativ în forma în care există și astăzi, continuându-se sistematic procesul de modernizare până la forma finală din prezent. Spațiul de deținere al așezământului este organizat în 5 secții, la care se adaugă Gospodăria Agro-Zootehnică. Infrastructura educativă include: 3 săli de clasă (una dintre acestea fiind și spațiu pentru activitățile artistice tip hobby), un cabinet de consiliere individuală, un club pentru minori și un teren de sport de dimensiuni reduse, special destinat miorilor, un spațiu compartimentat în 3 secțiuni (bibliotecă și stație radio-TV, sală dotată cu calculatoare și club pentru activitățile și programele de grup), o sală pentru activitățile de informare și prevenire UIP-TB care este folosită, ocazional, și pentru activitățile de consiliere psihologică individuală, o sală de sport, un teren de sport (amplasat în zona G.A.Z.), capela unității.

Având în vedere categoria de persoane private de libertate custodiate, echipa de management a penitenciarului este preocupată de îmbunătățirea și dezvoltarea în plan local a cadrului de colaborare cu instituțiile, autoritățile publice și organizațiile neguvernamentale cu atribuții în derularea demersurilor vizând pregătirea pentru liberare și acordarea de sprijin post-detenție delincvenților juvenili.

Personalul penitenciarului este format din 212 angajați, dintre care 16 lucrează în domeniul reintegrare socială (10 ofițeri, 5 agenți și 1 post personal civil).

Dificultăți în activitate:

- stări tensionate determinate de situarea unității în zona centrală a Municipiului Târgu Mureș;
- spații insuficiente destinate desfășurării activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială.

Penitenciarul Bacău

Adresa: Str. General Ștefan Gușe nr. 3, loc. Bacău, jud. Bacău, email pbacau@anp.gov.ro, tel. 0234.520.852, 0234.524.711, fax 0234.520.456.

Penitenciarul este așezat în partea de vest a orașului. La început, locul de deținere dispunea de 4 corpuri de clădire pentru cazarea deținuților, un corp de clădire pentru pavilionul administrativ și alte construcții aferente. Cele 4 corpuri de clădire asigurau cazarea a 143 de deținuți. Prin construcții și amenajări ulterioare s-a mărit capacitatea de cazare, astfel că în 1971 aceasta era de 770 de locuri. Secțiile I-III au fost date în folosință în anul 1974. Blocul alimentară a fost dat în folosință în anul 1973. Spațiul unde se desfășoară activitatea Școlii nr. 22 și sectorul vizită au fost inaugurate în anul 1973. Pavilionul administrativ I a fost dat în folosință în anul 1968. Pavilionul administrativ II a fost dat în folosință în anul 1972, iar cel mai nou spațiu, inaugurat la data de 14 decembrie 2006, este pavilionul cu secțiile IV-VI, destinat în prezent cazării femeilor. La demisol se află atelierul de tâmplărie, clubul pentru activități și o sală de croitorie. Infrastructura sectorului reintegrare socială cuprinde: două spații destinate activității de instruire școlară (săli de clasă), patru cluburi, un cabinet de psihologie, o sală pentru activități de informare și prevenire UIP-TB, două spații destinate activităților cu cartea (bibliotecă), o sală sport destinată femeilor și capela unității. Spații Școala Gimnazială nr. 22 Bacău: un club, patru săli de clasă, un laborator informatică, o sală sport, cancelaria, biroul directorului.

După finalizarea procesului de profilare în anul 2012, penitenciarul custodiază următoarele categorii: persoane arestate preventiv de sex masculin și feminin, tineri și minori, cu cauze pe rolul instanțelor judiciare din județele Bacău, Neamț, Vaslui, Iași, Vrancea, Buzău, Botoșani și Suceava; persoane condamnate de sex feminin, tineri și minori, din toate regimurile de executare, cu cauze pe rolul organelor judiciare din județele Bacău, Neamț, Vaslui, Iași, Vrancea, Buzău, Galați, Botoșani și Suceava; persoane condamnate de sex masculin din regimul deschis, care sunt folosite la activități lucrativă (muncă).

În penitenciar își desfășoară activitatea 288 angajați, 13 persoane activând în domeniul educație, asistență psihologică și asistență socială (4 ofițeri și 9 agenți).

Penitenciarul îndeplinește, la nivelul comunității locale, un rol social deosebit, determinat de funcțiile sale de formare a unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de

conviețuire socială a deținuților custodiați. Totodată, echipa de management a unității s-a asigurat permanent că este respectată ordinea și disciplina necesare în vederea creării unui climat care să respecte demnitatea persoanelor aflate în detenție.

Dificultăți în activitate:

- diminuarea pieței muncii, cu efect negativ în realizarea veniturilor proprii;
- dintre cele 11 posturi prevăzute la nivelul Serviciului Asistență Psihosocială, 10 sunt vacante, unul singur fiind ocupat.

Cap. 3 Rezultatele studiului

1. Obiective

Studiul își propune să documenteze situația respectării drepturilor copiilor aflați în arest preventiv și ale celor care executau la data colectării datelor pedeapsa cu închisoarea sau măsura educativă a internării într-un centru de reeducare, în vederea identificării domeniilor în care sunt necesare schimbări sau îmbunătățiri.

2. Metodologie

Datele au fost colectate folosind un instrument mixt: în cadrul unui chestionar au fost încorporate serii de întrebări deschise (specifice interviului structurat) ale căror răspunsuri au fost înregistrate pe reportofon și/sau folosind notițe de mână. Principalul motiv pentru combinarea metodei cantitative cu elemente de metodă calitativă a stat în dorința de a surprinde nu doar tendințe statistice, ci și elemente descriptive ale unor situații concrete din perioada arestării preventive sau detenției. Întrebările deschise au vizat îndeosebi situațiile de abuz cum ar fi jignirea, amenințarea sau lovirea copiilor de către personalul instituțiilor de aplicare a legii sau de către alți copii (arestați preventiv sau co-deținuți), în unitățile de deținere ale poliției sau în cele aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP).

Instrumentul este contruit folosind principiul cronologic al desfășurării evenimentelor. Astfel, întrebările surprind pe rând aspectele privind viața înainte de încarcerare, momentele de anchetă, reținere și arestul poliției, perioada judecătii, aspectele privind viața în unitatea de deținere a ANP; la final sunt urmărite aspectele care privesc perioada de după liberare. Principiul cronologic a facilitat rememorarea evenimentelor de către copii și a permis realizarea unor distincții între tipurile de drepturi pe care aceștia le au în diferitele etape ale procesului penal. Indicatorii încorporați în instrument surprind situații de respectare (sau nerespectare) a drepturilor copiilor privați de libertate stipulate în reglementările internaționale, precum și a principalelor drepturi prevăzute de legislația națională. De asemenea, întrebările sunt construite folosind termeni simpli, familiari, din vocabularul copiilor, pentru a minimiza riscul interpretărilor eronate atât de către operator, cât și de către respondenți. Suplimentar, în vederea facilitării răspunsurilor copiilor, în chestionar au fost utilizate preponderent întrebările dihotomice (cu răspunsuri de tipul "Da" sau "Nu"), adresate subiecților la persoana a II-a singular ("tu..."). Instrumentul a fost pre-testat de două ori, pe un lot de 10 copii aflați în arest preventiv la Penitenciarul București-Rahova, cu diferite niveluri de școlarizare. Pre-testarea a urmărit în special identificarea măsurii în care întrebările sunt clare și ușor de înțeles de către aceștia.

Aplicarea instrumentului a fost realizată de către 11 operatori de interviu, specialiști în cadrul Birourilor Teritoriale ale instituției Avocatului Poporului. Prealabil aplicării instrumentului, operatorii au participat la o formare de 2 zile organizată de către UNICEF România. Formarea a acoperit clarificarea elementelor de jurisprudență internațională și națională în materia drepturilor copiilor privați de libertate, înțelegerea caracteristicilor definitorii ale copiilor încarcerați, precum și instruirea cu privire la modalitatea de colectare a datelor de cercetare.

Datele au fost colectate de la un eșantion reprezentativ de 101 copii privați de libertate. A fost aleasă opțiunea eșantionării stratificate multistadiale, proporțională pe fiecare strat cu dimensiunea populației generale de copii privați de libertate și aflați în custodia ANP. Primul strat este reprezentat de unitățile de deținere profilate pe categoria copii: 2 centre de reeducare (Tg. Ocna și Buziaș) și 4 penitenciare pentru minori și tineri (Tg. Mureș, Craiova, Bacău și Tichilești). În interiorul aceluiași strat s-au delimitat alte patru sub-straturi: gen, vârstă, nivel de școlarizare înainte de încarcerare și situație juridică (a se vedea Tabelele 1-4).

Tabelul 1. Distribuția copiilor pe unități în funcție de gen

Unitatea de deținere	Gen		Total
	Fete	Băieți	
CR Tg. Ocna	0	17	17
CR Buziaș	5	13	18
PMT Tg. Mureș	0	18	18
PMT Craiova	0	20	20
PMT Bacău	0	15	15
PMT Tichilești	0	13	13
Total	5	96	101

Tabelul 2. Distribuția copiilor pe unități în funcție de vârstă

Unitatea de deținere	Vârstă				Total
	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	
CR Tg. Ocna	0	2	8	7	17
CR Buziaș	1	4	4	9	18
PMT Tg. Mureș	0	3	5	10	18
PMT Craiova	1	5	6	8	20
PMT Bacău	0	3	3	9	15
PMT Tichilești	0	2	3	8	13
Total	2	19	29	51	101

Tabelul 3. Distribuția copiilor pe unități în funcție de nivelul școlar înainte de încarcerare

Unitatea de deținere	Nivel școlar înainte de încarcerare				Total
	Nu a mers niciodată la școală înainte de a fi închis	Clasele I-IV	Clasele V-VIII	Liceu, școală profesională sau post-liceală	
CR Tg. Ocna	1	10	6	0	17
CR Buziaș	2	6	10	0	18
PMT Tg. Mureș	1	4	8	5	18
PMT Craiova	6	4	9	1	20
PMT Bacău	0	5	10	0	15
PMT Tichilești	2	6	5	0	13
Total	12	35	48	6	101

Tabelul 4. Distribuția copiilor pe unități în funcție de situația juridică

Unitatea de deținere	Situație juridică			Total
	Arestat preventiv	Condamnat în primă instanță	Condamnat definitiv	
CR Tg. Ocna	2	0	15	17
CR Buziaș	0	2	16	18
PMT Tg. Mureș	5	1	12	18
PMT Craiova	2	3	15	20
PMT Bacău	3	0	12	15
PMT Tichilești	2	0	11	13
Total	14	6	81	101

Etapelaurmate în realizarea studiul au fost structurate după cum urmează:

1. Pregătirea metodologică
 - Realizarea bazei teoretice a studiului: 7-18 octombrie 2013
 - Conceperea instrumentului și a eșantionării: 19-23 octombrie 2013
 - Formarea și instruirea specialiștilor AvP: 21-22 octombrie 2013
 - Pre-testarea și definitivarea instrumentului: 24 octombrie – 6 noiembrie 2013
2. Colectarea datelor
 - Aplicarea instrumentului: 7-12 noiembrie 2013
 - Transcrierea înregistrărilor și centralizarea chestionarelor: 13-25 noiembrie 2013
 - Realizarea bazei de date: 20-29 noiembrie 2013
3. Analiza și interpretarea datelor
 - Analiza statistică și calitativă a datelor: 2-8 decembrie 2013
 - Prelucrarea datelor de cercetare : 9-20 decembrie 2013
 - Raportarea: 21 decembrie 2013 – 30 martie 2014

Pentru analiza statistică a datelor cantitative a fost utilizat softul SPSS (Statistical Package for Social Science), versiunea 17.0. Baza de date a fost realizată de o echipă de 10 studenți²² ai Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București. Coordonarea proiectării instrumentului de cercetare a fost realizată de Tudor Stefanescu și Anamaria Szabo, analiza statistică, prezentarea și interpretarea datelor cantitative de Anamaria Szabo, analiza calitativă și concluziile de Petronel Dobrică, capitolul privind cadrul legislativ de Lorena Tarlion, iar recomandările de Tudor Stefanescu și Petronel Dobrică.

²²Samuel Dorin Brăgărea, Mirela Georgiana Calița, Violeta Cernat, Nicoleta Danciu, Adriana Dogaru, Emilia Dragomir, Simona Ileana Dragu, Elena Postea, Elena Toader, Adelina Șișiu

3. Analiza și interpretarea datelor

3.1. Date generale despre copii înainte de încarcerare

Lotul de copii incluși în studiu prezintă aceleași caracteristici cu cele ale populației generale de copii aflați în detenție. Aproape jumătate dintre aceștia au vârsta până în 16 ani inclusiv (vezi Tabelul 2), iar puțin peste jumătate provin din mediul urban (Tabelul 5).

Tabelul 5. Tipul localității de domiciliu înainte de încarcerare

Tip de localitate	Frecvență	Procent
Sat / comună	46	45,5
Oraș	53	52,5
NR	2	2,0
Total	101	100,0

De asemenea, 60% dintre ei locuiau cu ambii părinți înainte de încarcerare, 20% doar cu mama, iar 10% doar cu tatăl (Tabelul 6). Alți 10% locuiau cu alte rude, ambii părinții fiind absenți din viața lor.

Tabelul 6. Persoanele cu care locuiau înainte de arestarea preventivă

Persoane cu care locuiau	Frecvență	Procent	Procent cumulativ	Descriere	
				Cu cine?	Frecvență
Cu ambii părinți	59	58,4	58,4	NA	NA
Cu un părinte	31	30,7	89,1	Mama	22
				Tatăl	9
Cu alte rude	10	9,9	99,0	Bunic(ă)	7
				Frate / soră	2
				Unchi / mătușă	1
				Altă rudă	1
				Cu alți copii	1
Pe stradă	1	1,0	100,0		
Total	101	100,0			

Aproape jumătate dintre copii (47) fie nu au mers niciodată la școală înainte de încarcerare (12 dintre aceștia), fie aveau cel mult școala primară (35 dintre aceștia, vezi Tabelul 3 și Graficul 1).

Graficul 1. Distribuția copiilor pe niveluri de școlarizare înainte de încarcerare

După arestarea preventivă, peste 70% au început sau au continuat școala, iar aproape 30% nu mai merg la școală (vezi Tabelul 7, de mai jos). Datele relevă o corelație statistică semnificativă ($p < 0,001$) între continuarea școlii după încarcerare și situația juridică a copiilor, în sensul că acei copii a cărei situație juridică nu este clarificată (fie arestați preventiv, fie condamnați în primă instanță) mai degrabă nu continuă școala după ce sunt arestați, comparativ cu cei a căror situație juridică este clarificată. Ca atare, putem spune că lipsa clarificării situației juridice îi împiedică pe mulți dintre copii să își continue școala după ce sunt arestați preventiv.

Tabelul 7. Corelare între continuarea școlii după arestarea preventivă și situația juridică

Continuarea școlii după arestarea preventivă	Situație juridică			Total
	Arestat preventiv	Condamnat în primă instanță	Condamnat definitiv	
Da, inclusiv acum merg la școală	4	3	66	73
Da, dar acum nu mai merg	1	0	2	3
Nu	9	3	13	25
Total	14	6	81	101

Pearson Chi-Square 18,992; df 4; $p < 0,001$

Considerăm că acest aspect devine problematic atunci când clarificarea situației juridice durează foarte mult. Studiul arată că există situații când custodiarea în arestul poliției poate să dureze și până la un an (a se vedea Tabelul 15, privind timpul petrecut în arestul poliției), în timp ce deținerea într-o unitate de deținere a ANP poate să dureze și până la 3 ani, până la pronunțarea condamnării definitive (a se vedea Tabelul 22, privind timpul petrecut în custodia unităților de deținere ale ANP). Conform datelor acestui studiu, dintre cei 13 copii arestați preventiv care nu au continuat școala după arestarea preventivă, 2 copii au petrecut între 3 și 4 luni în arestul poliției, iar 6 copii sunt în medie de 6 luni în custodia unităților de deținere ale ANP (minim 3 luni, maxim 11 luni), ceea ce înseamnă că în medie, aceștia au pierdut un an școlar ca urmare a faptului că sunt arestați preventiv.

Tabelul 8. Aprecieri privind nivelurile de înțelegere la ore

Nivel de înțelegere la ore	Tip de oră			
	Ore pe care le preferă		Ore pe care nu le preferă	
	Frecvență	Procent	Frecvență	Procent
Înțeleg tot	36	49,3	21	28,8
Înțeleg câte ceva	33	45,2	35	47,9
Nu înțeleg nimic	0	0	15	20,5
NR	4	5,5	2	2,7
Total	73	100	73	100

Cu toate acestea, copiii arată că au capacitatea de a înțelege ceea ce li se predă. După cum reiese din Tabelul 8, cei mai mulți dintre copiii intervievați spun că înțeleg ce li se predă, atât la orele pe care le preferă, cât și la cele pe care nu le preferă. De asemenea, profesorii din unitățile de deținere în general îi încurajează să pună întrebări (vezi Tabelul 9).

Tabelul 9. Încurajare din partea profesorilor să pună întrebări

Încurajare	Frecvență	Procent
La fiecare oră	47	64,4
Câteodată	20	27,4
Niciodată	5	6,8
NR	1	1,4
Total	73	100,0

Cei mai mulți dintre copii (80) consideră că nu poți reuși în viață fără școală (a se vedea Tabelul 10, de mai jos). Dintre aceștia, 60 au continuat școala după arestarea preventivă, iar 20 nu au continuat școala după arestarea preventivă. Dintre cei 10 care consideră că poți să reușești în viață fără școală, 8 au continuat școala după arestarea preventivă, iar 2 nu mai merg la școală.

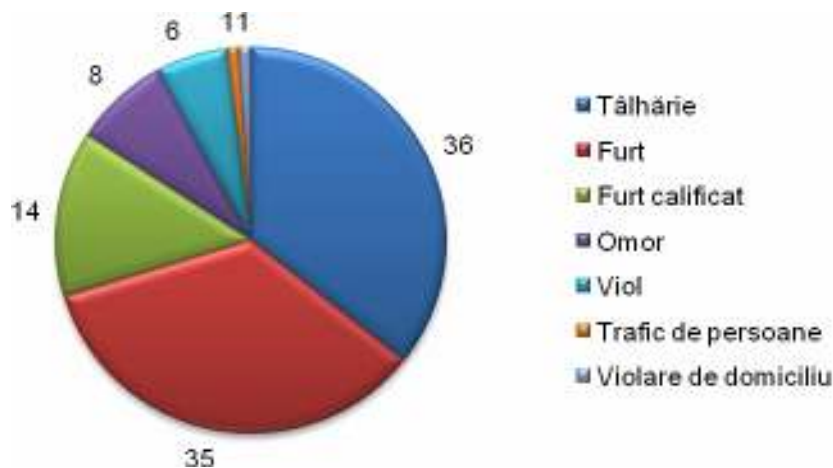
Tabelul 10. Perspective privind relația dintre reușita în viață și școală

Perspective	Frecvență	Procent
Nu poți să reușești în viață fără școală	80	79,2
Poți să reușești în viață fără școală	10	9,9
NR	11	10,9
Total	101	100,0

Paradoxal, între continuarea școlii după arestarea preventivă și perspectivele copiilor privind relația dintre reușita în viață și școală nu se relevă o corelație semnificativă din punct de vedere statistic, deși la nivel teoretic am putea fi înclinați să considerăm că cei care continuă școala sunt mai degrabă înclinați să considere că nu poți reuși în viață fără școală. Din datele colectate nu putem spune ce stă la baza percepției copiilor privind relația dintre reușita în viață și școală.

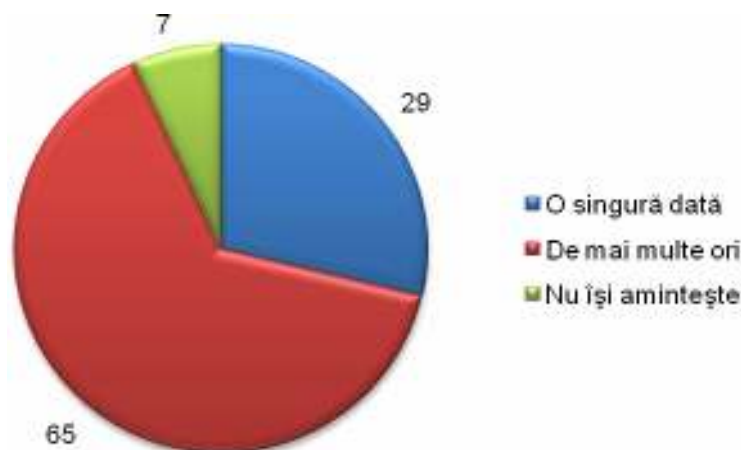
3.2. Date privind desfășurarea anchetei

Așacum era de așteptat, cei mai mulți dintre copiii care au răspuns la întrebări (84%) au comis infracțiuni privind proprietatea: tâlhărie, furt sau furt calificat. Aceste date se corelează cu statisticile ANP (conform situației de la finalul lunii septembrie 2013, 426 de copii din 508 erau închiși pentru infracțiuni de furt și tâlhărie, adică 83%). Reamintim faptul că eșantionarea nu a folosit ca strat fapta comisă; cu toate acestea, procentul de copii din eșantion care au comis astfel de fapte este similar cu datele populației totale de copii, fapt care confirmă că eșantionarea de pe teren a fost bine realizată.

Graficul 2. Fapta comisă

29 de copii au afirmat că au fost anchetați o singură dată, iar 65 au spus că au fost anchetați de mai multe ori (a se vedea Graficul 3, de mai jos). Dintre cei 65 de copii care au fost anchetați de mai multe ori, 53 au specificat și de câte ori: media răspunsurilor acestora este de 5 ori (deviație standard de 4,482; minim de 2 ori, maxim de 20 de ori).

Graficul 3. Numărul anchetelor

La prima anchetă au fost prezente în medie 4 persoane (deviație standard de 2,172; minim 1, maxim 15). Cele mai multe dintre acestea au avut calitatea de ofițeri de poliție, însă au existat și cazuri în care printre persoanele prezente au fost fie familia, fie profesioniști precum procurori, avocați sau asistenți sociali (vezi Graficul 4, de mai jos)²³.

²³Potrivit art. 480 din vechiul Cod de procedură penală, urmărirea infracțiunilor săvârșite de copii se face potrivit procedurii obișnuite, cu precizarea inserată la art. 481 vechiul C.pr.pen., potrivit cu care, atunci când învinuitul sau inculpatul este un copil care nu a împlinit 16 ani, la orice ascultare sau confruntare a copilului, dacă organul de urmărire consideră necesar, citează Serviciul de probațiune de la domiciliul copilului, precum și pe părinți, iar, când este cazul, și pe tutore, curator sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află copilul. Din analiza acestui text, rezultă că părinții sau celelalte persoane menționate sunt doar citați la desfășurarea unor acte de urmărire penală și doar dacă se consideră necesar, prin raportare la faptul că

Graficul 4. Calitatea persoanelor prezente la anchetă

Referitor la desfășurarea anchetei (momentele și durata acestora), îngrijorător este faptul că o parte dintre copii au spus că audierile, reconstituirea traseului, reconstituirea faptei sau recunoașterea de către victimă au avut loc doar pe timp de noapte sau au început ziua și au continuat noaptea (a se vedea Tabelul 11 de mai jos). Audierile au durat în medie 6 ore (au fost însă copii pentru care acestea au durat și până la 48 de ore), reconstituirea traseului – 2 ore (cu un maxim de 12 ore), reconstituirea faptei – o jumătate de oră (cu un maxim de 10 ore), iar recunoașterea de către victimă – o oră (cu un maxim de 6 ore)²⁴.

Învinuitul sau inculpatul are o vârstă mai mică de 16 ani. Neprezentarea persoanelor legal citate la efectuarea actelor de urmărire penală nu împiedică efectuarea acelor acte (art. 481 alin. 3 vechiul C.pr.pen.). Codul prevede, însă, pentru organele de anchetă obligativitatea citării persoanelor menționate la alin. 1, indiferent de vârsta copilului cercetat, la momentul la care se procedează la prezentarea materialului de urmărire penală, cu aceeași observație: lipsa persoanelor legal citate nu împiedică efectuarea acestui act de urmărire penală. Regulile de la Beijing prevăd că una din garanțiile de bază în desfășurarea unui proces este dreptul copilului la prezența unui părinte sau tutore, dreptul la asistență juridică. Prezența familiei, a procurorului, a avocatului sau asistentului social (acesta din urmă în calitate de posibil tutore, curator sau persoană în îngrijirea ori supravegherea căreia se afla copilul respondent) poate fi explicată prin prisma textelor de lege menționate. Însă, este posibil ca, prezența mai multor ofițeri de poliție la anchetă să fie rezultatul mai multor cauze, respectiv: natura infracțiunii presupus comise reclamă organe de poliție cu pregătire diferită (în special în cazul infracțiunilor grave de violență, ce presupun prezența Serviciului de Investigații Criminale, a procurorului); audierea copilului s-a făcut într-un spațiu impropriu, urmare a lipsei unei camere special destinate, într-unul din birourile ocupate de polițiști. Această din urmă ipoteză este cea care scoate în evidență, în coroborare și cu alte elemente, necesitatea creării unui cadru optim audierii unui copil, cu efecte directe asupra calității informațiilor oferite și anchetei în general. Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind Justiția în Interesul Copilului prevăd: cauzele care implică copii ar trebui soluționate în spații neintimidante și adaptate copilului (Partea I, 5.54). Ar trebui să se depună toate eforturile posibile pentru ca copiii să depună mărturie în cele mai favorabile spații și în cele mai bune condiții, adaptate la vârsta, maturitatea și nivelul lor de înțelegere, ținându-se cont de eventualele dificultăți de comunicare ale acestora (Partea I, 6.64). Din Tabelul 11 rezultă că, au fost cazuri în care copilul a fost anchetat și în prezența victimei. Ori, această împrejurare, în funcție și de condițiile și de datele faptei presupus comise, poate constitui un element intimidant pentru copil, fiind nevoie ca, pe lângă presiunea anchetei și a unei eventuale declarații, mai mult sau mai puțin consemnate, să suporte și prezența persoanei asupra căreia, direct sau indirect, a acționat. Acest caz este întâlnit, în general, la momentul la care se procedează la cecetări la fața locului sau la conduceri în teren de către organele de poliție. Ar fi necesar ca aceste acte de urmărire penală să nu presupună, prin efectuarea lor, și o confruntare indirectă între copilul anchetat și victimă (mai ales dacă aceasta din urmă este tot un copil), pentru a fi înlăturat orice element de posibilă intimidare.

²⁴Vechiul Cod de procedură penală nu prevede un timp de efectuare a acestor acte de cercetare penală sau de urmărire (doar art. 103, aplicabil și copiilor, precizează că, ridicarea de obiecte și înscrisuri, precum și expertiza domiciliară se pot face între orele 06.00 și 20.00, iar în celelalte ore numai în caz de infracțiune flagrantă ...

Tabelul 11. Momente ale anchetei și durata acestora

Momente	Doar ziua	Doar noaptea	Ziua și noaptea	NR	Durata în ore			
					Medie	Deviația standard	Min	Max
Audierile	60	8	32	1	6,04	6,489	0,5	48
Reconstituirea traseului	72	3	10	16	2,08	2,434	0,2	12
Reconstituirea faptei	70	5	12	14	1,70	1,837	0,2	10
Recunoașterea de către victimă	63	5	4	29	1,06	1,249	0,1	6

La fel de îngrijorător este și faptul că 69 de copii au spus că pe perioada anchetei au purtat cătușe în public (a se vedea Tabelul 12, de mai jos); dintre aceștia, 14 au spus că au fost încătușați alături de adulți, fapt care contravine atât legislației în vigoare cât și reglementărilor internaționale²⁵.

Percheziția începută în acest interval orar poate continua și în timpul nopții). Este important, sub acest aspect, momentul la care a fost comisă, dar, mai ales, sesizată infracțiunea, la care a fost începută ancheta, avându-se în vedere necesitatea strângerii probelor materiale, a conservării acestora (o amânare a acestor activități putând conduce la deteriorarea sau chiar distrugerea lor) sau chiar a identificării posibilului autor. Însă, durata prelungită a audierilor sau procedurilor pe timp de noapte poate fi apreciată ca o încălcare din partea organelor de anchetă a obligației de a trata copilul într-o manieră care să promoveze sentimentul demnității, care să apere, să protejeze interesul superior al copilului (art. 40(1) din Convenția cu privire la drepturile copilului). Mai mult, potrivit Orientărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind Justiția în Interesul Copilului, durata interogatoriilor, a procedurilor în care sunt implicați copiii, ar trebui adaptată la vârsta și capacitatea de atenție a copilului (Partea I, 6. 67). Această obligație trebuie văzută în directă legătură cu necesitatea desfășurării anchetei penale, a procedurilor judiciare în general, de către persoane efectiv specializate în lucrul cu copiii, care să beneficieze inclusiv de abilități de comunicare cu aceștia și care să poată fi evaluate periodic, fără a se aduce atingere independenței actului de justiție.

²⁵Vulnerabilitatea persoanelor sub 18 ani este un element, printre altele, care reclamă eforturi speciale în tratamentul copiilor, cu atât mai mult a celor arestați. Există numeroase norme interne și internaționale care precizează drepturile copiilor privați de libertate. Astfel, sunt articolele 37 și 40 din Convenția cu privire la drepturile copiilor, Recomandarea CM/REC(2008)11 privind normele europene pentru delincvenții copii care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri sau Standardele Comitetului European pentru prevenirea torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, Regulile de la Beijing, Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor Privați de Libertate, Orientărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind Justiția în Interesul Copilului stabilesc în sarcina organelor judiciare ca nici un copil să nu fie reținut împreună cu adulții (Partea I/C/31). Convenția cu privire la drepturile copiilor stabilește, la art. 37 lit. c ca, fiecare copil privat de libertate să fie separat de adulți (inclusiv pe perioada transferului către sau dinspre organele judiciare). Mai mult, pe perioada derulării procedurilor, trebuie evitată expunerea publică a copilului cercetat, cu atât mai mult încătușat de un adult. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în mai multe rânduri, faptul că, în lipsa oricărei aprecieri că inculpatul va încerca să fugă, să provoace răni sau prejudicii, coroborat cu caracterul public al tratamentului, care poate conduce inclusiv la umilire în proprii ochi ai arestatului, pot constitui elemente pertinente de încălcare a art. 3 din Convenție (dreptul de a nu fi supus la rele tratamente). A se vedea în acest sens cauza Ocalan c. Turciei [MC], 46221/99, 12 mai 2005. Apreciem că trebuie făcută, însă, și următoarea precizare: transferul copiilor arestați preventiv sau aflați în executarea unei pedepse cu închisoarea către organele judiciare, în special către instanțele de judecată, impune, prin modul de administrare și funcționare a clădirilor, parcurgerea unei distanțe în public, întrucât, sunt instanțe care nu beneficiază de culoare subterane pentru a fi conduși la completele de judecată.

Tabelul 12. Situația purtării de cătușe în public pe perioada anchetei

Purtat în cătușe în public?	Frecvență	Procent	Descriere	
			Cu cine?	Frecvență
Da	69	68,3	Singur	41
			Alături de alt copil	11
			Alături de un adult	14
			NR	3
Nu	32	31,7	NA	NA
Total	101	100,0		

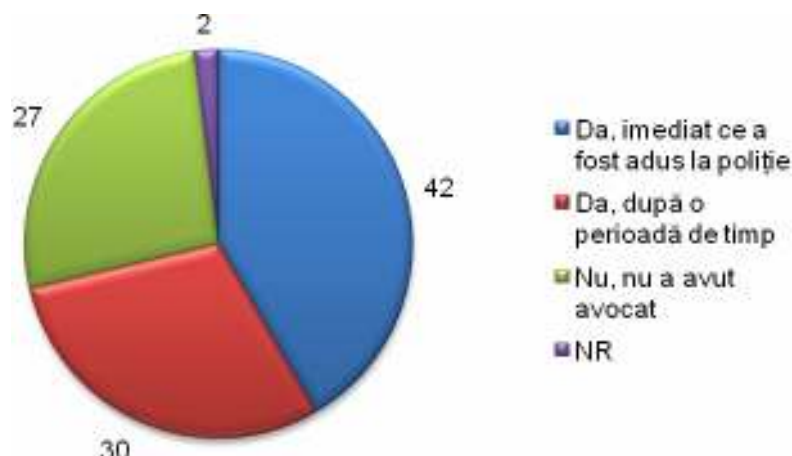
Cei mai mulți dintre copiii care au participat la studiu (82) au primit explicații în legătură cu motivul pentru care se află la poliție, în timp ce 15 au spus că nu au primit astfel de explicații, iar 3 nu își amintesc. Raportul se inversează pentru alte tipuri de explicații, în sensul că cei mai mulți dintre copii au spus că nu au primit explicații privind drepturile pe care le au (57) și privind faptul că pot face reclamații dacă cineva se comportă urât cu ei (63).

Tabelul 13. Explicații primite pe perioada anchetei

Tip de explicații	Da	Nu	Nu își amintesc	NR	Total
Motivul pentru care se află la poliție	82	15	3	1	101
Drepturile pe care le au	39	57	4	1	101
Faptul că pot face reclamații	34	63	2	2	101

Lipsa oferirii de explicații copiilor pe perioada anchetei reprezintă încălcări ale drepturilor acestora, consecința fiind vulnerabilizarea lor în fața unor posibile abuzuri.

În aceeași perspectivă, prezența avocatului pe perioada de desfășurare a anchetei reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale copiilor, prevăzute atât de legea națională cât și de reglementările internaționale; în acest context, semnalăm faptul că un număr de 27 de subiecți au menționat că nu au avut avocat deloc pe perioada anchetei (a se vedea Graficul 5, de mai jos).

Graficul 5. Prezența avocatului pe perioada desfășurării anchetei

Referitor la copiii care au spus că au primit avocat după mai mult de o săptămână (a se vedea Tabelul 14, de mai jos), pentru doindintre ei avocatul a fost numit după aproximativ două săptămâni, iar pentru unul după aproximativ patru săptămâni. Nu în ultimul rând, important de menționat este și faptul că cei mai mulți dintre avocații care au asistat juridic copiii pe perioada anchetei sunt avocați numiți din oficiu (pentru 49 dintre copii). Un aspect cunoscut este faptul că avocații din oficiu sunt în general fie proaspăt absolvenți de facultate, fie avocați cu puțină experiență; calitatea asistenței juridice (în termeni caracteristici pentru întreaga categorie de beneficiari analizată) poate genera o stare de vulnerabilitate crescută pentru copii, comparativ cu alte categorii de învinuți/inculpați.

Tabelul 14. Prezența avocatului pe perioada de desfășurare a anchetei

	Frecvență	Procent	Descriere		Tip de avocat		
			După cât timp?	Frecvență	Oficiu	Plătit	NR
Da, imediat ce a fost adus la poliție	42	41,6	Imediat	42	49	13	10
Da, după o perioadă de timp	30	29,7	În prima zi	15			
			În prima săpt.	8			
			Mai mult de o săpt.	3			
			NR	4			
Nu, nu a avut avocat	27	26,7	Nu a avut avocat	27	-	-	-
NR	2	2,0	NR	2			
Total	101	100,0		101			

3.3. Date despre perioada arestului preventiv pe secția poliției

Din totalul celor incluși în studiu, 61 de copii au fost anchetați în legătură cu fapta comisă în stare de arest preventiv (a se vedea Tabelul 15, de mai jos). Datele analizate în această secțiune fac așadar referire exclusiv la cei 61 de copii aflați pe perioada anchetei în arestul poliției. Dintre aceștia, 9 copii au stat mai puțin de o săptămână în arestul poliției, 38 de copii au stat între o săptămână și 4 săptămâni, 7 copii au stat până la 3 luni în arestul poliției, iar alți 7 copii au stat peste 3 luni.

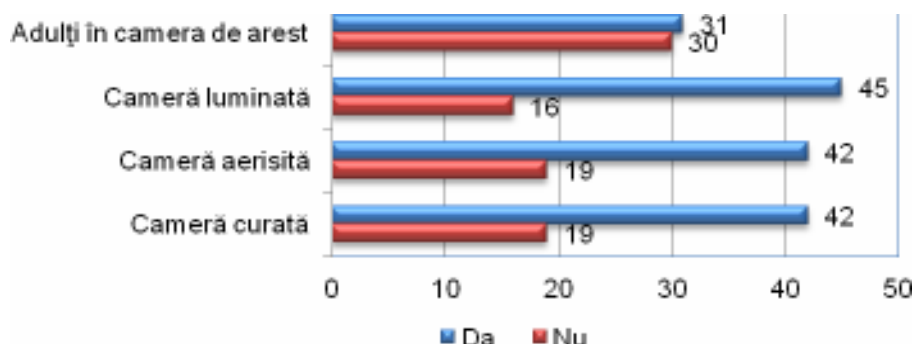
Tabelul 15. Situația juridică pe perioada anchetei și timpul petrecut în arestul poliției

Situația juridică	Frecvență	Procent	Descriere	
			Cât timp în arestul poliției?	Frecvență
Anchetat în libertate	40	41,6	Fără arest preventiv	40
Anchetat în arest preventiv	61	58,4	Mai puțin de o săptămână	9
			Între 1 și 4 săptămâni	38
			Peste o lună, până în 3 luni	7
			Peste 3 luni	7
Total	101	100,0		101

Un aspect important de menționat este faptul că am identificat o corelație semnificativă din punct de vedere statistic ($p < 0,007$) între fapta comisă și situația juridică pe perioada anchetei, respectiv timpul petrecut în arestul poliției (a se vedea Tabelul 39 din Anexă: mai exact, copiii care au comis infracțiuni

mai grave, de tipul omuciderii sau tâlhăriei, au fost mai degrabă anchetați în arest preventiv și au stat mai mult timp în arest preventiv decât alți copii care au comis infracțiuni de tipul furt).

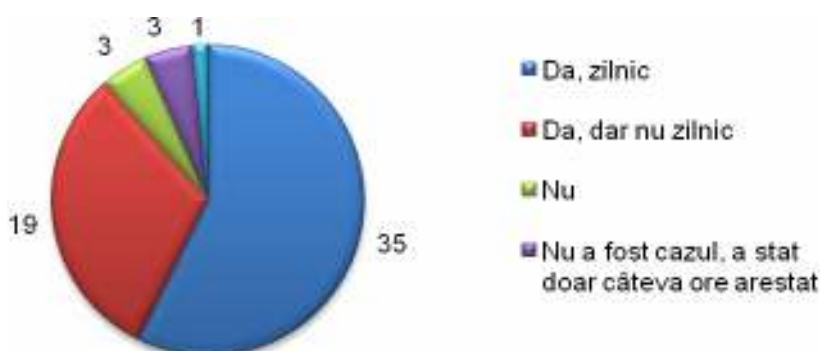
Jumătate dintre cei anchetați în arest preventiv (31 de copii) au spus că pe perioada arestului preventiv au împărțit camera cu adulți, fapt care este interzis conform reglementărilor legale²⁶ (a se vedea Graficul 6, de mai jos).

Graficul 6. Situații privind camera de arest a poliției

De asemenea, copiii au împărțit camera de arest a poliției în medie cu alte 3 persoane, maximum înregistrat de persoane în camera de detenție fiind de 19.

În ceea ce privește camera de arest, aproximativ 2/3 dintre copii au spus că a fost luminată, aerisită și curată, în timp ce aproximativ 1/3 dintre copii au declarat contrariul. De asemenea, peste jumătate dintre copiii anchetați în arest preventiv au declarat că au fost scoși din cameră pentru plimbare în aer liber zilnic, în timp ce 1/3 dintre ei au declarat că au fost scoși dar nu zilnic. Cei 3 copii care au declarat că nu au fost scoși niciodată din cameră pentru plimbare în aer liber au stat în arest preventiv 18 zile, 29 de zile, respectiv 4 luni. Ceilalți 3 copii care au declarat că nu a fost cazul să fie scoși la plimbare în aer liber au stat în arest preventiv 2 ore, 3 ore, respectiv 10 ore.

Graficul 7. Respectarea dreptului de a ieși din cameră în aer liber

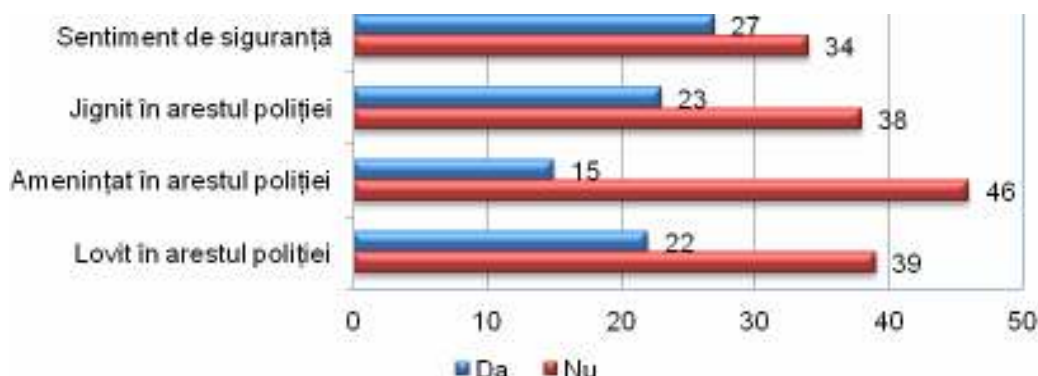
²⁶Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru protecția copiilor privați de libertate, la punctul 29 al capitolului IV, privind gestiunea unităților pentru copii, prevede că, în cadrul tuturor unităților de detenție, copiii trebuie să fie separați de adulți (cu excepția cazului în care sunt membri ai aceleiași familii). Regulile de la Beijing, de asemenea conțin reglementări în acest sens. Astfel, la punctul 13.4, stabilesc faptul că, copiii aflați în detenție preventivă trebuie să fie cazați separat de deținuții adulți, în stabilimente diferite sau în secții separate ale unităților carea adăpostesc și majori.

Alte drepturi, prevăzute atât în legislația internă cât și în cea internațională (respectiv, dreptul la convorbiri telefonice, dreptul la facilități și servicii care să îndeplinească toate cerințele legale de sănătate și de demnitate umană, dreptul la asistență medicală), despre care subiecții afirmă că au fost încălcate în arestul poliției (a se vedea Tabelul 16, de mai jos): 32 de copii au spus că mâncarea nu este corespunzătoare, 20 de copii nu au putut folosi telefonul public când au avut nevoie, 12 copii nu au putut folosi toaleta de fiecare dată când au avut nevoie, 7 copii nu au avut patul propriu, iar alți 7 copii nu au primit asistență medicală atunci când au avut nevoie.

Tabelul 16. Respectarea altor drepturi în arest preventiv

Diferite drepturi în arest preventiv	Da	Nu	Nu am avut nevoie	NR	Total
Hrană corespunzătoare	29	32	NA	-	61
Folosirea telefonului public	39	20	NA	2	61
Folosirea toaletei	49	12	NA	-	61
Pat propriu	54	7	NA	-	61
Asistență medicală	38	7	16	-	61

O problemă importantă este cea a modului în care copiii percep siguranța personală în perioada arestului preventiv în secția de poliție. Itemii utilizați pentru surprinderea siguranței/nesiguranței au fost jignirile, amenințările și lovirile (a se vedea Graficul 8, de mai jos).

Graficul 8. Siguranța personală pe perioada arestului preventiv la secția de poliție

Așa cum se poate observa în Tabelul 17, de mai jos, perioada arestului preventiv în secțiile de poliție este resimțită subiectiv de către respondenți ca o perioadă de nesiguranță. Dincolo de problema în sine, sentimentul afectării siguranței personale poate vulnerabiliza inculpatul în raport cu procedurile judiciare derulate în perioada arestării preventive. Menționăm că a existat posibilitatea unor răspunsuri multiple, în sensul experimentării de către același subiect a celor trei forme de comportament care afectează sentimentul siguranței personale. Datele indică faptul că modurile de comportament menționate au ca autori îndeosebi oficiali ai aparatului judiciar (denumiți generic polițiști, anchetatori, supraveghetori/polițiști din arestul poliției) și mai puțin celelalte persoane arestate preventiv; la fel, frecvența acestui tip de comportament este semnificativ mai ridicată în cazul membrilor aparatului judiciar, comparativ cu ceilalți arestați preventiv.

Tabelul 17. Siguranța personală pe perioada arestului preventiv la secția de poliție

Siguranța personală	Da					Nu		
	Frecv.	Descriere		Descriere		Frecv.	Descriere	
		De către cine?	Frecv.	Cât de des?	Frecv.		Dar alt coleg?	Frecv.
Sentiment de siguranță	27	NA	NA	NA	NA	34	NA	NA
Jignit în arestul poliției	23	Colegi	5	O dată	4	38	Da	4
		Polițiști	15					
		Anchetatori	1	Mai multe ori	17		Nu	29
		Supraveghetori	5					
		NR	2	NR	2		NR	5
Amenințat în arestul poliției	15	Colegi	2	O dată	1	46	Da	4
		Polițiști	9					
		Anchetatori	3	Mai multe ori	9		Nu	38
		Supraveghetori	-					
		NR	1	NR	5		NR	4
Lovit în arestul poliției	22	Colegi	4	O dată	6	39	Da	5
		Polițiști	12					
		Anchetatori	2	Mai multe ori	8		Nu	29
		Supraveghetori	4					
		NR	-	NR	8		NR	5

* Descrierea "De către cine?" include răspunsuri multiple

Așa cum am precizat în secțiunea referitoare la metodologie, acest tip de problemă a fost investigat și prin includerea în instrumentul de cercetare a unor întrebări deschise, specifice interviului structurat (răspunsurile subiecților au fost înregistrate pe reportofon și/sau folosind notițe de mână). Unii subiecți afirmă că presiunile din secțiile de poliție, îndeosebi sub forma lovirilor, au avut ca scop recunoașterea săvârșirii infracțiunii. Următorul fragment de interviu ilustrează această situație:

„Am fost lovit în zona capului cu pumnul. Apoi mi-a pus cătușele la mână, una la partea stângă la mână, una la picior și mi-a spus să mă culc pe burtă. M-am pus jos, pe burtă și m-a lovit cu bastonul la fund, la palme, mi-a dat picioare în stomac. Apoi m-am pus pe scaun și mi-a zis să spun ce vor ei, că am fost la acea faptă. Eu nu am vrut și m-a luat iar la palme, m-a bătut la tălpi și până la urmă am zis ca ei. Am avut picioarele umflate pentru că m-au bătut la tălpi și la palme. Mă scoteau după ce plecau toți din arest, după ora 5, că dacă nu recunosc îmi dă mai mult, mă bătea, îmi dădea în cap, în gură, în spate. Mă lovea cu palmele, cu pumnii. O singură persoană, mereu aceeași. Erau 2 persoane: unul la calculator, altul care mă bătea pe mine.”

În termeni asemănători un alt subiect vorbește despre presiunile exercitate asupra sa pentru a recunoaște o faptă al cărei autor susține că nu a fost:

„S-a întâmplat că și-a pierdut mințile, că să nu mai stea la discuție și a început să mă lovească... Cupalmele, cu pumnii, uneori cu o bâta de lemn la picioare. Astea erau metodele lor ca să te faci să iei o faptă.”

Deși statistic sunt mai puțin frecvente, unii subiecți au relatat și situații în care agresorul este un alt arestat preventiv:

„M-a pus să fac curat în cameră și eu i-am spus că nu vreau să fac curat. Și a început să mă bată.”
 „În arestul preventiv am fost amenințat de un alt arestat preventiv... Am văzut cum un alt copil arestat a fost lovit și amenințat de un alt arestat minor.”

Conform datelor, numai 17 copii au relatat unui adult evenimente de tipul jignirilor, amenințărilor sau lovirilor. Dintre aceștia, 10 au spus familiei (cel mai des mamei), 5 s-au adresat personalului din arestul poliției (comandantului), iar 2 au spus avocatului. Studiul nu evidențiază consecințele acestor relatări în planul conservării drepturilor arestaților preventiv; eficiența scăzută a relatării situației percepute ca atingere a sentimentului de siguranță personală este susținută de numărul mic al reclamațiilor privind abuzurile din secțiile de poliție (a se vedea Tabelul 18, de mai jos).

Tabelul 18. Exercițarea dreptului a face reclamație privind abuzurile de pe secția de poliție

Posibilitatea de a face reclamație	Frecvență
Da, au făcut	7
Da, dar nu au făcut	8
Nu, le-a fost interzis	3
Nu au știut că pot face	9
Total	27

În general, copiii au declarat că principalul motiv pentru care nu au făcut reclamații a fost teama de eventuale consecințe negative și sentimentul inutilității unui asemenea demers. În acest sens, notele unui operator de teren vorbesc despre faptul că „nu avea cui să spună sau spunea degeaba... și își făcea mai mult rău”. Atunci când e vorba despre jigniri, amenințări sau agresiuni din partea altor arestați preventiv, lipsa de intervenție a angajaților arestului poate fi explicată și prin nesemnarea situației de către victimă: „Nu, că nu au știut. Că nu m-am apucat să țip sau să dau în gratii să vină cineva. A dat în mine și apoi m-a lasat în pace” – arată un copil.

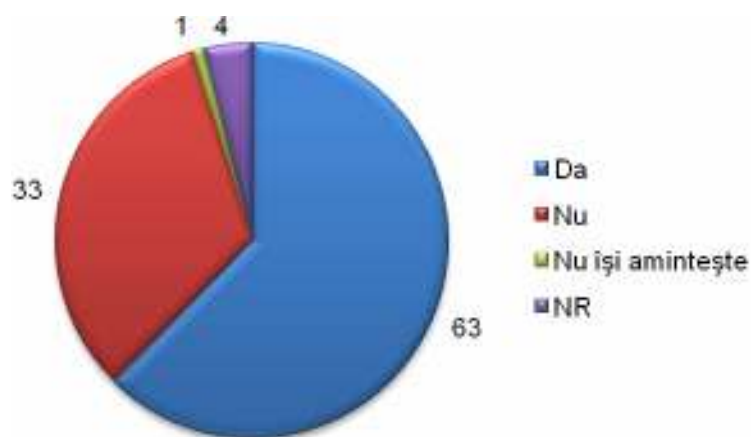
3.4. Date despre perioada judecării

La fel ca și în etapele precedente ale procesului penal, și în etapa judecării copiii au dreptul la asistență juridică, din oficiu sau plătită din resurse proprii. O apărare de calitate presupune studierea dosarului cauzei de către avocat și, implicit, discuții cu învinuitul/inculpatul; în absența acestor elemente, se poate ridica întrebarea dacă dreptul la apărare nu este exercitat decât pur formal. Dintre copiii care au participat la studiu, 30 au spus că nu au discutat deloc cu avocatul înainte de a ajunge în fața judecătorului, iar 71 că au discutat cel puțin o dată cu acesta (a se vedea Tabelul 19, de mai jos). Dintre cei 71 de copii, 45 au avut discuția cu avocatul doar în sala de judecată, 7 doar în arestul poliției, 12 în alt loc decât sala de judecată sau arestul poliției, iar 5 copii au avut mai multe discuții cu avocatul înainte de înfățișarea în fața judecătorului (în sala de judecată, în arestul poliției sau în alt loc). De asemenea, dintre cei care au discutat cu avocatul, 47 de copii au înțeles discuția, iar 11 copii nu au înțeles ce li s-a spus. Și nu în ultimul rând, dintre cei 11 copii care nu au înțeles ce li s-a spus, 8 au avut discuția cu avocatul doar în sala de judecată, înainte de înfățișare, acest ultim aspect arătând cât de important este ca avocatul (fie acesta din oficiu sau plătit din resurse proprii) să îi explice în liniște și detaliat copilului ce presupune înfățișarea în fața judecătorului.

Tabel 19. Momentul și locul în care a avut loc discuția cu avocatul

Discuție cu avocatul înainte de înfățișarea în fața judecătorului	Frecvență	Descriere		Descriere	
		Unde?	Frecvență	Au înțeles discuția?	Frecvență
Da	71	O dată, în sala de judecată	45	Da	47
		O dată, în arestul poliției	7	Nu	11
		O dată, în alt loc	12	NR	13
		De cel puțin 2 ori, diferite locuri	5		
		NR	2		
Nu	30	NA	NA	NA	NA
Total	101		71		71

Legislația națională protejează interesele copilului; în materia analizată, dispozițiile legale impun desfășurarea ședințelor de judecată în cauzele cu copii fără prezența publicului. Cu toate acestea, cca. doua treimi din copii au afirmat că în sala de judecată au fost prezente și persoane din alte procese (Graficul 9)²⁷.

Graficul 9. Prezența în sala de judecată a altor persoane (public, avocați, inculpați)

3.5. Date despre perioada în unitățile de deținere ale ANP

²⁷ Potrivit art. 485 din Codul de procedură penală (norma generală în materie), ședința în care are loc judecarea infractorului copil se desfășoară separat de celelalte ședințe. (alin. 1) Ședința nu este publică. La desfășurarea judecății pot asista părinții copilului sau, după caz, tutorele, curatorul, persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află copilul, precum și alte persoane a căror prezență este considerată necesară de către instanță. (art. 485 alin. 2 rap. la art.484 alin. 2 din Cod. proc. pen.). Din răspunsurile oferite de respondenți, rezultă prezența în sala de judecată și a altor persoane (din categoria publicului, avocaților, alți inculpați). Aceasta poate fi explicată prin faptul că, s-a dat eficiență dispozițiilor art. 486 Cod proc. pen., în aceeași cauză fiind judecați atât infractori copii cât și infractori majori, ocazie cu care se aplică procedura obișnuită. Pe de altă parte, există practica de a fi aduși în perimetrul din sala de judecată, afectat deținuților, mai mulți inculpați în același timp, motivându-se lipsa personalului de supraveghere. Nu în ultimul rând, a mai fost sesizată și practica din partea judecătorilor de a declara ședință nepublică, potrivit cu dispozițiile anterior menționate, dar, permițând, în continuare, accesul în sala de ședință a avocaților din alte cauze pentru studierea dosarelor. Cu excepția primei motivații, celelalte înfrâng dispozițiile referitoare la nepublicitatea ședinței de judecată în cauzele cu infractori copii.

Mobilitatea copiilor înainte de a ajunge în unitatea curentă este relativ mare – aproape 1/3 dintre aceștia au mai fost în cel puțin o unitate anterior, iar cele mai multe dintre acestea au fost unități de deținere generale, pentru populația penitenciară adultă (a se vedea Tabelul 20, de mai jos). De asemenea, dintre cei 68 de copii care au fost transferați direct din arestul poliției, 15 se află încă în arest preventiv, probabilitatea de a rămâne în aceeași unitate pentru executarea pedepsei fiind ridicată.

Tabelul 20. Mobilitatea copiilor înainte de a ajunge în unitatea în care au fost intervievați

Au mai fost și în alte unități de deținere?	Frecvență	Procent	Descriere		Descriere	
			Tip de unitate?	Frecvență	În câte?	Frecvență
Da	31	30,7	Generală	22	O unitate	18
			Specifică (CR, PMT)	7	2 sau mai multe	12
			NR	2	NR	1
Nu	68	67,3	NA	NA	NA	NA
NR	2	2,0	NA	NA	NA	NA
Total	101	100,0				

Datele din Tabelul 21 arată că pe perioada anterioară depunerii în unitatea de deținere în care s-a realizat interviul, 18 copii au împărțit patul cu altcineva (majoritatea în unități de deținere specifice ale ANP – centre de reeducare sau penitenciare pentru minori și tineri), fapt care contravine textului legal amintit²⁸. Contextele în care s-a întâmplat acest lucru nu au fost documentate. În anumite

²⁸Principalele drepturi asigurate deținuților copii, cu referire doar la cele amintite de respondenți și precizate mai sus, sunt: 1. Dreptul la hrană: copiilor li se asigură hrană în mod diferențiat, în conformitate cu prevederile legale privitoare la diferite categorii de deținuți (spre ex., deținuți gravide, deținuți care lucrează în condiții grele, etc.) – art. 35 din vechea Lege nr. 275/2006, actualizat. Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru protecția copiilor privați de libertate prevede la punctul 37, din secțiunea Mediul fizic și condițiile de trai, că, fiecare unitate de detenție va asigura fiecărui copil hrană preparată în mod corespunzător și oferită la orele normale de masă, de o calitate și într-o cantitate care să satisfacă standardele de nutriție, igienă și sănătate... Fiecare copil trebuie să aibă în permanență apă potabilă curată; 2. Dreptul la convorbiri telefonice; acest drept este prevăzut de art. 47 din vechea Lege nr. 275/2006, actualizată și de art. 54 din Regulament: Orice persoană privată de libertate are dreptul de a efectua săptămânal, pe cheltuiala sa, cel puțin o convorbire telefonică de la telefoanele instalate în incinta locului de deținere, cu persoane din exteriorul locului de deținere, atât din țară, cât și din străinătate. De asemenea, potrivit Regulilor Organizației Națiunilor Unite pentru protecția copiilor privați de libertate, fiecare copil are dreptul de a comunica în scris sau prin telefon cel puțin de două ori pe săptămână cu persoana cu care dorește, cu excepția cazurilor în care există restricții legale în acest sens (punctul 61, secțiunea Contactele cu comunitatea extinsă); 3. Dreptul la facilități și servicii care să îndeplinească toate cerințele legale de sănătate și de demnitate umană; deși nu este o reglementare expresă națională, acest drept se deduce din economia tuturor prevederilor referitoare la condițiile de cazare; articolul 33 din Legea nr. 275/2006, actualizată, prevede că, fiecărei persoane condamnate i se pune la dispoziție un pat (alin. 3), iar normele minime obligatorii privind condițiile de cazare se stabilesc prin ordin al Ministrului Justiției. Ordinul 433/C din 5 februarie 2010 a stabilit aceste norme minime. Alin. 3 al art. 4 din Ordin, prevede că, toate camerele de cazare sunt dotate cu paturi cu saltele și cazarmamentul necesar pentru fiecare persoană privată de libertate. La art. 5 se prevede că, grupurile și instalațiile sanitare din camerele de deținere trebuie să asigure accesul permanent la apă potabilă și să permită fiecărei persoane private de libertate să își satisfacă nevoile fiziologice ori de câte ori este necesar, în condiții de igienă și intimitate (alin. 1). Amenajarea camerelor de deținere trebuie să asigure fiecărei persoane private de libertate condiții de folosire a surselor de apă curentă și a articolelor de toaletă pentru menținerea igienei (alin. 3). Pentru persoanele private de libertate aflate în regim deschis, grupurile și instalațiile sanitare pot fi amenajate în exteriorul camerei de deținere, cu respectarea condițiilor precizate mai sus (alin. 4). De asemenea, potrivit Regulilor Organizației Națiunilor Unite

cazuri, decizia de a împărți patul este posibil să fi aparținut copilului în cauză și să fie determinată de condițiile de detenție; de pildă, un copil a declarat că a împărțit patul cu altcineva „de frig”. În același timp, datele prezentate în Graficul 12 (pag. 53), arată că, în unitatea de detenție în care s-a realizat interviul, marea majoritate a copiilor (cu excepția unuia) au afirmat că au propriul pat.

Tabelul 21. Dreptul la spațiu personal

	Da	Nu	NR	Total
Au împărțit patul cu altcineva	18	77	6	101

La momentul colectării datelor, cei mai mulți (60) dintre copiii incluși în studiu se aflau în unitățile de detenție ale ANP de peste 3 luni, până într-un an (Tabelul 22). Toți copiii care sunt în detenție de peste un an sunt fie condamnați în primă instanță, fie condamnați definitiv.

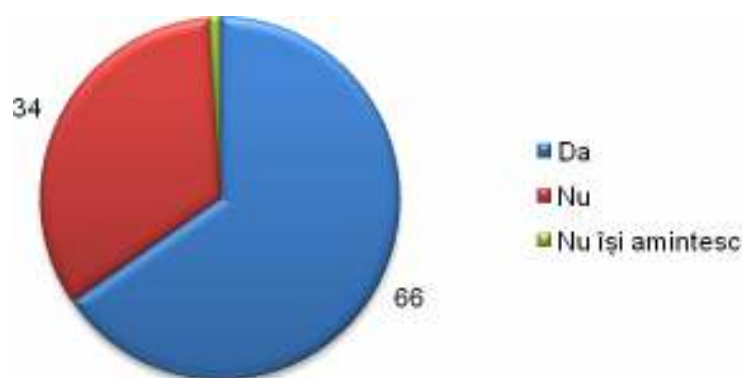
Tabelul 22. Timpul executat în unitatea de detenție în care au fost intervievați

Categorii - timp executat în unitatea de detenție	Frecvență	Procent	Situație juridică		
			Arestat preventiv	Condamnat în primă instanță	Condamnat definitiv
Mai puțin de o lună (<i>minim</i> = 3 zile)	6	5,9	3	0	3
Peste o lună, până în 3 luni	15	14,9	4	1	10
Peste 3 luni, până într-un an	60	59,4	7	3	50
Peste 1 an, mai puțin de 2 ani	15	14,9	0	2	13
Peste 2 ani (<i>maxim</i> = 3 ani)	4	4,0	0	0	4
NR	1	1,0	1		
Total	101	100,0			

Două treimi dintre copii spun că au fost informați la intrarea în unitate despre drepturile și obligațiile pe care le au în detenție (a se vedea Graficul 10, de mai jos). De asemenea, o parte dintre copiii care susțin că nu au fost informați în legătură cu aceste aspecte știau din alte surse despre faptul că pot contesta informațiile din dosar (12), ca și despre faptul că pot face cereri sau plângeri (17). Pe lângă

pentru protecția copiilor privați de libertate (pct. 34), instalațiile sanitare trebuie să fie astfel amplasate și la un standard suficient pentru a-i permite fiecărui copil să își îndeplinească nevoile fizice în condiții de intimitate, de curățenie și de decență; fiecărui copil trebuie să i se asigure așternuturi separate și suficiente... (pct. 33). La punctul 13.5, Regulile de la Beijing prevăd că, în timpul detenției preventive, copiilor li se vor asigura îngrijire și protecție și toată asistența individuală – pe plan social, educativ, profesional, psihologic, medical și fizic – care le este necesară, luând în considerare vârsta, sexul și personalitatea fiecăruia; 4. Dreptul la asistență medicală, este o altă garanție prevăzută atât în legislația internă cât și cea internațională. Acest drept are obligația corelativă din partea administrației penitenciare de a asigura deținuților îngrijiri medicale corespunzătoare, în infirmeria unității, de către medicul penitenciarului (în cazul afecțiunilor ușoare) sau într-un spital din sistemul penitenciar ori din rețeaua externă sistemului (în cazul afecțiunilor grave) – art. 50 din vechea Legea nr. 275/2006, actualizată, art. 23 și următoarele din Regulament. De asemenea, potrivit Regulilor Organizației Națiunilor Unite pentru protecția copiilor privați de libertate (pct. 51), fiecare copil bolnav, care acuză o boală sau care prezintă simptome de deficiențe fizice sau mentale trebuie să fie examinat de către un medic fără întârziere. Sunt de menționat și dispozițiile punctului 13.5 din Regulile de la Beijing, mai sus redate.

aceste date, mai putem adăuga și că, la intrarea în unitate, 81 de copii au fost informați în legătură cu regulile instituției, iar 90 de copii au fost consultați de un medic (a se vedea Tabelul 23, de mai jos).

Graficul 10. Informarea copiilor cu privire la drepturile și obligațiile lor la intrarea în detenție

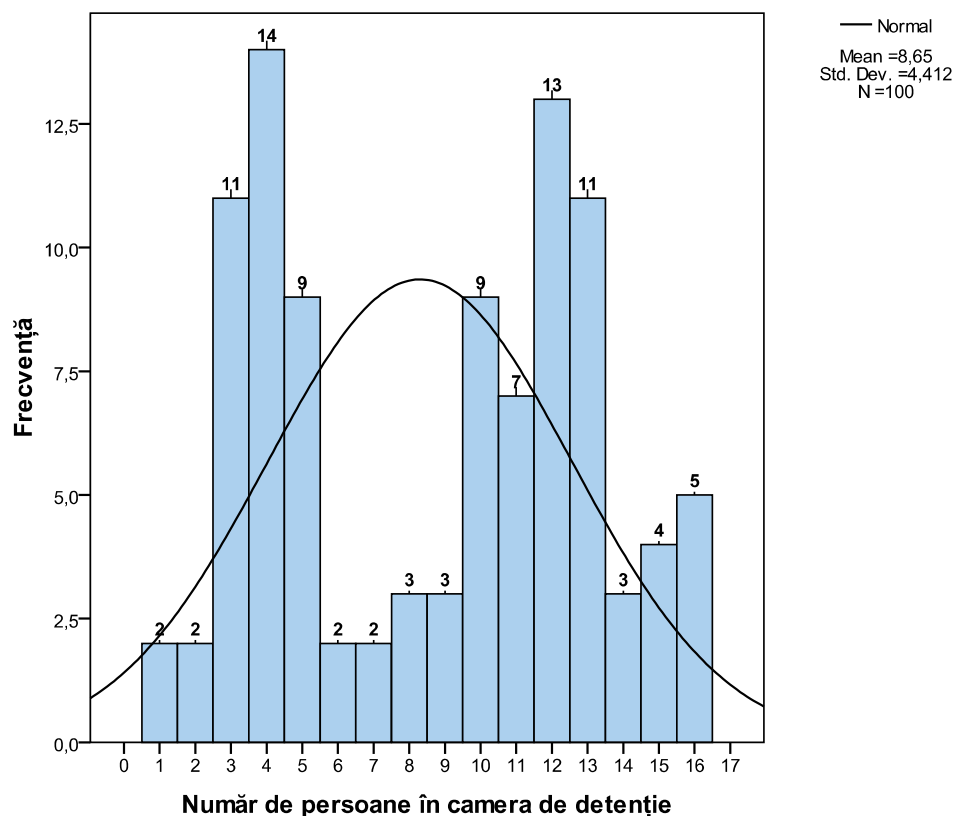
Principalele drepturi asupra cărora au fost informați sunt următoarele: să primească vizite, pachete și corespondență, să dea telefoane folosind telefonul public, să primească asistență medicală, să meargă la psiholog, să primească hrană, odihnă, igienă (să primească săpun, să facă baie de două ori pe săptămână, să ceară obiecte de igienă), cazare, să facă cumpărături, să meargă la școală, să meargă la bibliotecă, să facă sport, să iasă în curte (la plimbare), să iasă în oraș, să muncească, să facă reclamații, să fie informați (să se uite la televizor). În același timp, subiecții afirmă că au fost informați și asupra obligațiilor: să păstreze ordinea, să respecte programul, să nu se certe cu colegii, „să nu facă prostii”, să nu se bată, să fie cuminți, să fie disciplinați, să respecte cadrele, să nu fumeze, să nu se bage în găști, să nu înjure, să nu spargă nimic, să aibă grijă de bunuri, să nu dețină telefon mobil.

Tabelul 23. Informare privind drepturile și obligațiile în detenție

Au fost informați?	Frecvență	Procent	Descriere		Descriere	
			Despre ce?	Frecvență	De către cine?	Frecvență
Da*	66	65,3	Drepturi	43	Șef de tură	3
			Obligații	30	Supraveghetor	1
			NR	15	Psiholog	1
Nu**	34	33,7	Știau că pot contesta informațiile din dosar	12	NA	NA
			Știau că pot face cereri sau plângeri	17	NA	NA
Nu își amintesc	1	1,0	NA	NA	NA	NA
Total	101	100,0				

* Descrierea "Despre ce?" include răspunsuri multiple; ** Descrierea "Despre ce?" nu include NR

În ceea ce privește situația numărului de persoane în camera de detenție, conform Graficului 11, de mai jos, se reliefează două mari tendințe – camere cu densitate scăzută de 3-5 copii și camere cu densitate ridicată de 10-13 copii. Extremele și distribuțiile centrale sunt rare.

Graficul 11. Distribuția numărului de persoane în camera de detenție actuală

Unitățile de deținere unde media numărului de persoane este de 4 copii sunt Centrul de Reeducare Buziaș și Penitenciarul de Minori și Tineri Tichilești. Ceea ce este comun acestor două unități este faptul că Centrul de Reeducare Buziaș a fost dat în folosință în anul 2004, iar clădirea nouă a Penitenciarului Tichilești a fost dată în folosință în anul 2013. Celelalte 4 unități, CR Tg. Ocna, PMT Tg. Mureș, PMT Craiova și PMT Bacău au în medie 11 copii în cameră, cu extrema superioară între 13 și 16 copii.

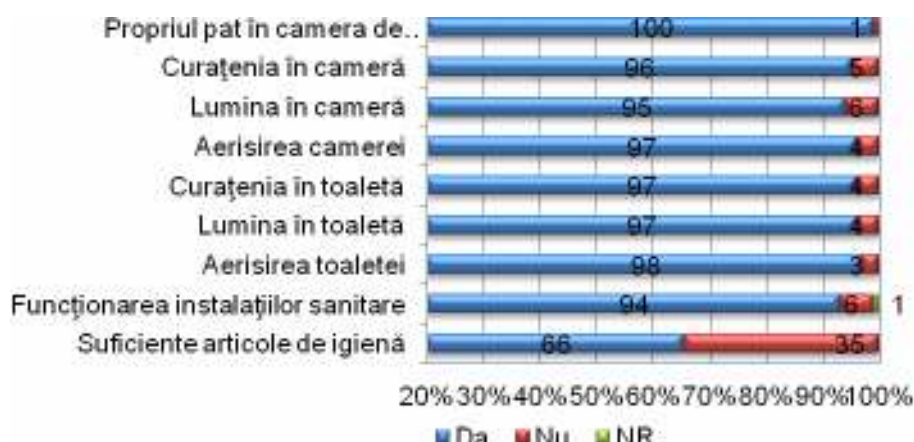
Tabelul 24. Situația numărului de persoane în camera de detenție actuală

Unitatea de deținere	Număr de persoane în camera de detenție				Media nr. de persoane	
	Medie	Deviație standard	Minim	Maxim	Arest preventiv*	Condamnare definitivă
CR Tg. Ocna	10,71	2,687	3	13	11,00	10,67
CR Buziaș	4,00	1,414	1	7	4,50	3,94
PMT Tg. Mureș	10,67	3,757	3	15	9,67	11,17
PMT Craiova	10,95	2,704	2	13	9,60	11,40
PMT Bacău	10,86	5,231	4	16	8,67	11,45
PMT Tichilești	3,69	1,109	1	6	4,00	3,64

* Include și categoria condamnat în primă instanță

O problemă importantă asupra căreia s-a axat studiul a fost cea a percepției deținuților asupra condițiilor de detenție. Cea mai mare parte a copiilor sunt mulțumiți de starea de curățenie, aerisire și iluminare a camerelor de detenție și a toaletelor, precum și de funcționarea instalațiilor sanitare (a se vedea Graficul 12, de mai jos). Un singur copil (PMT Bacău), condamnat definitiv, a declarat că

împarte patul cu un alt deținut: „împart patul cu cineva pentru că nu sunt suficiente locuri. M-am plâns conducerii, dar nu s-a rezolvat nimic”, a afirmat copilul în timpul interviului (a se vedea referirile anterioare la spațiul personal). Un aspect mai problematic privește igiena personală, peste 1/3 dintre copii spunând că nu au suficiente articole de igienă.

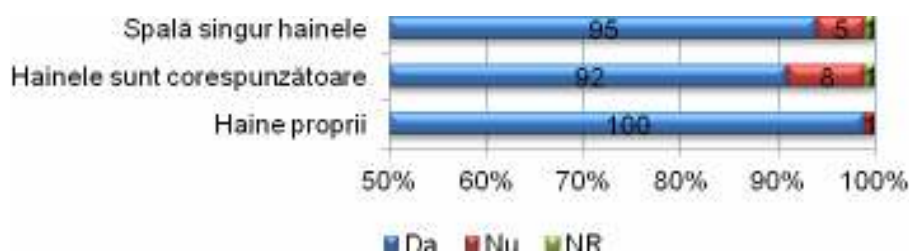
Graficul 12. Situații în camera de detenție actuală

O parte dintre copii (44) nu au putut aprecia măsura în care în camerele de detenție este asigurată căldură pe timp de iarnă, ca urmare a faptului că nu au petrecut nicio iarnă în respectiva unitate. Acest aspect se verifică prin corelația semnificativă din punct de vedere statistic ($p < 0,001$ – a se vedea Tabelul 40 din Anexă). Întrebarea are relevanță ridicată pentru România, ca urmare a faptului că problema asigurării căldurii în unitățile de deținere nu este o noutate. Ceea ce iese în evidență, este faptul că 11 dintre cei 18 copii care au declarat că nu este căldură în cameră pe timp de iarnă sunt din PMT Bacău (a se vedea Tabelul 25, de mai jos). De asemenea, cei mai mulți dintre cei care au spus că nu este cald în cameră pe timp de iarnă (10 copii), au mai spus și că nu au voie și că nu au cum să încălzească camera altfel (de exemplu, le este interzisă folosirea reșourilor, iar încălzirea se asigură prin sistem centralizat).

Tabelul 25. Asigurarea căldurii pe timp de iarnă în camera de detenție actuală

Căldură în camera de detenție	Frecvență	Procent	Descriere	
			Unde?	Frecvență
Da	39	38,6	NA	NA
Nu	18	17,8	PMT Bacău	11
			PMT Craiova	3
			PMT Tg. Mureș	2
			CR Buziaș	1
			CR Tg. Ocna	1
Nu știu, nu am făcut nicio iarnă aici	44	43,6	NA	NA
Total	101	100,0		

Aproape toți copiii (cu excepția unuia) au spus că au hainele proprii. Copilul care nu are haine proprii susține că le-a primit de la alți colegi de cameră. Cei mai mulți dintre copii (peste 90) au caracterizat hainele pe care le au ca fiind corespunzătoare, spălându-le singuri (Graficul 13).

Graficul 13. Situația hainelor copiilor și întreținerea acestora

Datele următoare (Tabelul 26) relevă următoarea situație cu privire la starea de sănătate și asistența medicală: aproape 3/4 dintre copii au spus că s-au îmbolnăvit cel puțin o dată în detenție (72), cei mai mulți au putut merge la medic de fiecare dată când au nevoie (86) și au primit medicamente de fiecare dată când au avut nevoie (78).

Tabelul 26. Respectarea dreptului la asistență medicală și cazuri de îmbolnăvire

Asistența medicală și îmbolnăviri	Da	Nu	Nu au avut nevoie	Total
S-au îmbolnăvit vreodată în detenție	72	29	NA	101
Au putut merge la medic de fiecare dată când au avut nevoie	86	7	8	101
Au primit medicamente de fiecare dată când au avut nevoie	78	13	10	101

Există și copii care spun că nu au putut merge la medic de fiecare dată când au avut nevoie (7) sau că nu au primit medicamente de fiecare dată când au avut nevoie (13), fapt care indică deficiențe în protejarea dreptului la sănătate. Acest aspect este ilustrat de relatarea unui copil privind problemele legate de bolile de piele, cauzate de mizerie și lipsa materialelor de igienă:

„În primul rând cu cabinetul, că nu pot merge de câte ori am nevoie și pentru că nu ne dă absolut nimic ca să ne vindecăm și noi, ca să ne treacă bubele de pe noi, ca să nu mai fim așa de infectați de la ploșnițe și de la râie. Mergem până la cabinet și nu ne face nimic, ne trimite înapoi, că nu mai are timp, că a făcut prea mulți, și nu ne dă nimic. Rareori ne dă vreun unguent, numai dacă ești foarte foarte grav.”

Peste jumătate dintre copii (56) consideră că mâncarea nu este corespunzătoare (a se vedea Tabelul 27, de mai jos). Afirmările unor copii ilustrează această apreciere:

„Și cu mâncarea iar am o nemulțumire, pentru că în cantina aia sunt foarte mulți gândaci, am găsit, dacă mă credeți, și viermi în mâncare, și mi s-o luat. Și pâinea... foarte puțină ne dă.”

„Sunt nemulțumit de calitatea apei, care are gust de clor, mâncarea nu este bună și nici suficientă.”

„Aș vrea să ne dea mâncare mai bună.”

Printre deficiențele pe care aceștia le mai menționează se numără: calitatea generală proastă („nu e bună”), faptul că nu e diversificată („mereu fasole”, „în fiecare seară se să ghiveci”), gustul rău („e prea acră”), faptul că este puțină, uneori are insecte, dar și altele („am găsit muște”, „are viermi”, „am găsit fire de păr”, „am găsit pietre”) și miroase urât. Unitățile de deținere în care sunt deținuți cei mai mulți copii nemulțumiți de calitatea mâncării sunt PMT Craiova, PMT Tg. Mureș și PMT Bacău.

Tabelul 27. Măsura în care mâncarea este considerată ca fiind corespunzătoare

Este mâncarea corespunzătoare?	Frecvență	Procent	Descriere		Descriere	
			Unde?	Frecvență	De ce?	Frecvență
Da	45	44,6	NA	NA	NA	NA
Nu*	56	55,4	PMT Craiova	14	Calitate proastă	32
			PMT Tg. Mureș	13	Nu e diversificată	12
			PMT Bacău	13	Gust rău	12
			CR Tg. Ocna	9	Este puțină	9
			PMT Tichilești	5	Are insecte și altele	5
			CR Buziaș	2	Miroase urât	2
Total	101	100,0				

* Descrierea "De ce?" include răspunsuri multiple

Deficiențele identificate de copii cu privire la calitatea mâncării se reflectă și în răspunsurile pe care le-au dat la întrebarea dacă s-au îmbolnăvit vreodată colegi de cameră de la mâncarea primită – 17 copii au răspuns afirmativ, dintre care 7 o dată, iar 10 de mai multe ori (a se vedea Tabelul 28).

Tabelul 28. Mâncarea ca factor de îmbolnăvire a copiilor

S-au îmbolnăvit colegi de la mâncare?	Frecvență	Procent	Descriere	
			Cât de des?	Frecvență
Da	17	16,8	O dată	7
			De mai multe ori	10
Nu	84	83,2	NA	NA
Total	101	100,0		

Un număr mic de copii (8) au menționat că au nevoie de regim alimentar special (a se vedea Tabelul 29). Dintre aceștia, 4 au spus că li se respectă această nevoie, iar 4 au spus că nu li se respectă regimul alimentar (aceștia fiind 2 din PMT Craiova, unul din PMT Tichilești și unul din CR Tg. Ocna).

Tabelul 29. Respectarea nevoii de regim alimentar special

Nevoie de regim alimentar special	Frecvență	Procent	Descriere	
			A fost respectat?	Frecvență
Da	8	7,9	Da	4
			Nu	4
Nu	93	92,1	NA	NA
Total	101	100,0		

Spre deosebire de mâncare, situația apei de băut nu este la fel de problematică. Doar 4 copii au spus că nu pot bea apă oricând, iar 10 au spus că apa de la chiuvetă nu este suficient de curată pentru a fi băută (a se vedea Graficul 14, de mai jos).

Graficul 14. Situația apei de băut

Un aspect important al perioadei pe care copiii o petrec în detenție este primirea de vizite din partea persoanelor din comunitate (a se vedea Tabelul 30).

Tabelul 30. Categoriile de persoane care vizitează copiii și frecvența vizitelor

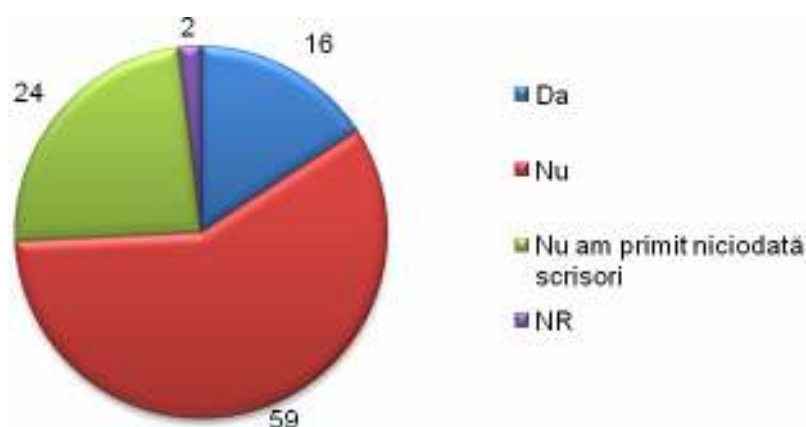
Cine vizitează?	Da	Descriere		Nu	NR	Total
		Cât de des?	Frecvență			
Vizită din partea familiei	68	Săptămânal	8	33	-	101
		De câteva ori pe lună	12			
		O dată pe lună	23			
		O dată la câteva luni	10			
		O dată sau de câteva ori pe an	10			
		Când cere să vină	1			
		NR	4			
Vizită din partea prietenilor	17	De câteva ori pe lună	2	82	2	101
		O dată pe lună	2			
		Ocazional	13			
Vizită din partea altor persoane (alte rude, cunoștințe, vecini)	5	De câteva ori pe lună	1	90	6	101
		O dată pe lună	1			
		Ocazional	1			
		NR	2			

Cei mai mulți dintre copiii incluși în studiu (68) sunt vizitați de către membrii familiei. Alți 15 copii au spus că sunt vizitați de către prieteni, iar cei mai puțini dintre ei (5) au spus că sunt vizitați și de alte persoane (rude mai îndepărtate, cunoștințe sau vecini). Copiii care sunt vizitați primesc mai frecvent vizite din partea familiei, decât din partea prietenilor sau a altor persoane mai îndepărtate, lucru absolut firesc.

Ce este important de menționat este faptul că cel puțin 1/3 dintre copii au spus că nu au fost vizitați niciodată de către familie de când se află în detenție, iar dintre cei care sunt totuși vizitați, 20 de copii sunt vizitați o dată la câteva luni sau de câteva ori pe an. Acest aspect este important pentru că lipsa vizitei din partea familie duce la o vulnerabilizare ridicată a copilului aflat în detenție, din cel puțin două considerente: pe de o parte vorbim de o precaritate a resurselor de care copilul dispune pe perioada detenției (resurse materiale, financiare și sprijin emoțional), iar pe de altă parte vorbim de o rupere a legăturilor cu membrii familiei, fapt care scade simțitor șansele de reintegrare socială după liberare.

În strânsă corelare cu cele menționate anterior este și faptul că 24 dintre copii nu au primit niciodată scrisori de când se află în detenție (a se vedea Graficul 15, de mai jos). Pe de altă parte, dintre cei

care au primit scrisori (75), 16 au spus că le-au primit deschise. Insistăm asupra faptului că deschiderea corespondenței se poate face în prezența persoanei, dacă există indicii temeinice cu privire la săvârșirea unei infracțiuni – a se vedea nota de mai jos²⁹.

Graficul 15. Primirea de scrisori deschise

Pe lângă vizite și scrisori, pachetele sunt o altă modalitate prin care copiii sunt susținuți de către familie și alte persoane din comunitate. Așa cum ne arată datele din Tabelul 31, peste 1/3 dintre copiii incluși în studiu nu au primit niciodată pachete.

O practică foarte desîntâlnită în mediul carceral, atât în rândul adulților, cât și în rândul copiilor, este consumul pachetului la comun, aspect evidențiat de studiul de față prin faptul că dintre cei 65 de copii care au primit pachet de când se află în detenție, 64 au spus că în general consumă pachetul împreună cu colegii. Dintre aceștia, doar 5 copii au recunoscut că cel puțin o dată de când se află în detenție le-a fost luat pachetul fără voia lor, iar alți 2 copii au ales să nu răspundă la această întrebare.

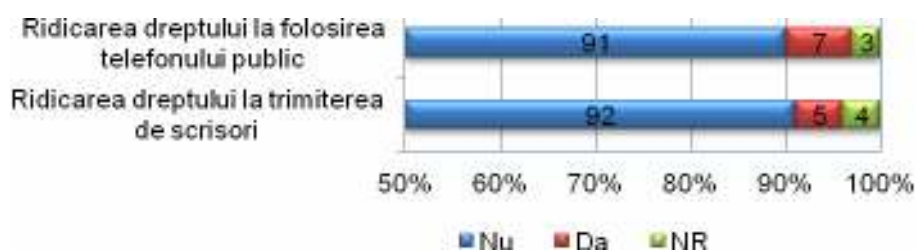
²⁹ Potrivit art. 45 din vechea Lege nr. 275/2006, actualizată, dreptul la corespondență al persoanelor private de libertate este garantat. De asemenea, potrivit art. 51 din Regulament, dreptul la corespondență este nelimitat pentru toate categoriile de persoane private de libertate. (alin. 2) Corespondența primită de către persoana privată de libertate este supusă controlului antiterorist și de specialitate. (alin. 3) În scopul prevenirii introducerii în penitenciar, prin intermediul corespondenței, a drogurilor, substanțelor toxice, explozibililor sau altor asemenea obiecte a căror deținere este interzisă, corespondența poate fi deschisă, fără a fi citită, în prezența persoanei condamnate. (alin. 4) Dreptul la corespondență nu are un caracter absolut, însă, deschiderea și, chiar, reținerea corespondenței (dacă există indicii temeinice cu privire la săvârșirea unei infracțiuni) se pot face numai pe baza dispozițiilor emise, în scris și motivat, de către judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate (art. 45 alin. 5 din vechea Lege nr. 275/2006, actualizată). Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru protecția copiilor privați de libertate prevăd, la punctul 61, în secțiunea destinată contactelor cu comunitatea extinsă, că, fiecare copil trebuie să aibă dreptul de a primi corespondență, pentru a se asigura toate mijloacele posibile pentru a garanta faptul că copiii au o legătură corespunzătoare cu familia, cu lumea exterioară în general. Sunt de menționat și dispozițiile de la punctul 13.5 (la care ne-am referit deja mai sus) din Regulile de la Beijing.

Tabelul31. Primirea de pachete, alegeri privind consumul și abuzuri între colegi

A primit pachet?	Frecvență	Procent	Descriere		Descriere	
			Cu cine îl consumă?	Frecvență	Luat fără voie?	Frecvență
Da	65	64,4	Cu colegii	64	Da	5
			Singur	1	Nu	58
					NR	2
Nu	36	35,6	NA	NA	NA	NA
Total	101	100,0				

Din categoria altor drepturi, folosirea telefonului public pentru a menține legătura cu familia și alte persoane din comunitate se înscrie în același spectru al vizitelor, scrisorilor și pachetelor. Spre deosebire de acestea însă, folosirea telefonului este cea mai puțin costisitoare, iar uneori restrângerea acestui drept echivalează cu ruperea completă a legăturii cu familia.

Așa cum arată Graficul 16, unui număr de 7 copii li s-a restrâns dreptul de a folosi telefonul public pe parcursul detenției, iar 5 copii nu au avut dreptul de a trimite scrisori.

Graficul 16. Ridicarea unor diferite drepturi

Alte drepturi restrânse pe perioada detenției care au fost menționate de copii (a se vedea Tabelul 32, de mai jos) includ: dreptul de a primi vizite (7 copii), dreptul de a primit pachet (3 copii), dreptul de a merge la vizită la cabinetul medical (2 copii) și la psiholog (un copil), și dreptul de a face cumpărături (un copil). Cei mai mulți dintre copiii cărora le-au fost restrânse aceste drepturi (10) au primit și explicații privind motivele pentru care s-au luat aceste decizii.

Tabelul 32. Restrângerea unor drepturi pe perioada detenției și tipuri de drepturi restrânse

Restrângerea unor drepturi vreodată	Frecvență	Procent	Descriere		Descriere	
			Ce drepturi?	Frecvență	Au primit explicații?	Frecvență
Da*	14	13,9	Primirea de vizite	7	Da	10
			Primirea de pachet	3		
			Vizita la cabinetul medical	2	Nu	3
			Vizita la psiholog	1		
			Realizarea de cumpărături	1	NR	1
			NR	2		
Nu	86	85,1	NA	NA	NA	NA
NR	1	1,0	NA	NA	NA	NA
Total	101	100,0				

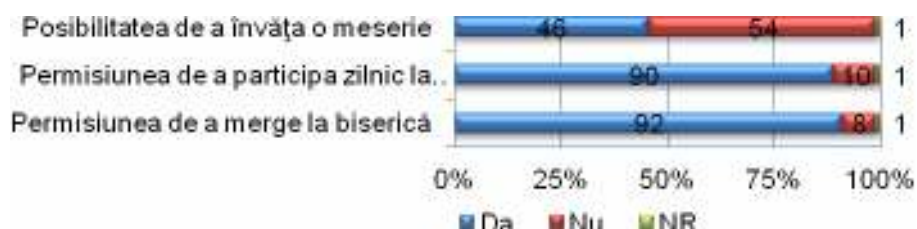
* Descrierea "Ce drepturi?" include răspunsuri multiple

În ceea ce privește permisiunea de a vorbi cu un educator sau cu un psiholog atunci când au nevoie, cei mai mulți dintre copii (92) au spus că le-a fost permis acest lucru (a se vedea Graficul 17, de mai jos).

Graficul 17. Permișunea de a vorbi cu un educator / psiholog oricând au nevoie

Alte drepturi, la care face referire Graficul 18, de mai jos, sunt legate de activități pe care copiii le pot face în detenție, altele în afară de școală. Spre exemplu, 46 de copii au avut posibilitatea de a învăța o meserie, 90 de copii au avut permisiunea de a participa zilnic la activități sportive, iar 92 au avut permisiunea de a merge la biserică.

Graficul 18. Respectarea unor diferite drepturi

Ca în cazul arestului preventiv în secțiile de poliție, dreptul la siguranța personală în centrele de reeducare și penitenciarele de minori și tineri este parțial sau selectiv respectat. În Tabelul 33 sunt prezentați principalii itemi care se referă la acest drept; similar modului de analiză pentru arestul preventiv, principalii itemi prin care este analizată percepția stării de siguranță/nesiguranță au fost jignirile, amenințările și lovirile (itemii referitori la „încătușare” și „pedepsire de către cadre” se referă la perspectiva subiecților asupra justificării acestor măsuri). În legătură cu datele din Tabelul 33, precizăm faptul că în chestionar a fost utilizat termenul generic de „cadru” pentru calitatea de angajat al Administrației Naționale a Penitenciarelor; exclusiv din rațiuni care țin de fidelitatea informațiilor obținute, tabelul preia denumirile utilizate de către subiecți („cadre” și „gardieni”).

Tabelul 33. Siguranța personală în unitățile de deținere ale ANP

Siguranța personală	Da				Nu			
	Frecv.	Descriere		Descriere		Frecv.	Descriere	
		De către cine?	Frecv.	Cât de des?	Frecv.		Dar alt coleg?	Frecv.
Încătușat în detenție	23	NA	NA	O dată Mai multe ori NR	12 11 -	78	Da Nu NR	21 34 23
Pedepsit de cadre în detenție	24	NA	NA	O dată Mai multe ori NR	9 13 2	74	Da Nu NR	24 33 17
Jignit în detenție*	40	Colegi Cadre Gardieni Un profesor NR	24 12 5 1 -	O dată Mai multe ori NR	2 29 9	61	Da Nu NR	9 37 15
Amenințat în detenție*	31	Colegi Cadre Gardieni NR	21 10 3 -	O dată Mai multe ori NR	3 17 11	70	Da Nu NR	8 46 16
Lovit în detenție*	31	Colegi Cadre Gardieni NR	23 8 4 -	O dată Mai multe ori NR	6 18 7	69	Da Nu NR	18 39 12

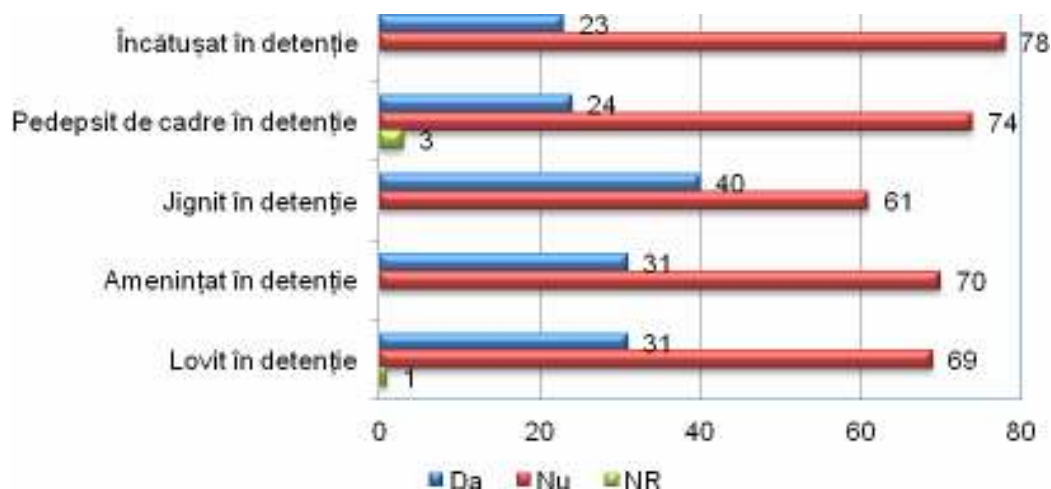
* Descrierea "De către cine?" include răspunsuri multiple

Datele din Tabelul 33, de mai sus, și Graficul 19, de mai jos, indică două aspecte importante. Primul se referă la faptul că jignirile, amenințările și lovirile vin îndeosebi din partea colegilor de detenție și mai puțin din partea angajaților ANP, spre deosebire de perioada arestului preventiv, în care principalii autori indicați de către subiecți sunt angajații aparatului judiciar (poliție, procuratură). Al doilea aspect se referă la frecvența mai ridicată a acestor comportamente (jigniri, amenințări, loviri) din partea co-deținuților, comparativ cu perioada arestului preventiv. În completarea datelor cantitative, analiza calitativă conduce spre o explicație a acestei situații, fundamentată pe diferențele

dintre cele două instituții: arestul poliției este un spațiu în care locuirea este pasageră, iar vizibilitatea comportamentelor persoanelor arestate preventiv este relativ ridicată, astfel încât intervenția personalului în cazul apariției unui conflict este mai probabilă decât în cazul penitenciarului/centrului de reeducare, instituții în care populația deținuată este cvasi-permanentă (în sensul că deținuții rămân în unitatea de deținere pentru o perioadă apreciabilă), densitatea de locuire este mai mare și, în consecință, vizibilitatea comportamentelor este, comparativ cu arestul poliției, mai redusă. Vizibilitatea comportamentelor condiționează controlul persoanelor custodiate; arhitectura unităților penitenciare (caracterizată, în general, de camere de detenție mari), combinată cu suprapopularea și resursele umane insuficiente (argument frecvent invocat de către ANP), pot explica frecvența mai ridicată a atacurilor unor deținuți asupra altora (în forma jignirii, amenințării sau lovirii), comparativ cu același tip de comportament în aresturile poliției. Probabil că amploarea acestui fenomen este chiar mai ridicată decât indică datele studiului; principalul obstacol într-o asemenea evaluare rezidă în trăsătura culturii penitenciare: deținutul care informează angajații despre evenimentele din camera de detenție este marginalizat, disprețuit sau chiar „pedepsit” de către ceilalți co-deținuți. Fragmentul de interviu de mai jos ilustrează această realitate:

„Copil: Se întâmplă multe lucruri aici pe care nimeni nu le știe. Doar noi și majorii. Operator: Poți să îmi spui ce fel de lucruri? Copil: Nu, mai bine să nu.”

Problema siguranței personale este ilustrată de graficul de mai jos:

Graficul 19. Siguranța personală în unitățile de deținere ale ANP

Statistic, numărul celor care relatează evenimentele de natură să le afecteze siguranța personală este relativ redus. Astfel, numai 18 copii au spus unuia sau mai multor adulți ce s-a întâmplat, dintre care 11 au spus gardienilor, 4 s-au adresat educatorilor, 3 au spus directorului, unul s-a adresat doctorului unității, unul unei prietene, iar altul unui alt deținut major.

Tabelul 34. Principalele motive pentru care copiii nu spun adulților ce s-a întâmplat

Motive pentru care nu spun	Frecvență
De teama repetării abuzului	9
Nu simt nevoia / nu a fost grav	8

Nu au cui / cum	5
Pentru a evita raportul de incident	2
De rușine	2

Conform datelor din Tabelele 34, 35 și 36, de mai jos, motivele pentru care copiii nu au discutat cu persoane din afara grupului de deținuți sunt teama repetării abuzului sau a redactării de către cadre a unui raport de incident (cu finalitatea posibilă a pedepsirii inclusiv a celui care reclamă), precum și evaluarea ca lipsit de importanță a incidentului.

Tabelul 35. Exercițarea dreptului a face reclamație privind abuzurile din unitatea de deținere

Posibilitatea de a face reclamație	Frecvență
Da, au făcut	11
Da, dar nu au făcut	22
Nu, le-a fost interzis	3
Nu au știut că pot face	7
Total	43

Două dintre motivele din tabel („rușinea” și „nu au cui/cum”) nuanțează motivul dominant în cazul abuzurilor săvârșite de către co-deținuți: analiza calitativă a interviurilor indică forța obligației tacite impusă de grupul de deținuți de a nu divulga asemenea evenimente în exterior: „Nu am spus nimănui ce am văzut, deoarece mi-a fost teamă că voi fi catalogat ca sifon”, relatează un copil deținut.

Tabelul 36. Motive pentru care nu fac reclamație, deși au posibilitatea

Motive pentru care nu au făcut reclamație, deși au avut posibilitatea	Frecvență
De teamă	4
Pentru a nu i se face raport celui alt	3
Incidentul nu a fost grav	3
Nu a vrut	3
A considerat pedeapsa meritată	2
Nu a știut unde să o trimită	1
Nu a fost sprijinit de părinți	1
Pentru a nu afla părinții	1
NR	4
Total	22

Dincolo de datele cantitative, unii copii relatează acte de violență frecvente, efectuate de către deținuții mai puternici asupra celor mai slabi. Astfel, un copil afirmă:

„Principala mea nemulțumire cu viața de aici este că sunt lovit și insultat de colegii de cameră...Aș dori să stau cu alți copii în cameră, care să se poarte frumos cu mine, să fiu liniștit. Cei de afară nu cunosc faptul că sunt închis în cambuză [*locul de depozitare a bagajelor și alimentelor, n.n.*] de către șeful camerei de deținere unde sunt cazat.”

În afara altercațiilor și diverselor forme de umilire, interviurile indică și forme extrem de grave de agresiune (amploua fenomenelor de agresiune sexuală este dificil de aproximat într-un studiu de acest tip):

„Și uitați, chiar acum o lună a avut loc ceva urât... l-a violat pe unul. Mai vine câte unul așa, copii timizi și vine câte unul care e de mai mult timp în pușcărie, îl ia mai tare și nu are ce să facă.”

„Au vrut să mă violeze, deja s-a întâmplat la Focșani. Îmi cer să le dau țigări, da' eu nu vreau să le dau. Dacă vreau eu le dau, dacă nu, nu.”

Deși frecvența este mai redusă comparativ cu aresturile poliției, unii copii relatează și acte de violență ale personalului îndreptate împotriva copiilor deținuți. Iată câteva asemenea relatări:

„Am văzut cum alți copii au fost loviți și încătușați de cadre... pentru că au spart aparatul TV și oglinda... Am fost lovit de gardian, jignit și încătușat când ne-am certat pe aparatul TV, eu și un alt coleg de cameră.”

„Am avut un început de epilepsie imediat după ce am venit după arest și am ieșit la curtea de aer și m-am cerut la cameră pentru că mi se făcuse rău și a zis că de ce îl deranjez de la masă, să stau, începuse și ploaia afară. Mi se făcuse rău și am țipat că vreau în cabinet, au scos bastoanele și au început să dea în mine.”

Unii copii deținuți au afirmat că suportă agresiuni atât din partea colegilor de detenție, cât și din partea personalului, astfel cum povestește acest copil:

„Pentru că prima dată când am venit pe secția asta... gardul ăla, care e acolo pe secție, l-am sărit să iau o țigară pentru unu și să i-o dau, că mi-a zis: *Dă-mi te rog frumos, bă băiatule, o țigare*. Și-am sărit să i-o dau. Și nu am știut că nu am voie să trec gardul. Și nu aveam voie, și-a venit majorul și m-a bătut. Odată m-au bătut și alți deținuți. Uite-așa, fără motiv. Se dădea șmecheri și m-a bătut. Nu am spus. De frică, am tăcut mereu.”

Uneori copiii nu reclamă incidentele din camera de detenție din cauza neîncrederii față de cadre, acuzând lipsa de reacție a acestora. O relatare a unui alt copil deținut reflectă percepția acestora asupra pasivității angajaților față de actele de violență dintre copii:

„Pai, odată nu am fost cuminte. Am greșit... loveam cu picioarele ușa și mi-au pus cătușe și m-au legat de calorifer și m-au bătut. Și altă dată, un alt deținut m-a strâns de gât să mă omoare și mi-a spart timpanul. M-a dat de perete cu capul. Eu le-am zis la majori să mă lase să merg la cabinet, dar nu au vrut. Abia după o lună, când a început să-mi curgă sânge din ureche m-au dus și mi-a zis că am timpanul spart. Și acu' mă doare timpanu' și capu'. Nu am zis la nimeni pentru că nu am avut cu cine să vorbesc. Nu am încredere în gardieni.”

Există și subiecți ale căror aprecieri generale privind viața în instituție sunt pozitive:

„Nu am fost lovit, încătușat sau amenințat... Nu am nici o nemulțumire cu viața de aici.”

„Nu am nemulțumiri. Ne avem ca frații aici. Doar că nu suntem liberi... Păi nu am [*nemulțumiri, n.n.*]. E totul bine.”

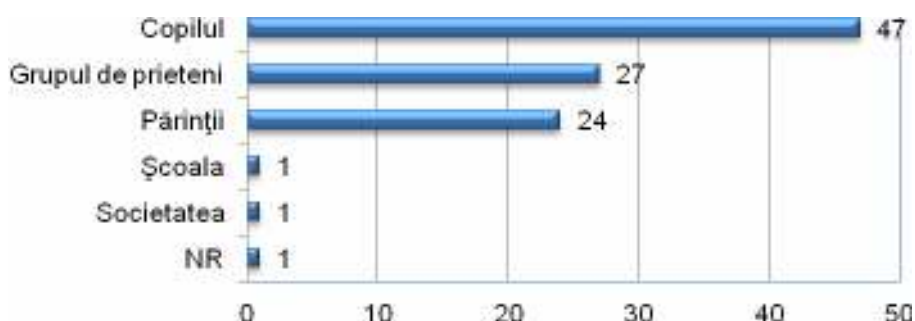
„Nu am nemulțumiri pentru că am înțeles că, față de cum era pușcăria înainte să vin eu aici, acum e hotel.”

„Îmi place viața de aici. Doar că nu sunt la mine acasă, în libertate. În rest nu mă nemulțumește nimic.”

„Nu am nicio nemulțumire, deocamdată, cu viața de aici. Pentru mine totul este ok.”

3.6. Atitudini și percepții generale ale copiilor

Aproape jumătate dintre copiii care au participat la studiu (47) consideră că principalul responsabil atunci când un copil comite o infracțiune este tot acesta (a se vedea Graficul 20, de mai jos). Nu știm în ce măsură acest răspuns a devenit pentru ei un automatism sau este expresia unei convingeri (deși datele din Tabelul 37, de mai jos, ar putea aduce clarificări în acest sens).

Graficul 20. Atitudini privind principalul responsabil când un copil comite o infracțiune

Dacă se operează cu premiza că atitudinea lor este autentică, aceasta contrazice opinia generală conform căreia „toți infractorii se consideră nevinovați”. Celelalte două categorii de persoane cărora copiii le atribuie responsabilitatea comiterii de infracțiuni sunt grupul de prieteni (27) și părinții (24).

Mergând mai departe, următoarele date (a se vedea Tabelul 37, de mai jos) relevă că cei mai mulți copii (68) percep societatea în care trăim ca nedreaptă, și atribuie responsabilitatea pentru acest fapt oamenilor în general (24), judecătorilor și justiției (14), infractorilor – adică și lor (12), statului și politicienilor (11), părinților care abuzează de proprii copii (2) sau altor aspecte (3; faptul că sunt privați de libertate, tratamentul aplicat de cadre, lipsa banilor).

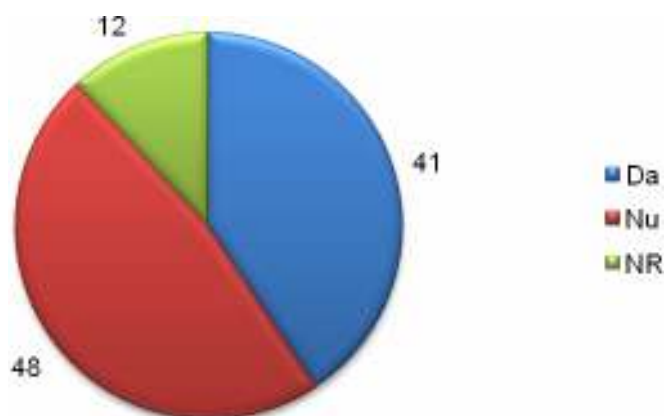
Tabelul 37. Percepție privind măsura în care societatea în care trăim este dreaptă

Este societatea dreaptă?	Frecvență	Procent	Descriere	
			Cine o face să nu fie?	Frecvență
Da	33	32,7	NA	NA
Nu*	68	67,3	Oamenii, în general	24
			Judecătorii și justiția	14
			Infractorii	12
			Statul și politicienii	11
			Părinții care abuzează	2
			Alții	3

			Nu știu / NR	7
Total	101	100,0		

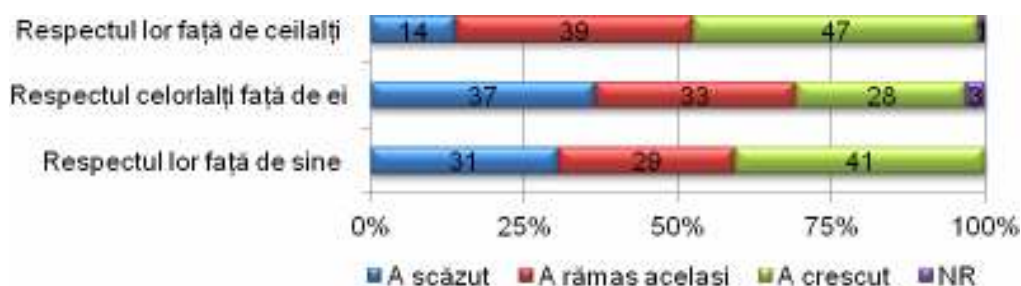
* Descrierea "Cine o face să nu fie?" include răspunsuri multiple

Autenticitatea asumării responsabilității pentru comiterea infracțiunii ar putea fi confirmată de faptul că o mare parte dintre copii (41) consideră că au contribuit și ei la nedreptatea din societate (a se vedea Graficul 21, de mai jos).

Graficul 21. Percepție privind propria contribuție

În ceea ce privește percepțiile copiilor cu privire la diferite tipuri de respect față de sine și al celorlalți, așa cum arată Graficul 22, de mai jos, există cel puțin două tendințe: de când sunt închiși, respectul lor față de sine și față de ceilalți a crescut, în timp ce respectul celorlalți față de ei este perceput ca mai degrabă scăzând.

Graficul 22. Comparatie ale percepțiilor privind nivelurile respectului de sine și al celorlalți

Aceste două tendințe pot fi explicate analizând motivele invocate de aceștia pentru diferitele niveluri ale respectului de sine și al celorlalți (a se vedea Tabelul 38, de mai jos).

Spre exemplu, dacă luăm ca punct de plecare respectul lor față de sine, motivele pentru care ei consideră că acesta a crescut de când se află în detenție sunt extrase din modificări la nivelul conștientizării consecințelor propriilor fapte și schimbărilor survenite în modalitatea de a gândi. Acest aspect este reliefat de cele mai multe teorii privind desistarea.

Creșterea respectului față de ceilalți este motivat pe de o parte prin eforturile pe care ceilalți le fac pentru a-l susține pe perioada detenției, iar pe de altă parte prin conștientizarea relațiilor pe care le-au pierdut ca urmare a comiterii infracțiunii.

În ceea ce privește scăderea respectului celorlalți față de ei, putem identifica încă un argument în favoarea autenticității auto-responsabilizării față de comiterea infracțiunii: copiii consideră că ceilalți nu îi mai respectă la fel de mult ca urmare a faptului că „au greșit”.

Tabelul 38. Percepții ale respectului de sine și al celorlalți

	A scăzut		A rămas același		A crescut		NR	Total
	31		29		41		-	101
Nivelul respectului față de sine (și motive)	Este închis	12	Nu s-a schimbat	9	A conștientizat / învățat	21		
	A greșit	11	E închis / nevinovat	6	S-a schimbat	11		
	Nu îl respectă ceilalți	5	A învățat din greșeli	5	Se respectă, respectă, e respectat	6		
	NR	3	NR	9	NR	3		
	37		33		28		3	101
Nivelul respectului celorlalți față de copil (și motive)	A greșit	12	Nu s-a schimbat	4	S-a schimbat	15		
	Este închis	12	Are relații bune	4	Respectă și e respectat	6		
	Fără respect, sprijin	5	Respectă și e respectat	4	Execută o pedeapsă	3		
	A dezamăgit	2	Nu îi interesează fapta	2	NR	4		
	NR	6	NR	19				
	14		39		47		1	101
Nivelul respectului față de ceilalți (și motive)	Se simte abandonat	6	Respectă și e respectat	14	A primit sprijin, îi lipsesc cei dragi	17		
	Nu e respectat	3	Îi sunt indiferenți	8	Respectă și e respectat	14		
	Lipsa încrederii	2	Nu s-a schimbat	4	S-a schimbat	13		
	NR	3	NR	13	NR	3		

3.7. Percepții generale despre detenție și perspective de viitor

În ce privește modul în care copiii instituționalizați privesc viața în detenție, rostul acestuia și perspectivele după ieșirea din penitenciar sau centrul de reeducare, o serie de întrebări pot fi ridicate: *Este important ca cei care administrează procesul detenției să cunoască ce îi nemulțumește pe copii și ce ar trebui schimbat? Văd copiii ceva folositor în faptul că petrec o anumită perioadă de timp în penitenciare sau în centrele de reeducare? Cum își planifică copiii viața după ieșirea din penitenciar?* Aceste întrebări, formulate în termeni foarte simpli, au rolul de a surprinde percepția copiilor asupra funcțiilor pedepsei cu închisoarea și măsurii educative a internării într-un centru de reeducare.

Conform Codului Penal și Legii nr. 275/2006 privind executarea sancțiunilor privative de libertate și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, scopul central al pedepsei este „îndreptarea” persoanei condamnate. Așadar, privarea de libertate ar trebui să producă anumite modificări în modurile de gândire și de acțiune ale celui sancționat, copil sau adult, astfel încât, după ieșirea din custodie, fostul deținut să respecte normele legale. În cazul copiilor intervievați, instanțele de judecată au considerat că singurele soluții pentru îndreptarea lor sunt pedeapsa cu închisoarea sau internarea în centrul de reeducare. Interviuurile indică faptul că percepția deținuților în legătură

cu această apreciere se situează pe un continuum, de la poziția oarecum conformă cu proiecția legală (pedepsa este utilă), până la sublinierea unor efecte contrare celor anticipate prin sentința de condamnare (consecințele șederii în instituție sunt negative).

Discursurile copiilor sunt omogene, indiferent de natura sancțiunii aplicate (pedeapsa cu închisoarea sau măsura educativă a internării într-un centru de reeducare). Cu alte cuvinte, este insesizabilă diferența între pierderea libertății ca efect al pedepsei cu închisoarea și pierderea libertății ca efect al măsurii educative: percepția măsurii internării într-un centru de reeducare este similară percepției pedepsei cu închisoarea. Câteva fragmente din relatările copiilor internați în centrele de reeducare ilustrează această situație:

„Condițiile de detenție... nu îmi place că suntem ținuti închiși, încuiați în camere.”

„Dacă aș putea, aș acorda mai mult timp liber copiilor.”

„Nu îmi place aici că este ca la penitenciar. Nu îmi place aici, nimănui nu îi place închis.”

3.7.1. Principalele nemulțumiri ale copiilor

Principalele nemulțumiri în legătură cu viața din penitenciare/centre de reeducare se referă la condițiile materiale de detenție, relațiile cu ceilalți deținuți și personalul Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP), pierderea legăturilor cu exteriorul.

3.7.1.1. Nemulțumiri legate de condițiile de detenție

Condițiile materiale de detenție au fost analizate în secțiunile precedente; atunci când au fost rugați să exprime principalele nemulțumiri legate de viața în instituție, subiecții au reluat, în general, problemele legate de calitatea hranei și apei potabile, încălzirea camerelor de detenție, igiena și asistența medicală (menționăm faptul că există grade diferite de satisfacție/insatisfacție, în funcție de unitatea penitenciară). Iată, spre ilustrare, câteva fragmente de interviu:

„Nu îmi place mâncarea, este frig iarna în cameră, nu avem săpun, pastă de dinți, periuțe de dinți.”

„Puțină curățenia din camere, saltelele. Facem râie de la ele. Trebuie să pun două păături, două cearșafuri, ca să nu mai fac râie de la ele.”

„Nu avem săpun, pastă de dinți.”

„Bubele de pe mine, râia, saltelele sunt incomode. Nu ne dă și nouă voie să ne aducă păături de acasă”

„Oamenii nu știu infecția care e aici, nu mă refer la camere, ci la infecția din canale, mirosul de la scurgeri.”

„Și pe mine, sincer, nu prea mă mulțumește că e prea infecție în camerele astea, e râie, ploșnițe, de toate.”

Nemulțumirile față de condițiile de detenție sunt ilustrate și de răspunsurile copiilor intervievați la întrebarea referitoare la ce ar trebui schimbat în penitenciare și centrele de reeducare. Temele sunt cele menționate mai sus, cu accent pe calitatea hranei și a igienei:

„Aș îmbunătăți condițiile de detenție și mâncarea. Cei din exterior nu știu cum este viața aici în penitenciar.”

„Să se schimbe igiena de la cantină că sunt goange pe pereți, paianjeni. Saltelele... chiar e nenorocire cu ele. În rest... nimic.”

„Să mi se dea dreptul la pernă și la paturi să mi se aducă de acasă, mâncarea... Bubele astea de pe noi, cum suntem tratați cu mâncarea. Saltelele sunt extrem de infectate, dacă nu te speli prinzi bube”

„Nu îmi plac mâncarea, apa și să avem condiții mai bune pentru igiena personală.”

Există și copii ale căror aprecieri generale privind condițiile de detenție sunt pozitive:

„Nu doresc să schimb ceva în viața mea de aici pentru că aici dacă ești cuminte este bine.”

„Nu e așa rău. Doar suntem la pușcărie. Mâncarea e și bună e și rea.”

„Îmi place viața de aici. Doar că nu sunt la mine acasă, în libertate. În rest nu mă nemulțumește nimic.”

„Nu am nicio nemulțumire, deocamdată, cu viața de aici. Pentru mine totul este ok.”

3.7.1.2. Relațiile cu colegii și personalul ANP

Una dintre nemulțumirile exprimate de copiii intervievați este violența din penitenciare și centrele de reeducare. Tema siguranței personale, deja analizată anterior, revine în cadrul mai general al nemulțumirilor față de viața din detenție: subiecții se plâng de răutatea colegilor, de faptul că cei mai slabi sunt agresați de cei mai puternici. Fragmente de interviu redată mai jos ilustrează această afirmație:

„Sunt nemulțumit de faptul că sunt închis, de faptul că colegii de cameră sunt prea aspri, ne lovesc.”

„Îmi este teamă. Principala mea nemulțumire cu viața de aici este faptul că sunt lovit și insultat de colegii de cameră”

„Nu mă pot înțelege cu colegii mei, mă obligă să fac anumite lucruri pentru ei.”

„Am fost lovit de colegii de cameră. Am văzut cum un alt copil deținut a fost lovit și jignit de alți deținuți copii... Am văzut colegii bătându-se între ei.”

„Colegii de cameră m-au jignit, m-au amenințat și m-au lovit. Mi-au aplicat lovituri puternice cu pumnii, în zona coastelor, ficatului și rinichilor și în zona capului.”

„Pe afară arată bine, înăuntru e rău [penitenciarul, n.n]. Alți copii sunt bătuți, alții sunt violați.”

Interviurile indică faptul că unii dintre cei nou veniți sunt victimele celor care au o anumită vechime în instituție – cel puțin pentru o perioadă, până la integrarea în comunitatea deținuților. Uneori, noul venit trebuie să suporte doar presiunile psihice din partea celorlați copii:

„Cam toți copii care vin la început sunt asaltați de ceilalți copii cu întrebări care derutează și sperie.”

„La început, când am venit în centru, ceilalți copii au fost răi cu mine, mi-au vorbit urât, m-au înjurat... Durează cam trei luni până te adaptezi aici.”

„În prima zi în centru ceilalți copii m-au scuipat și m-au împins, mi-au vorbit urât. Nici acum nu mă înțeleg cu colegii de cameră și deși am cerut să fiu schimbat [*din cameră, n.n.*]. Nu mi s-a aprobat.”

„Copiii care vin la centru sunt amenințați de ceilalți copii până se integrează”.

Alteori, nou veniții sunt agresați de copiii cu vechime în instituție încă de la început. Agresiunile au drept scop fie deposdarea noilor veniți de anumite obiecte, fie pur și simplu demonstrarea slăbiciunii nou veniților:

„Eu am venit de pe cursă marți. Când am intrat pe cameră am lăsat bagajele și am început să-mi fac patul. Au venit colegi de la altă cameră și au început să se ia de noi, să ceară hainele unui coleg, un tricou i l-au rupt, i-a dat un pumn în gură de i-au crăpat buza. Colegul a spus la supraveghetor, domnului..., care a spus că mai bine ne împăcăm, că nu vrea să ne bată, el ține cu ei, că sunt de mai mult timp aici, noi suntem de o lună, o lună jumate și nu ne ia în considerare, orice facem nu ne bagă în seamă. Ieri au intrat din nou în cameră peste noi, făceam curățenie, pe mine m-au lovit cu pumnul, unui coleg cu piciorul. Domnul supraveghetor de ieri a luat măsuri, ne-a pus să dăm declarații și a luat măsuri, dar prima dată nu s-au luat măsuri. Toți colegii au dat declarații.”

„La intrarea în centru, până m-am obișnuit cu ceilalți copii, s-a mai întâmplat să fiu agresat de colegi... mă loveau cu pumnii și picioarele, mă scuipau.”

Unii copii resimt o teamă permanentă legată de siguranța personală, fiind victimele abuzurilor fizice din partea copiilor mai puternici; ca în exemplele de mai sus, conflictele au drept miză fie diverse bunuri, fie supremația în grupul deținuților:

„Păi am fost odată la vizită și am primit pachet și unul așa, mai smardoiaș, mai cocoș, a venit să-i dau ceva. Și nu am vrut să-i dau, că nu mi-a cerut frumos. Și a început să mă înjure, să mă amenințe. Am spus la cadre: *Dom-le, luați-l pe ăsta de aici că mă enervează*. Și i-au zis să mă lase în pace. Se bat între ei, se ceartă, se bat. Alți copii se mai bat între ei ca să arate care e mai tare, mai șmecher.”

„Eh, m-a înjurat odată unul că nu am vrut să-i dau suc. M-a înjurat și de familie, de aia m-a cam supărat. Dar așa mai facem noi între noi câteodată. Alți copii îl mai bat pe unu' mai fraier, dar nu-l bat rău, îi mai dau, așa, capace, câte un șut.”

„Odată m-au batut și alți deținuți. Uite-așa, fără motiv. Se dădea șmecheri și m-a bătut... Daaa, de exemplu, și acum câteva zile am fost jignit și amenințat de alți copii, pentru că niște persoane au dat vina pe mine că am făcut ceva ce nu trebuia, la alți colegi, o zis că am dat țeapă, că trebuia să le dau suc și că nu le-am dat. Și au dat vina pe mine, dar eu le dădusem suc. Și-o venit, m-o amenințat, m-o înjurat și de familie.”

„Vine câte unul, dă în tine, îți dă capace, îți dă pumni, ca să vadă băieții că e șmecher, ca să prinzi teroare de el. Se joacă cu tine în glumă și îți dă pumni ca să prinzi teroare, să fie el șmecher, să fie el șeful tău.”

„Că vine la un amărât la vizită cu mâncare, se strâng toți, îi iau mâncarea, bluza, adidașii.”

În general, victimele nu reclamă agresiunile și abuzurile la care sunt supuse. Există o presiune a grupului în sensul păstrării și „rezolvării” acestor conflicte în interiorul comunității deținuților: teama de reacția celorlalți copii determină victimele să nu informeze personalul cu privire la incidentele violente:

„Nu am spus niciunui adult despre cele întâmplate, de teamă că voi fi bătut mai tare de colegii de cameră, dacă află că am vorbit despre asta. Am avut posibilitatea să fac reclamație, dar nu am făcut pentru că mi-a fost frică.”

„La intrarea în centru m-au bătut pe mine și colegul meu, iar dacă spuneam cadrelor ne băteau mai tare. Apoi eu n-am mai spus nimănui și m-au lăsat în pace. Pe colegul meu continuă să-l înjure sau să-l lovească, pentru că el le spune supraveghetorilor.”

„Acum două zile, fiind la masă, a venit un coleg de cameră, m-a înjurat de mamă, i-am reproșat acest lucru și m-a lovit. N-am spus nimănui, pentru că am fost amenințat.”

Un alt motiv pentru care deținuții nu reclamă agresiunile este teama că vor fi pedepsiți cu toții, indiferent dacă au fost sau nu implicați în incident; cum o pedeapsă colectivă i-ar expune cu siguranță ostilității celorlalți, copiii preferă, de regulă, să nu reclame incidentele violente:

„Dacă un coleg de cameră îmi cere ceva și eu nu îi dau, mă jignește, vorbește urât, mai intervin și ceilalți și începe scandal. Nu m-am plâns niciodată deoarece ne rezolvăm problemele în cameră, altfel suntem pedepsiți cu toții.”

Intervistații vorbesc în termeni relativ vagi („severitate”, „duritate”, „răutate”, „nepăsare”) despre nemulțumirile referitoare la comportamentul cadrelor. Mai mulți subiecți au afirmat că incidentele din camera de detenție atrag uneori corecții fizice din partea personalului; fragmentele de interviu următoare ilustrează asemenea situații:

„Un prieten din cameră a fost certat că avea să îi dea niste țigări. Și s-au bătut în cameră. A venit gardianul l-a scos afară pe deținut și l-a băgat în gratii. Și a început să îl bată. Și după aceea a zis [copilul, n.n]: *Nu mai da, că fac reclamație!...* dar nu a mai făcut reclamație.”

„Am fost lovit în cameră. S-au bătut băieții între ei și m-am băgat să îi despart și când a venit domnul major și m-a lovit pe mine cu pumnul în timpul intervenției.”

„Dacă strigăm sau facem ceva, cadrele ne amenință că vin și ne bat. M-au și lovit de două-trei ori cu pumnii și cu picioarele, și cu bastonul. De vreo lună și jumătate mi-au dat un pumn de m-au aruncat sus pe tronson.”

Întrebați ce ar schimba în unitățile de deținere, referirile copiilor la relațiile cu personalul sunt marginale; redăm una dintre puținele afirmații privind acest aspect:

„Aș dori să fie mai multă disciplină, mai atentă supraveghere din partea cadrelor și mai mult respect din partea acestora.”

Tema dominantă este aceea a relațiilor cu ceilalți deținuți, ca în exemplele următoare:

„Aș dori să stau cu alți copii în cameră, care să se poarte frumos cu mine, să fiu liniștit.”

„Comportamentul la detinuți. Sunt prea răi, nu le pasă de nimic.”

„Aș vrea să nu fim amestecați. Cei cu rapoarte de incident să fie separați că îi provoacă pe cei cuminți.”

„Aș vrea să vă spun că îmi doresc să fiu în cameră cu copii mai buni, să nu mă mai jignească și să nu mă mai bată.”

Deși mai puțin frecvente, există și aprecieri generale pozitive asupra relațiilor cu ceilalți co-deținuți și personalul instituției; este interesant că într-una din instituțiile în care s-au realizat interviuri, densitatea acestor percepții pozitive a fost considerabil mai mare decât în celelalte instituții; această diferență poate fi interpretată fie ca reflecția unor condiții obiective mult mai bune, fie ca o distorsiune indusă de instituția în cauză.

„Nu am fost lovit, încătușat sau amenințat... Nu am nici o nemulțumire cu viața de aici.”

„Nu am nemulțumiri. Ne avem ca frații aici. Doar că nu suntem liberi... Păi nu am [*nemulțumiri*, *n.n.*]. E totul bine.”

„Nu am nemulțumiri pentru că am înțeles că, față de cum era pușcăria înainte să vin eu aici, acum e hotel.”

3.7.1.3. Legăturile cu exteriorul și posibilitatea de mișcare

Nota dominantă a nemulțumirilor copiilor intervievați – atât în cazul celor aflați în penitenciare, cât și al celor aflați în centrele de reeducare – este izolarea de lumea din afara instituției. Așa cum arătam într-una din secțiunile anterioare, contactul cu familia se realizează prin vizite, pachet, telefon și corespondență. În cazul multor copii, aceste forme de interacțiune sunt aproape inexistente: un copil declara că este nemulțumit „că nu pot veni la mine rudele mele, că nu au bani să vină să mă vadă, și îmi este dor de ei mereu”. Dincolo de frecvența scăzută a acestor forme de contact, ceea ce reclamă copiii este însăși ruperea de căminele familiale; această temă apare constant în răspunsurile lor:

„Nu îmi place aici, îmi lipsește libertatea, îmi lipsesc părinții.”

„Principala mea nemulțumire cu viața de aici este faptul că sunt închis și nu sunt cu familia.”

„Nemulțumirea cu viața de aici este faptul că sunt închis și nu pot merge nicăieri.”

„Doresc să schimb ceva în viața mea de aici, în sensul de a putea vedea și eu lumea, comunitatea.”

„Aș dori să schimb aproape totul, să avem dreptul să muncim, să ne vedem mai des familia...”

„Că nu pot să-mi văd familia, să mă duc să vorbesc cu familia mea de acasă, nu pot să fac nimic, stau aici 6-7 ani și nu știu dacă pot să ies, că am văzut că alți deținuți au stat cuminți și au luat câte 24 de ore, s-au dus acasă, au ieșit în comunitate... nu... nu pot să mă duc să-mi vizitez familia sau ceva.”

„Îmi lipsește doar familia. Îmi e dor de mama care e bolnavă, are astm la plămâni. Inițial mi s-a dat o suspendare, am stat trei luni afară, dar procurorul a făcut recurs și în 17 aprilie mi-au dat cu executare. Mama a căzut jos în instanță. De când m-au arestat nu am văzut-o pe mama și îmi este

dor de ea. Am șapte frați, unul locuiește în Oradea și restul sunt acasă. Niciunul nu a venit să mă viziteze.”

Unii copii consideră că limitarea gradelor de libertate este exagerată. Aceștia se plâng că stau prea mult timp în camere, că nu au posibilitatea să-și umple timpul cu activități specifice vârstei lor:

„Nu îmi place că sunt închis, nu-mi place că nu e cum e în libertate, să fim respectați, să fim cum sunt și ceilalți copii, să ne jucăm... Aici nu este joacă, e numai cu bătaie. Aici, în loc să stau să mă gândesc la ce o să fac, ce o să ajung, mă gândesc că vin înapoi, pentru că ce-mi intră de aici în cap, nu o să-mi mai iasă, pentru că aici sunt multe prostii... vorbele... e anturajul mare aici.”

„Nu știu ce se întâmplă aici, cum este înăuntru, cum trăim noi. Și eu când eram afară credeam că este bine, dar e greu să fii închis, să stai o oră-două la aer.”

„Stăm prea mult închiși. Degeaba suntem noi la semi-deschis, zice că avem ușile deschise. Ne plimbăm dintr-o cameră în alta de la ora 2 până la ora 5, atât. Nu putem ieși în curte decât puțin.”

„Nemulțumirile mele sunt legate de faptul că nu pot să mă duc unde vreau, stau numai în cameră și e puțin spațiu afară. Nu pot să mă duc la magazin când vreau.”

Datele cantitative referitoare la activitățile școlare, posibilitatea de a învăța o meserie, de a merge la biserică sau de a practica activități sportive (prezentate într-o secțiune anterioară) indică faptul că deținuții copii dispun de posibilități multiple de a-și ocupa timpul. Pe de altă parte, faptul că cei intervievați indică drept o nemulțumire majoră lipsa gradelor de libertate și timpul excesiv petrecut în camera de detenție sugerează că percepția lor subiectivă asupra acestor indicatori, altfel obiectivi, este diferită. Această diferență de percepție se datorează, probabil, caracterului forțat și planificat al acestor activități în penitenciar, spre deosebire de caracterul voluntar și mai puțin reglementat al acestora în lumea exterioară instituției. Interpretarea este susținută de frecvența referințelor privind lipsa libertății de mișcare, insuficiența activităților și nevoia stabilirii unor legături cu exteriorul:

„Orice... orice-aș putea eu... aș vrea să schimb să-mi dea mai multe activități pentru că activitățile care sunt, sunt prea puține...”

„Doresc să schimb ceva în viața mea de aici, în sensul de a putea vedea și eu lumea, comunitatea.”

„Aș dori să fie îmbunătățite condițiile de detenție, să fie mai multe activități sportive, mai multe ieșiri în comunitate.”

„Aș dori să ne lase mai liberi, să ne dea mai multe drepturi: dreptul de a merge la cumpărături de trei, patru ori pe săptămână (acum putem merge la cumpărături doar de două ori). Aș vrea să îmi pot cumpăra mai multă mâncare, pentru că nu îmi ajunge. Aș vrea să am mai multă libertate, în sensul că aș vrea, la regimul semi-deschis, să ne lase până la 9, 10 seara ușa deschisă. Măcar pe hol, să ne mai plimbăm. Acum ușa se închide la ora 5, când vine masa. Televizorul aș dori să îl lase mai mult.”

„Aș dori să ies mai des la activități. Acum ies doar de două ori pe săptămână, la sala de sport, dar pot ieși toată ziua la plimbare.”

Nevoia de libertate este atât de mare încât unii copii o plasează ca importanță înaintea hranei sau siguranței personale, atunci când sunt întrebați ce-ar schimba în instituție:

„Nimic. Nu e așa rău. Doar suntem la pușcărie. Mâncarea e și bună e și rea, cu ceilalți te mai certți, te mai împaci. Poți să le suporti pe toate. Numai că ești închis mereu și m-am săturat.”

„Nu îmi place aici pentru că nu sunt liber, că nu mă pot plimba în voie fără să fiu în permanență supravegheat.”

3.7.2. Percepția deținuților asupra utilității detenției

Prin „utilitatea detenției” se înțelege aprecierea subiectivă a copilului asupra experiențelor trăite în penitenciar sau în centrul de reeducare; pe de o parte, această apreciere este legată de achizițiile, în termen de cunoștințe, deprinderi și moduri de a gândi și acționa, ca urmare a interacțiunii cu ceilalți copii și cu membrii personalului instituției; pe de altă parte, e vorba despre probabilitatea comiterii unei noi infracțiuni, după ieșirea din instituție. În acest sens, copiii intervievați au fost întrebați dacă experiența dobândită le va folosi în viitor și care sunt sfaturile pe care le-ar da prietenilor de afară.

Răspunsurile copiilor la prima întrebare pot fi grupate în două categorii. Unii copii afirmă că șederea în unitatea de deținere a fost folositoare. Explicațiile sunt variate: „au înțeles ce e viața”, „au învățat să supraviețuiască”, „să se descurce”, „să prețuiască libertatea”:

„Experiența dobândită aici îmi va folosi după ce voi fi pus în libertate, în sensul că mă voi descurca mai ușor, pentru că oricine ajunge aici, chiar dacă nu a fost descurcăreț afară, aici învață, fie că vrea, fie că nu, să fie descurcăreț. E ceva mai dur decât în armată, pentru că nu ai posibilitatea să ai permisi.”

„Da, foarte mult. Am învățat să pășesc mai ușor peste greutățile vieții.”

„Experiența dobândită aici îmi va folosi pentru că aici am învățat să supraviețuiesc.”

„Cred că experiența dobândită aici o să îmi folosească foarte mult după ce mă eliberez. E o experiență de viață, știi să te descurci altcumva, dacă vrei să faci ceva te gândești de zece ori înainte...îți spui: *Am fost acolo, știi cum e, nu mai vreau să ajung acolo că e viața grea.*”

„Experiența dobândită aici îmi va folosi. Am învățat că la penitenciar nu este bine, că libertatea e mai bună.”

„Foarte mult. Poate dacă nu ajungeam aici nu știam unele chestii. Am învățat să prețuiesc libertatea.”

Alți copii afirmă, dimpotrivă, că în detenție nu poți învăța nimic bun; timpul petrecut în detenție e un timp irosit, o perioadă în care uiți unele lucruri folositoare și deprinzi obișnuințe rele:

„Nu îmi va folosi experiența de aici, pentru că aici nu înveți nimic bun.”

„Nu cred... pentru că, cum știam afară să scriu sau să citesc, aici nu mai știu să-mi scriu nici numele pe foaie. Pentru că aici stau numai pe gânduri. Mă gândesc acasă, ce-o face familia mea, de ce nu vine la mine.”

„Ce să-mi ajute? Ce experiență? Aici nu înveți decât rele.”

„Nu cred că o să-mi folosească la ceva experiența dobândită aici, pentru că am petrecut aici cel mai frumos an din viață, în loc să stau afară, să mă duc la școală. Aș vrea să mă mai duc la școală, deși am deja 18 ani.”

Unii copii intervievați oscilează între cele două perspective. Spre exemplu, un copil arată:

„Într-un fel nu, într-un fel da. Înveți mai multe rele, dacă nu ești cu capul pe umeri, înveți foarte multe rele. Într-un fel e bine că te face să crezi că nu este bine să mai furi, să apreciezi libertatea și persoanele.”

Dacă răspunsurile la prima întrebare pot fi clasificate în categorii divergente, la întrebarea legată de sfaturile acordate prietenilor din afara instituției răspunsurile sunt asemănătoare: copiii își îndeamnă prietenii să nu comită infracțiuni, să fie cuminți, să evite anturajele „proaste”, să nu consume droguri, în general să evite orice comportament care i-ar putea aduce în penitenciar:

„Prietenii i-aș sfătui să nu facă ce am făcut eu, să aleagă anturaj bun, să nu consume băuturi alcoolice.”

„Prietenii i-aș sfătui să nu fure, să nu ajungă aici că este rău.”

„Să nu facă ce am făcut eu, să stea liniștiți, să-și vadă de treaba lor, să-și caute un loc de muncă.”

„Le-am spus și când au venit acum după 6-7 luni după ce m-au arestat, le-am spus, le-am trimis și scrisoare: *Stați cuminți, nu mai furați, pentru că e foarte greu la închisoare. O să ajungeți și o să vedeți.* Au ajuns, s-au eliberat și acum iar fură. Prietenii i-aș sfătui să nu fure, să nu ajungă aici, că este rău.”

„Prietenilor mei le spun să nu facă lucruri rele, pentru că ajung la pușcărie și nu e bine aici. Nici pentru tine, nici pentru familia ta. Ai mei suferă din cauza faptului că sunt aici.”

Ipoteticele sfaturi acordate prietenilor conturează cea de-a doua parte a „utilității detenției”: decizia copilului de a nu reveni în penitenciar, de a nu mai comite o nouă infracțiune după liberare (faptul că datele statistice indică revenirea a numeroși deținuți în penitenciare, nu trebuie să influențeze câtuși de puțin credibilitatea discursului; cauzalitatea revenirii este mult mai complexă decât simpla voință a fostului condamnat). Perspectiva asupra penitenciarului, ca loc în care se petrec și se învață mai degrabă lucruri rele, generează intenția minorului de a nu se mai întoarce acolo vreodată:

„Cred că experiența dobândită aici îmi va folosi, în sensul că nu voi mai face prostii, pentru că știu cum e aici. Mă voi gândi de două ori înainte de a face un lucru.”

„Experiența dobândită aici mă va ajuta, pentru că o să știu cum a fost aici și nu o să mai fac. Nu e bine aici și cel mai rău e că nu ești acasă, nu ești lângă părinți, lângă familie.”

„Consider că nu m-a ajutat cu nimic ce am învățat aici dar nu mai vreau să ajung la pușcărie. Nu mai vreau să ajung aici. Și vreau din greșelile mele să pot să-i învăț și pe alții.”

Un loc care este, după spusele unui copil interviuat, total diferit de lumea din afara instituției:

„Nici nu știu cum să vă spun. Aproape tot [*e necunoscut celor din exterior, n.n*]. Aici e o lume total diferită de ce afară. Se întâmplă multe... bătaii, violuri. Există de toate, mai mult rele decât bune. Asta este pușcăria. Fiecare vrea să arate că e mai cocoș, că face, că-l respectă lumea, cu toate că nu-l respectă.”

3.7.3. Perspective după liberare

Modul în care copiii intervievați își imaginează viața după ieșirea din penitenciar sau din centrul de reeducare are drept punct de referință fapta pentru care au fost condamnați și experiența detenției. Legătura dintre aceste două elemente generează, în cazul majorității copiilor, un tip de proiect „legalist”: copiii declară că vor schimba anturajele (responsabile, în bună măsură, de comiterea infracțiunii), că vor respecta legea, că vor căuta un loc de muncă, astfel încât să nu se mai întoarcă niciodată în penitenciar. Principalul sprijin în acest proiect este, în cea mai mare parte a cazurilor, familia. Cum cea mai importantă suferință generată de pierderea libertății este pentru copiii din eșantion ruperea de familie, punctul de plecare al noului proiect – ca de altfel și finalitatea sa – este regăsirea siguranței pe care o oferă aceasta:

„Să nu mai fur, să nu mă mai duc cu anturajul, să ocolesc răul. Când mă îndeamnă cineva să mă duc cu el ca înainte cum îmi spunea să merg la furat, o să îi spun o zi de libertate costă mult.”

„Vreau să îmi ajut familia, să caut loc de muncă, să evit anturajele, am frați copii, iar tata este bolnav. Vreau să fiu un sprijin pentru familia mea.”

„După ce mă liberez vreau să îmi găsesc un loc de muncă, să învăț, să îmi ajut familia și să nu mă mai întorc niciodată aici.”

„După ce mă eliberez, vreau să nu mai fur, să nu mai ajung aici... Aș vrea să lucrez oriunde, la oi, la vaci, la sapă, oriunde.”

„Măduc la muncă, la sapă, la legat, am muncit de mic, să vedeți cum fac eu curat. Mă duc la legat, la găleți de struguri, o ajut pe mama.”

Ca toți copiii, majoritatea celor intervievați își imaginează viața după modelul dominant în societatea convențională: continuarea studiilor, căsătorie, copii, casă, serviciu:

„După ce mă eliberez vreau să mă duc să lucrez, să îmi întemeiez o familie, să stau lângă părinții mei. Asta îmi doresc cel mai mult. Studiile mi le voi continua la o școală care poartă denumirea *Șansa a II-a*. Mai departe vreau să lucrez, oriunde. Este la noi o firmă de canapele, orice să lucrez, numai să fiu afară”.

„O să muncesc să-mi ajut părinții. Să merg afară, să muncesc, să-mi văd de treaba mea... Să știu să scriu și să citesc.”

„După ce mă eliberez vreau să-mi termin școala și să dau examen pentru permisul de conducere. Să mă duc cu tata și să lucrez cu el, șofer pe tir. Îmi mai doresc să îmi întemeiez o familie după ce mai cresc un pic.”

„După ce mă eliberez, vreau să nu mai fur, să nu mai ajung aici. Îmi doresc să fiu sănătos, să nu mai fac prostii, să îmi văd de copila mea și de soția mea. Aș vrea să lucrez oriunde, la oi, la vaci, la sapă, oriunde.”

„Vreau să merg acasă, să mă cumințesc, să-mi cresc copilul, să-i dau o educație bună și să-mi caut un loc de muncă.”

„Să nu mai ajung aici înapoi. Și chiar nu o să mai ajung. Să-mi continui școala, să-mi fac și eu un viitor. Da, că acum știu cum e aici și nu o să mai fac niciodată lucruri rele.”

În contrast cu acest model optimist, unii deținuți par ceva mai rezervați în privința viitorului. Indecizia cu privire la ce va urma liberării din penitenciar pare să fie însoțită de o anumită reticență privind șansele de reușită socială ale unui fost deținut:

„Nu m-am gândit ce voi face după ce mă liberez.”

„Vreau să ajung întâi acasă. Să văd...În orice caz, nu vreau să vin a doua oară aici.”

„Oricum, dacă mă eliberez, în România nu am pentru ce să mai stau, că dacă stau, iar fur.”

După cum suportul familiei poate justifica optimismul liberatului privind reintegrarea în societate, la fel, calitatea de fost deținut poate tempera entuziasmul reintrării în societatea convențională. Literatura de specialitate indică faptul că stigmatul de fost deținut descalifică individul care îl poartă în competiția socială: cunoașterea trecutului unui asemenea personaj determină respingerea acestuia de către ceilalți co-participanți la viața socială.

Concluzii

1. Obiectul acestui studiu este respectarea drepturilor copiilor privați de libertate prin arestarea preventivă, executarea pedepsei închisorii sau executarea măsurii educative a internării într-un centru de reeducare. Totodată, studiul pune la dispoziția instituțiilor responsabile date și recomandări care pot susține creșterea calității muncii pe care o depun și a eficienței în atingerea obiectivelor nu doar instituționale, ci și ale societății, în ansamblu.

Metodologia aleasă a urmărit cu prioritate culegerea de date, în condiții de confidențialitate, de la copiii privați de libertate; nu a inclus și o evaluare a locurilor de detenție și nu a căutat să valideze sau să invalideze relatările subiecților privind modul în care le sunt respectate drepturile și condițiile de detenție în centrele de reținere și arest preventiv, penitenciarele pentru minori și tineri, sau centrele de reeducare, întrucât o asemenea abordare generează dificultăți metodologice cvasi-insurmontabile. Prin urmare, raportul este o analiză a percepțiilor copiilor intervievați; multe din încălcările unor drepturi descrise de aceștia au fost semnalate atât de diverse ONG-uri care activează în domeniul drepturilor omului³⁰, cât și de către organizații internaționale (vezi Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante – CPT³¹); existența cazurilor de încălcare a drepturilor fundamentale ale omului în spațiile de deținere din România este demonstrată și de condamnările pronunțate în această materie împotriva statului român de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)³².

Raportul analizează respectarea drepturilor copiilor prin intersectarea mai multor criterii: criteriul momentului (arest preventiv, executarea pedepsei cu închisoarea sau măsura educativă a internării într-un centru de reeducare), criteriul spațiului (centru de reținere și arestare preventivă, penitenciar, centru de reeducare), natura dreptului (drepturile care țin de desfășurarea procesului penal, reglementate de Codul Penal și Codul de Procedură Penală, cele care țin de executarea pedepsei sau măsurii privative de libertate, reglementate în principal de Legea nr. 275/2006). Combinarea acestor criterii a avut ca scop documentarea respectării drepturilor copiilor sub toate aspectele, pe întregul traseu judiciar, de la arestarea preventivă până la executarea pedepsei sau măsurii educative dispuse de către instanța de judecată.

2. Ca urmare a faptului că subiecții intervievați au petrecut cea mai lungă perioadă în penitenciare sau centre de reeducare (unde execută și o parte a arestării preventive), discursurile acestora se referă îndeosebi la unitățile Administrației Naționale a Penitenciarelor și mai puțin la centrele de reținere și arest preventiv. Cu toate acestea, copiii au descris o serie de încălcări ale unor drepturi în unitățile Ministerului Afacerilor Interne, analizate în cuprinsul raportului (condițiile materiale improprii, deținerea în aceeași cameră cu arestați adulți, exercitarea violenței psihice și fizice în

³⁰ De exemplu, rapoartele disponibile pe site-ul APADOR-CH, asistența SIRDO și GRADO acordată delegației CPT în timpul ultimei vizite în România.

³¹ Raportul CPT pentru România, urmare a vizitei desfășurate în perioada 5-16 septembrie 2010 (disponibil pe site-ul Consiliului Europei).

³² Grupul de cauze Bragadireanu contra România (22088/ 04) cuprinde 23 de cauze privind condițiile de detenție în închisori și spațiile de detenție ale poliției.

timpul anchetei, comunicarea limitată cu familia etc). Datele cantitative obținute, ca și răspunsurile la întrebările deschise, indică utilizarea într-o măsură încă semnificativă a unor mijloace nelegale în timpul anchetei penale, îndeosebi în perioada petrecută în centrele de reținere și arestare preventivă: conform afirmațiilor unei părți acopiilor din eșantion, oficialii au utilizat loviri și amenințări, fie pentru a-i determina să-și recunoască fapta, fie pentru – și uneori cumulat – a-și asuma și alte infracțiuni. Aceleași date indică o asistență juridică extrem de precară, exercitată preponderent de către avocați din oficiu, cu care inculpații copii interacționează rar și superficial (vezi tabelele 14 și 17). Principalele consecințe ale exercitării formale a dreptului la apărare sunt cvasi-imposibilitatea copilului de a reclama eventualele abuzuri și încălcări ale drepturilor, precum și vulnerabilizarea acestuia în procedurile de stabilire a vinovăției (această situație poate fi agravată de relativa impenetrabilitate a centrelor de reținere și arestare preventivă în raport cu societatea civilă). Interacțiunea de calitate între copilul aflat în conflict cu legea penală și avocatul său presupune și o pregătire specială a celui din urmă, care să includă și abilități de comunicare și abordare. De altfel, nu numai avocații, ci și celelalte categorii de profesioniști care interacționează cu copiii aflați în conflict cu legea penală trebuie să fie beneficiarii unei pregătiri interdisciplinare care să permită o abordare a copiilor de o manieră în măsură să asigure respectarea tuturor drepturilor acestora pe parcursul derulării procedurilor în care sunt implicați.

3. Analiza respectării drepturilor copiilor din unitățile de detenție ale Administrației Naționale a Penitenciarelor se axează în principal pe două dimensiuni: condițiile materiale de detenție și relațiile inter-umane (relațiile în interiorul comunității deținuților/arestaților preventiv, relațiile dintre aceștia și personalul penitenciarelor pentru minori și tineri/centrelor de reeducare).

Atât datele cantitative, cât și răspunsurile la întrebările deschise confirmă deficiențele cunoscute la nivelul întregului sistem penitenciar românesc: cea mai mare parte a hotărârilor CEDO (și a plângerilor declarate admisibile, aflate pe rolul Curții) se referă la standardele de detenție. Ca pentru orice deficiență de sistem, soluțiile trebuie să includă creșterea finanțării sistemului penitenciar ca o condiție a îmbunătățirii condițiilor de viață pentru deținuți și implicit a condițiilor de muncă pentru personalul ANP, cele două aspecte fiind, cel puțin ipotetic, strâns legate. Tema subfinanțării sistemului penitenciar ca explicație a precarității condițiilor de detenție este deja o temă recurentă în spațiul public; dincolo de întemeierea ei (modernizarea sistemului penitenciar, în scopul compatibilizării cu standardele europene asumate de către statul român, presupune alocări financiare corespunzătoare), aceasta nu exclude posibile erori manageriale în gestionarea unor bunuri perisabile care au costuri mici, cum ar fi, de exemplu, achiziția articolelor de igienă și înlocuirea periodică a cazarmamentului. Datele obținute din studiu reclamă, așadar, o analiză obiectivă detaliată a Ministerului Justiției și a Administrației Naționale a Penitenciarelor cu privire la eficiența și prioritizarea cheltuielilor raportat la drepturile minorilor aflați în custodie.

4. Un aspect esențial al vieții și dezvoltării copiilor închiși în spații de detenție este siguranța personală. Acest drept a fost investigat dintr-o dublă perspectivă: relațiile dintre copii și relațiile dintre aceștia și personalul ANP.

Datele cantitative și răspunsurile la întrebările deschise arată că frecvența agresiunilor fizice și psihice exercitate de cadre asupra copiilor intervievați este mai scăzută, comparativ cu centrele de reținere și arest preventiv, în timp ce frecvența agresiunilor fizice și psihice exercitate de alți copii este considerabil mai mare. Politica Ministerului Justiției și a Administrației Naționale a Penitenciarelor ar

trebui să fie de toleranță zero față de acest tip de comportament. Ca abordare generală, este nevoie nu numai de selectarea atentă, instruirea continuă și evaluarea periodică a angajaților din centrele de reeducare și penitenciarele pentru minori și tineri, astfel încât atitudinea și metodele de lucru ale acestora să fie adecvate specificului acestei categorii de deținuți, dar și de implementarea unor protocoale care să faciliteze raportarea în siguranță a cazurilor de violență.

Pe de altă parte, toleranța zero trebuie tradusă și în reacția imediată a celor în drept din cadrul unităților de detenție, indiferent de forma lor, față de persoanele aflate în exercitarea atribuțiilor de serviciu care încalcă dispozițiile legale în materia respectării drepturilor persoanelor custodiate. În acest sens, se impune, ca standard, demararea procedurilor (de către oricare dintre persoanele care au cunoștință de astfel de manifestări situate dincolo de granița licită) de aplicare a dispozițiilor prevăzute de art. 296 din Noul Cod penal referitor la infracțiunea de purtare abuzivă.

5. Contrar nu numai drepturilor copilului, dar și interesului general al societății, violența între deținuți continuă să fie tratată cu inacceptabilă lejeritate. Datele obținute indică prezența comportamentelor violente între copii, precum și faptul că cei mai slabi cad victimă celor mai puternici, uneori în forme extreme cum este cea a agresiunilor sexuale. Aceleași date indică existența situațiilor de inacțiune a angajaților, fie ca urmare a nereclamării de către victime, fie deliberat. Pasivitatea angajaților în raport cu agresiunile care survin între copii este inadmisibilă, indiferent de posibilele explicații (cum ar fi „păstrarea secretului” în camera de detenție): dreptul la siguranță personală trebuie să fie efectiv și garantat de obligația administrației locului de deținere de a proteja deținuții vulnerabili. Această obligație, valabilă de altfel în privința tuturor deținuților, este cu atât mai importantă în cazul deținuților copii; studiile indică faptul că specificul acestei vârste (14-18 ani), coroborat cu lipsa modelelor culturale de control al impulsurilor biologice (consecință a ruperii de familie), sau cu modele negative, internalizate anterior, generează o agresivitate crescută și un risc ridicat de comportamente deviante. O primă măsură în direcția atenuării diferențelor de putere între deținuții copii trebuie să fie prevenirea violenței, prin identificarea de la luarea în evidență a copiilor vulnerabili, monitorizarea continuă a acestora și aplicarea de măsuri imediate în cazul în care evaluarea situației acestora indică riscul producerii unor acte de violență asupra lor. În paralel, sunt necesare proceduri de identificare și sancționare a inacțiunii deliberate din partea personalului (infracțiunea de abuz în serviciu, art. 298 din Noul Cod penal).

6. Riscul ridicat de comportamente deviante este accentuat de caracteristicile vieții într-o instituție de executare a sancțiunilor privative de libertate: separați pentru o perioadă apreciabilă de timp de familie și prieteni, copiii deținuți petrec o existență repetitivă (îndeosebi în cameră), întreruptă doar de activitățile școlare, sportive și, uneori, de contactele cu realitatea exterioară instituției. Situația este caracteristică atât penitenciarelor, cât și centrelor de reeducare, în pofida distincției pe care legea o face între pedeapsa închisorii și măsura educativă a internării într-un centru de reeducare. Vizitele familiei și prietenilor (a căror frecvență este de altfel redusă, a se vedea Tabelul 30) nu modifică radical situația: analiza calitativă indică faptul că lipsa contactelor cu societatea liberă și izolarea în interiorul instituției sunt resimțite de către unii copii mai dramatic decât relativa precaritate a condițiilor materiale.

Soluția constă în deschiderea instituției către societatea liberă, multiplicarea contactelor și activităților copiilor în comunitate (existente în mică măsură la momentul culegerii datelor), cu menținerea siguranței deținerii. Tensiunea între sarcina custodierii și sarcina reformării

condamnaților, sarcină care presupune oferirea unor grade sporite de libertate, are la origine, în mare măsură, o supra-accentuare a importanței custodierii în sine, în detrimentul resocializării³³, în cazul deținuților copii: cu excepția unui număr redus de cazuri, cei mai mulți copii din sistemul nostru penitenciar sunt condamnați pentru infracțiuni cu pericol social redus (infracțiuni de subzistență), astfel încât proiectarea unor programe care să presupună interacțiuni frecvente cu societatea liberă în vederea resocializării, nu poate genera riscuri semnificative pentru securitatea persoanelor cu care copiii ar intra în contact.

7. Implementarea unor asemenea programe implică în mod obligatoriu mărirea numărului angajaților din sectorul reintegrare socială, îndeosebi a psihologilor, asistenților sociali și sociologilor. Datele oficiale indică o puternică subreprezentare a specialiștilor în reintegrare socială la nivelul totalului angajaților Administrației Naționale a Penitenciarelor; date fiind caracteristicile populației investigate, suplimentarea numărului specialiștilor amintiți în centrele de reducere și penitenciarele pentru minori și tineri este cu atât mai importantă. Evident că o asemenea modificare în politica de resurse umane presupune o regândire a sistemului penitenciar în general, a tratamentului aplicat copiilor deținuți, în particular, în sensul re-aranjării raportului între funcția de supraveghere (cu accent pe simplul stocaj al deținuților) și funcția de resocializare (cu finalitatea teoretică a reintegrării sociale a foștilor deținuți). Investiția în custodie este o investiție în mare parte ratată, dacă nu este însoțită de reformularea, fie și parțială a codurilor etice ale subiecților, în special minori și de extragerea lor prin educație și formare, din precaritatea aspirațională care i-a condus la infracțiune.

8. Dealtfel, o anumită regândire a sistemului penitenciar în privința copiilor este generată de intrarea în vigoare a Noului Cod penal și a noii legi de executare a pedepselor. Noile acte normative, care abandonează sancționarea copiilor cu pedeapsa închisorii, prevăd totuși măsuri educative privative de libertate: internarea într-un centru educativ și internarea într-un centru de detenție; aceste centre au drept funcție reabilitarea și reintegrarea post-condamnatorie a copiilor care au săvârșit infracțiuni, obiectiv care presupune derularea unor proiecte educaționale. Importantă este și introducerea unor instituții noi, referitoare la sancțiunile neprivative de libertate: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică. Filosofia Noului Cod Penal în materia sancționării copiilor trebuie să producă o translație de la întrebarea „Cum să-i pedepsim?” către întrebarea „Cum să-i reabilităm?”. Redefinirea sancțiunilor aplicabile copiilor nu înseamnă însă automat și eliminarea riscului de încălcare a drepturilor copiilor identificate în cuprinsul acestui studiu (sub acest aspect, diferențele dintre centrele de reeducare și penitenciarele pentru minori și tineri sunt nesemnificative).

9. O soluție sistemică la problema generală a încălcării drepturilor omului în spațiile de detenție este crearea unui mecanism național de prevenire. Prin Legea nr. 109 din 14 aprilie 2009, Parlamentul României a ratificat Protocolul opțional (adoptat la New York la 18 decembrie 2002) la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (adoptată la New York la 10 decembrie 1984). Ratificarea acestui protocol obligă România să creeze un mecanism național de prevenire; prin legea de ratificare statul român a declarat că amână cu trei ani punerea în

³³ A se vedea studiile: Dobrică, P. (2008). „Libertate. Detenție. Viață socială. Despre contradicția dintre 2 tipuri de raționalitate, ca sursă a ineficienței pedepsei cu închisoarea”. În *Sociologie Românească*. 6(1). 3-10; Szabo, A. (2010). „Implicațiile prizonizării asupra procesului de socializare a deținuților”. În *Sociologie Românească*. 8(3). 39-51.

aplicare a obligațiilor referitoare la acest mecanism. La începutul anului 2012, Ministerul Justiției și Avocatul Poporului au elaborat și pus în dezbatere publică proiectul de lege privind înființarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Locurile de Detenție, mecanismul urmând să funcționeze în cadrul instituției Avocatul Poporului (proiectul nu a fost încă adoptat, conform art. 24, paragraful 2 din Protocol, amânarea poate fi prelungită de către Comitetul de Prevenire a Torturii cu încă doi ani, data expirării acestui termen fiind 14 aprilie 2014).

În afara vulnerabilității date de vârstă, copiii aflați în unități de deținere sunt vulnerabili din punct de vedere economic și social. Profilul copilului privat de libertate indică marginalitatea zonei din care provine: nivel de educație extrem de redus, ocupație (inclusiv a părinților) preponderent manuală, resurse economice precare, frecventarea unor anturaje deviante și delincvente etc. În cele mai multe cazuri, privarea de libertate are drept consecință izolarea totală sau cvasi-totală de familie, rude și prieteni, îndeosebi din rațiuni economice. Exercitarea formală a dreptului la apărare nu este decât începutul unui traseu, la capătul căruia se află, în cazul copiilor intervievați, centrul de reeducare sau penitenciarul. Importanța funcționării unui asemenea mecanism în rezolvarea problemelor analizate în acest raport este evidentă: construită prin preluarea filosofiei Comitetului pentru Prevenirea Torturii, noua instituție ar avea, pe lângă rolul preventiv, și funcția de a consolida garantarea drepturilor copiilor privați de libertate, prin atenuarea vulnerabilităților specifice acestei categorii.

10. Reformarea sistemului de deținere și re-educare a copiilor privați de libertate este un proces care mai are de parcurs etape esențiale. Resocializarea minorilor custodiați în sistemul penitenciar, transmiterea valorilor pro-sociale și pregătirea pentru reintegrarea în societate nu pot fi realizate fără respectarea drepturilor copiilor privați de libertate. În caz contrar, timpul petrecut în unitățile de deținere este un timp mai degrabă pierdut, atât pentru mulți dintre copiii condamnați, cât și pentru societatea care trebuie să-i reintegreze. Asigurarea școlarizării tuturor copiilor custodiați și/sau formarea lor profesională, fără excepții, trebuie să devină un obiectiv instituțional. Școlarizarea și formarea profesională trebuie adecvate nivelului copiilor privați de libertate. Dacă formarea nu este posibilă ca urmare a lipsei anumitor abilități (cum sunt scrisul sau cititul), copiii trebuie să fie mai întâi orientați spre programe de alfabetizare. De asemenea, reconstruirea codului etic al copiilor privați de libertate prin încurajarea și recompensarea comportamentelor pozitive, pro-sociale *în timpul detenției*, popularea mediului de reclusiune cu modele pozitive – respectiv cu un personal corect, obiectiv, non-violent, motivat de „îndreptarea” conștientă, prin mijloace pozitive, a copiilor delincvenți, sunt măsuri decisive, care pot conduce la scăderea semnificativă a numărului copiilor care revin în sistemul penitenciar, ca tineri adulți.

Recomandări

Ministerul Administrației și Internelor și Administrația Națională a Penitenciarelor au formulat observații la acest Raport Special. Unele dintre acestea au fost incluse în Raport, cu precădere cele privind prezentarea datelor și interpretarea acestora din perspectiva prevederilor legale în vigoare la momentul colectării. În general, cele două instituții acceptă existența deficiențelor care afectează respectarea drepturilor copiilor privați de libertate, și sunt de acord că singura abordare eficientă este identificarea cauzelor și a soluțiilor care duc la deplina respectare a legislației naționale și internaționale în materie. Recomandările formulate în continuare pun la dispoziția instituțiilor responsabile un set de obiective și acțiuni, unele deja asumate la nivel de intenție. La data finalizării acestui Raport, nu s-a putut documenta însă existența unor planuri instituționale transparente de implementare, cu un calendar și responsabilități disponibile public.

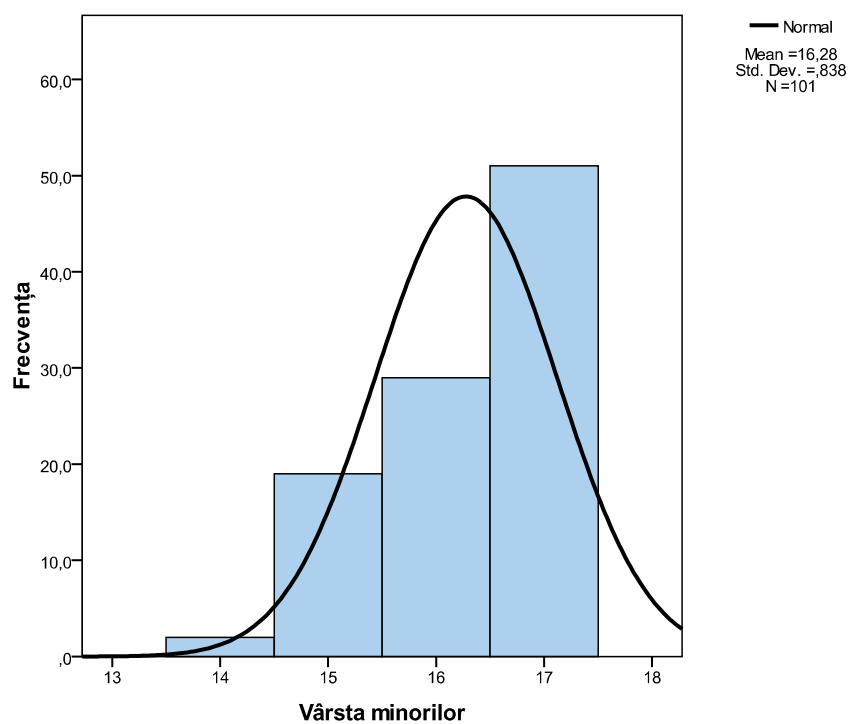
Ce se recomandă	Cine are responsabilitatea
1. Creșterea alocării bugetare pentru centrele de reținere și arest preventiv, centrele de reeducare și centrele de detenție, pentru a aduce condițiile de viață și nivelul de îngrijire a sănătății fizice și psihice la standarde acceptabile.	Parlamentul Ministerul Finanțelor Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor
2. Alocarea fondurilor pentru asigurarea necesarului optim de resurse umane, în special în domeniul reintegrării sociale, precum și instruirea adecvată și creșterea nivelului de profesionalizare a persoanelor care desfășoară activități directe cu minorii, aspecte care permit, într-un orizont temporal rezonabil, o scădere a costurilor de funcționare a sistemelor de apărare, ordine publică și siguranță națională, și creează premisele reducerii ratei de recidivă, prin implementarea unor măsuri active de incluziune socială.	Parlamentul Ministerul Finanțelor Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor
3. Elaborarea și aplicarea unei metodologii de prioritizare a cheltuielilor, care să asigure în primul rând respectarea drepturilor la siguranța personală, îngrijirea sănătății și educație ale copiilor aflați în centrele de reținere și arest preventiv, centrele de reeducare și centrele de detenție și îmbunătățirea controlului cheltuielilor. Instituirea unui mecanism de control al gestionării cheltuielilor.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor
4. Verificarea modului în care se realizează informarea copiilor în custodie, atât în centrele de reținere și arest preventiv, cât și în centrele de reeducare și de detenție, cu privire la drepturile și obligațiile pe care le au și adoptarea și punerea în practică a măsurilor necesare pentru ca toți copiii să achiziționeze informațiile	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor

Ce se recomandă	Cine are responsabilitatea
respective.	
5. Instituirea și punerea în aplicare a unei politici de toleranță zero pentru prevenirea actelor de violență <i>împotriva copiilor</i> pe parcursul arestării, procedurilor penale și detenției. În timpul anchetei, audierile ar trebui să se desfășoare în camere de anchetă prevăzute cu sisteme de supraveghere video. Repunerea în dezbatere publică și adoptarea proiectului de lege privind înființarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Locurile de Detenție, mecanismul urmând să funcționeze în cadrul instituției Avocatul Poporului. La data de 14/04/2014 a expirat și ultima perioadă de amânare prevăzută de articolul 24, paragraful 2 din Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.	Parlamentul Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor
6. Verificarea modului în care se asigură prezența asistentului social și a apărătorului la audierea copiilor și adoptarea măsurile necesare pentru aplicarea acestei practici obligatorii, în întregul sistem.	Ministerul Afacerilor Interne
7. Verificarea modului în care se asigură copiilor asistența juridică în timpul anchetei și adoptarea și aplicarea măsurilor necesare pentru ca toți copiii să primească asistența juridică. Faptul că aproape o treime din copiii din eșantionul acestui studiu susțin că nu au primit asistența juridică în timpul anchetei, iar o treime nici înainte de înfățișarea în fața instanței de judecată, impune măsuri urgente, pentru ca aceste practici să nu mai fie posibile.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției
8. Verificarea modului în care se organizează audierea copiilor în instanțele de judecată și adoptarea de urgență a măsurilor organizatorice necesare pentru a asigura neexpunerea copiilor învinuiți în spații în care se judecă alte cauze; chiar și în absența unor investiții care să permită separarea judecării cauzelor, se pot identifica modalități organizatorice de aplicare a legislației (art. 485 din Noul Cod de Procedură Penală).	Parlamentul Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției
9. Instituirea și aplicarea unor măsuri de prevenire și descurajare a actelor de violență <i>între copii</i>, în timpul custodierii lor în centrele de reținere și arest preventiv, în centrele de reeducare și cele de detenție. Astfel de măsuri pot include măsuri educative, de monitorizare, inclusiv monitorizări periodice externe (din afara instituției) și aplicarea de sancțiuni împotriva autorilor și neglijenței	Parlamentul Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor

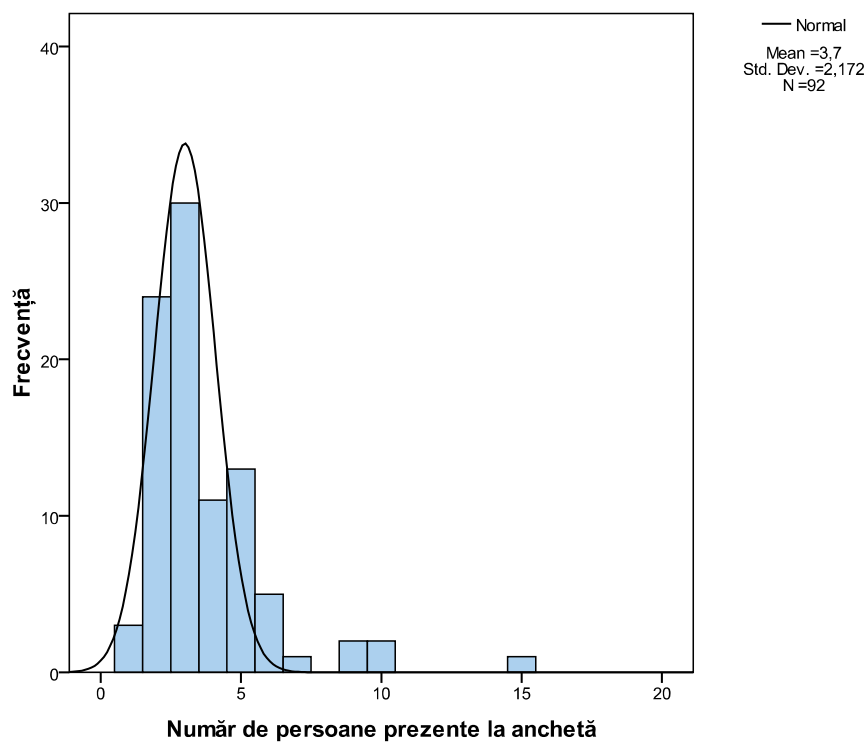
Ce se recomandă	Cine are responsabilitatea
personalului. Se recomandă depistarea și sancționarea inacțiunilor deliberate din partea personalului – infracțiunea de abuz în serviciu (art. 298 din Noul Cod penal).	
10. Elaborarea unei metodologii pentru identificarea copiilor vulnerabili și luarea de măsuri preventive pentru protecția lor, ca o condiție pentru realizarea dreptului la siguranța personală.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției Universități
11. Stabilirea unor protocoale de raportare în siguranță de către copii a actelor de violență pe timpul arestării, a procedurilor penale și a detenției, inclusiv un protocol pentru asigurarea protecției de rele tratamente, ca urmare a raportării.	Parlamentul Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor
12. Îmbunătățirea și standardizarea recrutării, instruirii, supravegherii și testării profesionale a personalului centrelor de reținere și arest preventiv, centrelor de reeducare și centrelor de detenție, cu accent pe: cunoașterea și aplicarea integrală a prevederilor legale aplicabile, normelor internaționale și reglementărilor interne; capacitatea de management al stresului; capacitatea de soluționare a conflictelor; motivația profesională.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Universități Organizații ale societății civile
13. Multiplicarea ofertelor de formare profesională a copiilor privați de libertate, potrivit analizelor pieței de muncă disponibile, în meserii pentru care nivelul cererii este în creștere.	Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Ministerul Educației Naționale Universități
14. Formalizarea cadrului instituțional necesar reintegrării sociale a deținuților, prin aprobarea <i>Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate</i> și asumarea acesteia la nivel național, eviidențiindu-se astfel, rolul activ pe care factorii instituționali și comunitari trebuie să-l dobândească, printr-o acțiune convergentă, în raport cu dezideratul reintegrării sociale a foștilor deținuți.	Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Educației Naționale Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice Ministerul Finanțelor Autorități publice Organizații ale societății civile
15. Includerea, în planurile de formare profesională elaborate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, a unor activități special destinate categoriei minorilor privați de libertate și multiplicarea ofertelor de formare profesională, potrivit analizelor pieței de muncă disponibile, în meserii	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă Ministerul Justiției, Administrația

Ce se recomandă	Cine are responsabilitatea
pentru care nivelul cererii este în creștere și care sunt compatibile cu particularitățile și nivelul de pregătire școlară al acestora.	Națională a Penitenciarelor Ministerul Educației Naționale Universități
16. Planificarea și alocarea de resurse financiare și materiale pentru multiplicarea și diversificarea oportunităților de învățare socială pentru copiii privați de libertate, în special prin organizarea de activități <i>în afara</i> centrelor de reținere și arest preventiv, centrelor de reeducare și centrelor de detenție, ca proces de susținere a reinserției sociale.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Universități Organizații ale societății civile Organizații profesionale
17. Identificarea și punerea în aplicare de măsuri pentru asigurarea accesului la servicii speciale de consiliere interne sau externe, pentru a remedia deficiențele psihologice, sociale și profesionale ale copiilor privați de libertate.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Universități Organizații ale societății civile Organizații profesionale
18. Înființarea, organizarea și asigurarea funcționării unor centre de tip rezidențial, special destinate copiilor care au executat măsuri privative de libertate, în care să li se asigure pe o perioadă determinată de timp, în sistem integrat, condiții de locuit și de gospodărit, cu acordarea unor servicii de informare, consiliere și reinserție socială, în concordanță cu nevoile individuale identificate. Centrele rezidențiale pot fi înființate de către furnizori de servicii sociale publici și privați, iar funcționarea lor la nivelul comunității responsabilizează, pe de o parte, autoritățile publice locale în acordarea sprijinului necesar persoanelor vulnerabile și, pe de altă parte, oferă continuitate activitatilor desfășurate în perioada detenției.	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice Autorități publice Direcții de Asistență Socială și Protecția Copilului, Servicii Publice de Asistență Socială Furnizori privați de servicii sociale Organizații ale societății civile Organizații profesionale
19. Organizarea periodică (cel puțin o dată la trei ani) a unor campanii de culegere de date de către parteneri externi, privind respectarea drepturilor copiilor aflați în detenție și oportunitățile de socializare și reinserție socială pe care sistemul le oferă copiilor custodiați.	Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor Universități Organizații ale societății civile

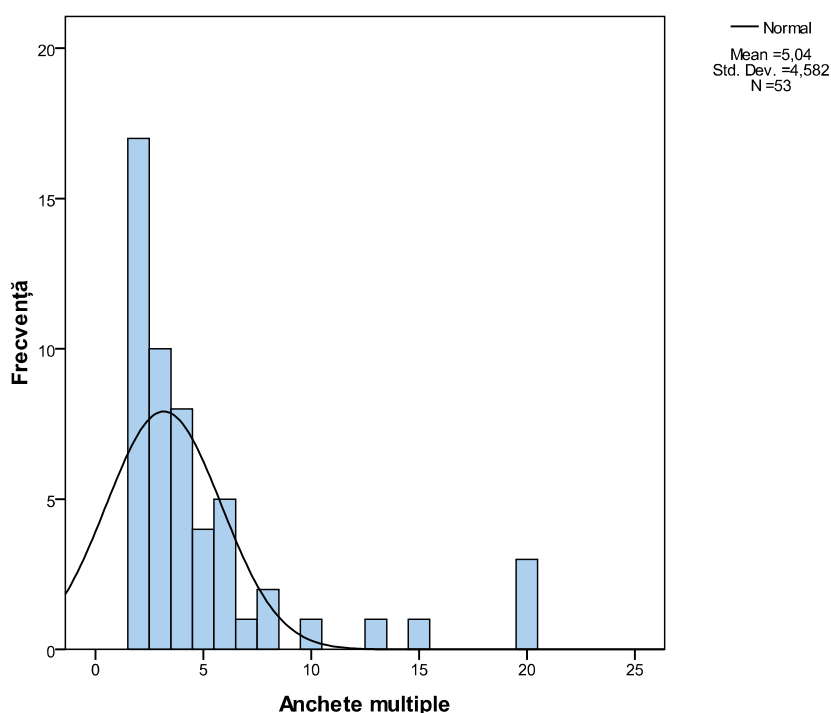
Anexe

Graficul 23. Distribuția copiilor în funcție de vârstă

Graficul 24. Distribuția numărului de persoane prezente la anchetă

Graficul 25. Distribuția numărului de ieșiri la anchetă

Tabelul 39. Corelație între categorii de perioade de arest preventiv la poliție și fapta comisă

Categorii de perioade arest preventiv la poliție		Fapta comisă							Total
		Omor	Tâlhărie	Violare de domiciliu	Viol	Trafic de persoane	Furt calificat	Furt	
Anchetat în libertate	Count	0	11	0	3	1	9	16	40
	Expected	3,2	14,3	,4	2,4	,4	5,5	13,9	40,0
Mai puțin de o săptămână	Count	1	3	0	0	0	2	3	9
	Expected	,7	3,2	,1	,5	,1	1,2	3,1	9,0
Între 1 și 4 săptămâni	Count	1	16	1	3	0	3	14	38
	Expected	3,0	13,5	,4	2,3	,4	5,3	13,2	38,0
Peste o lună, până în 3 luni	Count	4	2	0	0	0	0	1	7
	Expected	,6	2,5	,1	,4	,1	1,0	2,4	7,0
Peste 3 luni	Count	2	4	0	0	0	0	1	7
	Expected	,6	2,5	,1	,4	,1	1,0	2,4	7,0
Total	Count	8	36	1	6	1	14	35	101
	Expected	8,0	36,0	1,0	6,0	1,0	14,0	35,0	101,0

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,559	24	,007
N of Valid Cases	101		

Tabelul 40. Corelație între declarația de a fi căldură în cameră iarna și perioada de timp în detenție

Căldură în cameră iarna		Perioada de timp în detenție					Total
		< 1 lună	> 1 lună < 3 luni	> 3 luni < 1 an	>1 an < 2 ani	> 2 ani	
Da	Count	1	2	21	11	3	38
	Expected	2,3	5,7	22,8	5,7	1,5	38,0
Nu	Count	2	1	10	4	1	18
	Expected	1,1	2,7	10,8	2,7	,7	18,0
Nu știu, nu am făcut nicio iarna aici	Count	3	12	29	0	0	44
	Expected	2,6	6,6	26,4	6,6	1,8	44,0
Total	Count	6	15	60	15	4	100
	Expected	6,0	15,0	60,0	15,0	4,0	100,0

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,363	8	,001
N of Valid Cases	100		

Tabelul 41. Fapta comisă

Fapta	Frecvență	Procent	Procent cumulativ
Tâlhărie	36	35,6	35,6
Furt	35	34,7	70,3
Furt calificat	14	13,9	84,2
Omor	8	7,9	92,1
Viol	6	5,9	98,0
Trafic de persoane	1	1,0	99,0
Violare de domiciliu	1	1,0	100,0
Total	101	100,0	100,0

Tabelul 42. Numărul anchetelor

De câte ori?	Frecvență	Procent
O singură dată	29	28,7
De mai multe ori	65	64,4
Nu își amintește	7	6,9
Total	101	100,0

Tabelul 43. Calitatea persoanelor prezente la anchetă

Persoane prezente	Frecvență	Descriere	
		Cine?	Frecvență
Polițiști	99	Polițiști	99
Procurori	9	Procurori	9
Alte persoane	15	Avocat	6
		Familia	4
		Asistent social	2
		Complici	1
		Victima	1
		Nu știe	1

Tabelul 44. Situații privind camera de arest a poliției

Situații	Da	Nu	Total
Adulți în camera de arest a poliției	31	30	61
Cameră luminată	45	16	61
Cameră aerisită	42	19	61
Cameră curată	42	19	61

Tabel 45. Respectarea dreptului de a ieși din cameră în aer liber

Plimbare în aer liber	Frecvență	Procent
Da, zilnic	35	57,4
Da, dar nu zilnic	19	31,1
Nu	3	4,9
Nu a fost cazul, am stat doar câteva ore arestat	3	4,9
NR	1	1,6
Total	61	100,0

Tabelul 46. Prezența în sala de judecată a altor persoane (public, avocați, inculpați)

Alte persoane prezente în sala de judecată	Frecvență	Procent
Da	63	62,4
Nu	33	32,7
Nu își amintește	1	1,0
NR	4	4,0
Total	101	100,0

Tabelul 47. Situații în camera de detenție actuală

Situații	Da	Nu	NR	Total
Propriul pat în camera de detenție actuală	100	1	-	101
Curațenia în cameră	96	5	-	101
Lumina în cameră	95	6	-	101
Aerisirea camerei	97	4	-	101
Curațenia în toaletă	97	4	-	101
Lumina în toaletă	97	4	-	101
Aerisirea toaletei	98	3	-	101
Funcționarea instalațiilor sanitare	94	6	1	101
Suficiente articole de igienă	66	35	-	101

Tabelul 48. Situația hainelor copiilor și întreținerea acestora

Situația hainelor	Da	Nu	NR	Total
Haine proprii	100	1	-	101
Hainele sunt corespunzătoare	92	8	1	101
Spală singur hainele	95	5	1	101

Tabelul 49. Situația apei de băut

Situația apei de băut	Da	Nu	NR	Total
Pot să bea apă oricând?	96	4	1	101
Este curată apa de la chiuvetă pentru băut?	91	10	-	101

Tabelul 50. Primirea de scrisori deschise

Ai primit scrisorile deschise?	Frecvență	Procent
Da	16	15,8
Nu	59	58,4
Nu am primit niciodată scrisori	24	23,8
NR	2	2,0
Total	101	100,0

Tabelul 51. Ridicarea unor diferite drepturi

Ridicarea unor diferite drepturi	Da	Nu	NR	Total
Ridicarea dreptului la folosirea telefonului public	7	91	3	101
Ridicarea dreptului la trimiterea de scrisori	5	92	4	101

Tabelul 52. Permisivitatea de a vorbi cu un educator / psiholog oricând au nevoie

Permis să vorbească oricând au nevoie cu un educator / cu psihologul	Frecvență	Procent
Da	92	91,1
Nu	8	7,9
NR	1	1,0
Total	101	100,0

Tabelul 53. Respectarea unor diferite drepturi

Diferite drepturi	Da	Nu	NR	Total
Posibilitatea de a învăța o meserie	46	54	1	101
Permisivitatea de a participa zilnic la activități sportive	90	10	1	101
Permisivitatea de a merge la biserică	92	8	1	101

Tabelul 54. Percepție privind propria contribuție

Ai contribuit ca societatea să nu fie dreaptă?	Frecvență	Procent
Da	41	40,6
Nu	48	47,5
NR	12	11,9
Total	101	100,0

Instrumentul de colectare a datelor

Chestionar – Drepturile copilului privat de libertate

Bună ziua. Eu sunt (*cum vă cheamă*) de la BT (*județul*) Avocatul Poporului, instituție independentă care apără drepturile și libertățile omului. Scopul discuției pe care o s-o avem este de a vedea cum ești tratat aici, dacă îți cunoști drepturile și dacă acestea îți sunt respectate. Faptul că o să avem această discuție nu înseamnă că vei beneficia apoi de un tratament preferențial, dar nu vei avea nici de suferit pentru că tot ce îți vei spune va rămâne între noi.

Ești de acord să purtăm această discuție? ☐ Da ☐ Nu

Spațiu pentru codul chestionarului

Informații despre interviu

Q1. Numele operatorului de interviu _____

Q2. Data _____ Ora _____ Numărul interviului _____

Q3. Locul _____

Informații despre copil

Q4. Câți ani ai? _____ ani

Q5. Câte clase ai terminat înainte de a fi arestat?

☐ Nu am mers niciodată la școală înainte de a fi arestat ☐ _____ clase

Q6. După ce ai fost arestat, ai mers la școală?

☐ Da, inclusiv acum merg la școală → Q6.1. Acum în ce clasă ești? _____

☐ Da, dar acum nu mai merg → Q6.2. Câte clase ai terminat de când ești închis? _____

☐ Nu (*Treci la Q10*)

Q7. Ce ore îți plac cel mai mult? _____

Q8. Înțelegi ce se predă:

Q8.1. La orele care îți plac? ☐ Înțeleg tot ☐ Înțeleg câte ceva ☐ Nu înțeleg nimic

Q8.2. Dar la orele care nu îți plac? ☐ Înțeleg tot ☐ Înțeleg câte ceva ☐ Nu înțeleg nimic

Q9. Profesorii din această unitate te-au încurajat să pui întrebări?

☐ La fiecare oră ☐ Câteodată ☐ Niciodată

Q10. Tu ce crezi? (*de ales o variantă*) ☐ Nu poți să reușești în viață fără școală ☐ Poți să reușești în viață fără școală

Q11. În ce județ ai locuit? _____ Q12. Ce fel de localitate? ☐ Sat/comună ☐ Oraș

Q13. Cu cine locuiai înainte de a fi adus aici?

☐ Cu ambii părinți

☐ Cu un părinte → Q13.1. Care? ☐ Mama ☐ Tatăl

☐ Cu alte rude → Q13.2. Cine? ☐ Bunic(ă) ☐ Unchi/mătușă ☐ Frate/soră ☐ Alta _____

☐ La cunoștințe / prieteni

☐ Singur (*Treci la Q15*)

☐ Într-un centru de plasament / în asistență maternală

☐ Pe stradă → Q13.3. Cu cine? ☐ Singur ☐ Cu alți copii ☐ Cu adulți ☐ Cu adulți și copii

Q14. Cum te înțelegeai cu persoanele cu care locuiai înainte de a fi adus aici?

☐ Foarte bine ☐ Bine ☐ Relativ bine ☐ Prost ☐ Foarte prost

Q15. Acum ești:

☐ Arestat preventiv
☐ Condamnat în primă instanță
☐ Condamnat definitiv

Q16. Pentru ce faptă te afli aici? _____

Informații despre anchetă / reținere / arestul poliției

Q17. Câte persoane au fost prezente când ai fost prima oară anchetat în legătură cu această faptă? _____ persoane

Q17.1. Ce erau?

☐ Polițiști ☐ Procurori ☐ Altceva _____

Q18. De câte ori ai fost anchetat?

☐ O singură dată
☐ De mai multe ori → **Q18.1.** De câte ori? _____
☐ Nu îmi amintesc

Q19. Următoarele momente ale anchetei au avut loc doar ziua, doar noaptea sau au început ziua și au continuat noaptea?

Q19.1. Audierile ☐ Doar ziua ☐ Doar noaptea ☐ Au început ziua și au continuat noaptea

Q19.2. Reconstituirea traseului ☐ Doar ziua ☐ Doar noaptea ☐ Au început ziua și au continuat noaptea

Q19.3. Reconstituirea faptei ☐ Doar ziua ☐ Doar noaptea ☐ Au început ziua și au continuat noaptea

Q19.4. Recunoașterea de către victimă ☐ Doar ziua ☐ Doar noaptea ☐ Au început ziua și au continuat noaptea

Q20. Cât au durat aceste proceduri?

Q20.1. Audierile au durat _____ ore

Q20.2. Reconstituirea traseului parcurs a durat _____ ore

Q20.3. Reconstituirea faptei a durat _____ ore

Q20.4. Recunoașterea de către victimă, din grup, a durat _____ ore

Q21. Pe perioada întregii anchete, ai fost vreodată purtat cu cătușe în public?

☐ Da → **Q21.1.** Ai fost purtat cu cătușe:

☐ Singur
☐ Alături de alt copil
☐ Alături de un adult

☐ Nu

Q22. Cât ai fost anchetat, ți-a explicat cineva:

Q22.1. De ce te afli la poliție? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q22.2. Care sunt drepturile tale? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q22.3. Că poți face reclamație dacă cineva se comportă urât cu tine? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q23. Pe perioada anchetei, ai avut un avocat?

- ☐ Da, imediat ce am fost adus la poliție —————→ **Q23.1.** Avocatul era: ☐ Din oficiu ☐ Plătit
- ☐ Da, după _____ ☐ ore ☐ zile ☐ săptămâni
- ☐ Nu, nu am avut avocat pe perioada anchetei
- ☐ Nu îmi amintesc

Q24. Ai fost anchetat

- ☐ În libertate —————→ *Treci la Q36*
- ☐ În arest

Q25. Cât timp ai stat în arestul poliției, în total? Aproximativ _____ ☐ ore ☐ zile ☐ luni

Q26. Maxim câte persoane ai stat în camera de arest a poliției (inclusiv tu)? _____ persoane

Q26.1. Câte paturi erau în cameră? _____ paturi

Q27. Ai stat vreodată în cameră și cu adulți? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q28. Camera de deținere era:

Q28.1. Luminață? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q28.2. Aerisită? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q28.3. Curată? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q29. Cât ai fost în arestul poliției, ai fost scos din cameră pentru plimbare în aer liber?

- ☐ Da, zilnic ☐ Da, dar nu zilnic ☐ Nu ☐ Nu a fost cazul, am stat doar câteva ore arestat

Q30. Cât ai fost în arestul poliției:

Q30.1. Ai putut merge la toaletă de fiecare dată când ai avut nevoie? ☐ Da ☐ Nu

Q30.2. Ai putut folosi telefonul public când ai avut nevoie? ☐ Da ☐ Nu

Q30.3. Ai avut acces la asistență medicală? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu am avut nevoie

Q30.4. Hrana a fost corespunzătoare? ☐ Da ☐ Nu

Q30.5. Ai avut patul tău? ☐ Da ☐ Nu

Q31. Cât ai fost în arestul poliției:

Q31.1. Ai fost vizitat de rude sau alte pers.? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q31.2. Te-ai simțit în siguranță? ☐ Da ☐ Nu

Q31.3. Ai fost jignit? ☐ Da → **Q31.3.1.** De cine? _____

Q31.3.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q31.3.3.** Dar alt copil aflat în arest?

☐ Da → **Q31.3.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

Q31.4. Ai fost amenințat? ☐ Da → **Q31.4.1.** De cine? _____

Q31.4.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q31.4.3.** Dar alt copil aflat în arest?

☐ Da → **Q31.4.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

Q31.5. Ai fost lovit?

☐ Da → **Q31.5.1.** De cine? _____

Q31.5.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q31.5.3.** Dar alt copil aflat în arest?

☐ Da → **Q31.5.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

*Dacă a răspuns **negativ** la toate întrebările **Q31.3 – Q31.5** se trece la întrebarea **Q36**.*

*Dacă a răspuns **afirmativ** la oricare dintre întrebările **Q31.3 – Q31.5** referitoare la propria persoană se completează întrebările **Q32-Q34** din caseta următoare, apoi se trece la **Q36**.*

*Dacă a răspuns **afirmativ** la oricare dintre întrebările **Q31.3 – Q31.5** referitoare la alți copii se completează întrebarea **Q35** din caseta următoare, apoi se trece la **Q36**.*

Pentru întrebările din întreaga casetă se pornește reportofonul și se notează în spațiile libere citate reprezentative. Dacă este nevoie, puteți pune întrebări suplimentare, pentru a facilita descrierile.

Q32. Te rog să îmi descrii situații în care cineva te-a: jignit / amenințat / lovit (se alege varianta în funcție de răspunsurile afirmative anterioare)

Q33. Ai spus vreunui adult despre ce ți s-a întâmplat?

☐ Da → **Q33.1.** Cui? _____

☐ Nu → **Q33.2.** Care este motivul? _____

Q34. Ai avut posibilitatea de a face reclamație în legătură cu ce ți s-a întâmplat?

☐ Da, am făcut ☐ Da, dar nu am făcut ☐ Nu, mi s-a interzis ☐ Nu am știut

→ **Q34.1.** Care este motivul? _____

Q35. Te rog să îmi descrii situații în care ai văzut cum alt copil a fost: jignit / amenințat / lovit (se alege varianta în funcție de răspunsurile afirmative anterioare)

Informații despre perioada judecătii

Q36. Înainte de a fi adus în fața judecătorului, ai avut o discuție cu avocatul care te-a reprezentat?

☐ Da → **Q36.1.** Unde a avut loc discuția? ☐ În sala de judecată ☐ În arest ☐ În alt loc

Q36.2. Ai înțeles ce ți-a spus avocatul? ☐ Da ☐ Nu

☐ Nu

Q37. În ședința de judecată au fost de față și persoane din alte procese (de ex. public, avocați, inculpați)?

☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Informații despre perioada în unitatea de deținere a ANP

Q38. Înainte de a ajunge aici, ai mai fost și în alte unități de tipul CR / PMT / penitenciar?

☐ Da **Q38.1.** Unde? _____

☐ Nu

Q39. Aici sau în celelalte unități unde ai mai fost, s-a întâmplat vreodată:

Q39.1. Să împarți camera cu un adult? ☐ Da → **Q39.1.1.** Unde? _____

☐ Nu

Q39.2. Să împarți patul cu cineva? ☐ Da → **Q39.2.1.** Unde? _____

☐ Nu

Se pornește reportofonul pentru întrebarea Q40 din următoarea casetă și se notează în spațiile libere citate reprezentative. Dacă este nevoie, puteți pune întrebări suplimentare, pentru a facilita descrierile.

Q40. Te rog să îmi descrii cum ai fost transportat până aici?

Q41. De cât timp te afli în această unitate?

_____ ☐ săptămâni ☐ luni ☐ ani

Q42. La intrarea în această unitate, te-a informat vreun cadru în legătură cu drepturile și obligațiile pe care le ai?

☐ Da → **Q42.1.** Care sunt acestea? _____

☐ Nu → **Q42.2.** Ai știut că ai dreptul: **Q42.2.1.** Să contesti informațiile din dosar? ☐ Da ☐ Nu
(adică rechizitoriul, declarațiile, probele, hotărârea judecătorească)

Q42.2.2. Să faci cereri sau plângeri directorului? ☐ Da ☐ Nu

☐ Nu îmi amintesc

Q43. Dar în legătură cu regulile instituției? ☐ Da ☐ Nu

Q44. Când ai ajuns aici, ai fost consultat de un medic? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu îmi amintesc

Q45. În prezent:

Q45.1. Câte persoane sunteți în cameră (inclusiv tu)? _____ persoane

Q45.2. Ai patul tău?

☐ Da

☐ Nu → **Q45.2.1.** Cu câte persoane împarți patul? _____ persoane

Q45.3. Camera este:

Q45.3.1. Curată?

☐ Da

☐ Nu

Q45.3.2. Luminată?

☐ Da

☐ Nu

Q45.3.3. Aerisită?

☐ Da

☐ Nu

Q45.4. Toaleta este:

Q45.4.1. Curată?

☐ Da

☐ Nu

Q40.4.2. Luminată?

☐ Da

☐ Nu

Q40.4.3. Aerisită?

☐ Da

☐ Nu

Q45.5. Instalațiile sanitare și electrice funcționează?

☐ Da

☐ Nu

Q45.6. Ai suficiente articole de igienă (săpun, pastă de dinți, igienă intimă pt fete)?

☐ Da

☐ Nu

Q45.7. Iarna este cald în cameră?

☐ Da

☐ Nu → **Q45.7.1.** Cum încălziți camera? _____

☐ Nu cunosc, nu am petrecut nicio iarnă în acest spațiu.

Q46. În toată perioada de când ești în această unitate:

Q46.1. Ai putut merge la medic de fiecare dată când ai avut nevoie?

☐ Da

☐ Nu

☐ Nu am avut nevoie

Q46.2. Ai primit întotdeauna medicamente când ai avut nevoie?

☐ Da

☐ Nu

☐ Nu am avut nevoie

Q46.3. Te-ai îmbolnăvit vreodată?

☐ Da

☐ Nu

Q47. Ai hainele tale proprii?

☐ Da

☐ Nu → **Q47.1.** De la cine sunt? _____

Q48. Hainele pe care le ai sunt corespunzătoare?

☐ Da

☐ Nu

Q49. Ți se speli singur hainele?

☐ Da

☐ Nu

Q50. Ți se pare corespunzătoare mâncarea pe care o primești?

☐ Da

☐ Nu → **Q50.1.** Ce te nemulțumește _____

Q51. S-a îmbolnăvit vreun coleg din cauza mâncării date de unitate?

☐ Da

→ **Q51.1.** Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu

Q52. Ai nevoie de un regim alimentar special din motive medicale sau religioase?

☐ Da

→ **Q52.1.** Ți este respectată această nevoie? ☐ Da ☐ Nu

☐ Nu

Q53. Poți să bei oricând apă?

☐ Da

☐ Nu

Q54. Apa pe care o bei de la chiuvetă este curată?

☐ Da

☐ Nu

Q55. Până în prezent ai fost vizitat de:

Q55.1. Familie / rude

☐ Da

→ **Q55.1.1.** Cât de des? _____

☐ Nu

Q55.2. Prieteni ☐ Da → **Q55.2.1.** Cât de des? _____

☐ Nu

Q55.3. Alte persoane ☐ Da → **Q55.3.1.** De cine? _____

Q55.3.2. Cât de des? _____

☐ Nu

Q56. Până în prezent ai primit pachete de la familie/prieteni?

☐ Da ☐ Nu (*Treci la Q59*)

Q57. În general, îl consumi: ☐ Singur ☐ Cu colegii

Q58. Ți-a luat vreodată cineva pachetul fără voia ta? ☐ Da → **Q58.1.** Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu

Q59. Ți este permis să folosești telefonul public de fiecare dată când ai nevoie? ☐ Da ☐ Nu

Q60. Ai primit vreodată scrisorile deschise? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu am primit niciodată scrisori

Q61. De când ești aici, ți s-a ridicat vreodată dreptul de a:

Q61.1. Primi vizite? ☐ Da ☐ Nu

Q61.2. Folosi telefonul public? ☐ Da ☐ Nu

Q61.3. Trimite scrisori? ☐ Da ☐ Nu

Q62. De când ești aici, ai avut posibilitatea de a învăța o meserie? ☐ Da ☐ Nu

Q63. Ți este permis să mergi la bibliotecă? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu știu

Q64. Ți este permis să participi în fiecare zi la activități sportive? ☐ Da ☐ Nu

Q65. Ți este permis să mergi la biserică? ☐ Da ☐ Nu

Q66. De când te afli în această unitate:

Q66.1. Ai fost vreodată încătușat? ☐ Da → **Q66.1.1.** Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q66.1.2.** Dar alt copil? ☐ Da ☐ Nu

Q66.2. Ai fost vreodată pedepsit de cadre? ☐ Da → **Q66.2.1.** Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q66.2.2.** Dar alt copil? ☐ Da ☐ Nu

Q66.3. Ai fost vreodată jignit? ☐ Da → **Q66.3.1.** De cine? _____

Q66.3.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q66.3.3.** Dar alt copil?

☐ Da → **Q66.3.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

Q66.4. Ai fost amenințat? ☐ Da → **Q66.4.1.** De cine? _____

Q66.4.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q66.4.3.** Dar alt copil?

☐ Da → **Q66.4.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

Q66.5. Ai fost lovit? ☐ Da → **Q66.5.1.** De cine? _____

Q66.5.2. Cât de des? ☐ Odată ☐ Mai multe ori

☐ Nu → **Q66.5.3.** Dar alt copil?

☐ Da → **Q66.5.3.1.** De cine? _____

☐ Nu

Dacă a răspuns **negativ** la întrebările de la **Q66** se trece la întrebarea **Q72**.

Dacă a răspuns **afirmativ** la oricare dintre întrebările de la **Q66 referitoare la propria persoană** se completează întrebările **Q67-Q69** din caseta următoare, apoi se trece la **Q72**.

Dacă a răspuns **afirmativ** la oricare dintre întrebările de la **Q66 referitoare la alți copii** se completează întrebările **Q70-Q71**, din caseta următoare, apoi se trece la **Q72**.

Pentru întrebările din întreaga casetă se pornește reportofonul și se notează în spațiile libere citate reprezentative. Dacă este nevoie, puteți pune întrebări suplimentare, pentru a facilita descrierile.

Q67. Te rog să îmi descrii situații în care cineva te-a: încătușat / jignit / amenințat / lovit (se alege varianta în funcție de răspunsurile afirmative anterioare):

Q68. Ai spus vreunui adult despre ce ți s-a întâmplat?

☐ Da **Q68.1.** Cui? _____

☐ Nu → **Q68.2.** Care este motivul? _____

Q69. Ai avut posibilitatea de a face reclamație în legătură cu ce ți s-a întâmplat?

☐ Da, am făcut ☐ Da, dar nu am făcut ☐ Nu, mi s-a interzis ☐ Nu am știut

→ **Q69.1.** Care este motivul? _____

Q70. Te rog să îmi descrii situații în care un alt copil a fost: încătușat / jignit / amenințat / lovit (se alege varianta în funcție de răspunsurile afirmative anterioare)

Q71. Ai spus vreunui adult despre ce ai văzut?

☐ Da → **Q71.1.** Cui? _____

☐ Nu → **Q71.2.** Care este motivul? _____

Q72. Ți este permis să vorbești oricând ai nevoie cu educatorul sau cu psihologul? ☐ Da ☐ Nu

Q73. Ți-a fost vreodată restrâns vreun drept?

☐ Da → **Q73.1.** Ce drept / drepturi? _____

Q73.2. Ți s-au explicat pe înțelesul tău motivele? ☐ Da ☐ Nu

☐ Nu

Q74. Cine crezi ca e principalul responsabil dacă un copil comite o infracțiune? (o variantă)

☐ Părinții ☐ Copilul ☐ Grupul de prieteni (anturajul) ☐ Școala ☐ Societatea în care trăim

Q75. Crezi că societatea în care trăim e o societate dreaptă?

☐ Da

☐ Nu → **Q75.1.** Cine o face să nu fie dreaptă? _____

Q76. Tu crezi că ai contribuit ca societatea să nu fie dreaptă? ☐ Da ☐ Nu

Q77. De când ești închis:

Q77.1. Respectul tău față de tine ☐ A scăzut ☐ A rămas același ☐ A crescut

Q77.1.1. De ce? _____

Q77.2. Respectul celorlalți față de tine ☐ A scăzut ☐ A rămas același ☐ A crescut

Q77.2.1. De ce? _____

Q77.3. Respectul tău față de ceilalți ☐ A scăzut ☐ A rămas același ☐ A crescut

Q77.3.1. De ce? _____

*Se pornește reportofonul pentru întrebările **Q78-Q84** din caseta următoare și se notează în spațiile libere citate reprezentative. Dacă este nevoie, puteți pune întrebări suplimentare, pentru a facilita descrierile.*

Q78. Care sunt principalele tale nemulțumiri cu viața de aici?

Q79. Ce ai dori să schimbi în viața ta de aici?

Q80. Ce aspecte despre acest loc nu le cunosc cei din exterior?

Q81. Ce vrei să faci după ce te liberezi?

Q82. Crezi că experiența dobândită aici o să-ți folosească după ce ieși?

Q83. Ce sfaturi ai da prietenilor tăi de afară?

Q84. Mai dorești să îmi spui ceva?

Îți mulțumesc pentru toate răspunsurile tale și îți amintesc din nou că discuția de astăzi nu va avea niciun fel de efecte negative asupra ta.

Informații suplimentare - se completează după finalizarea interviului

Q85. Copilul este: ☐ Fată ☐ Băiat

Bibliografie

- Antoniou, G. (coord.), Boroi, Al., Bulai, B.-N., Bulai, C., Daneş, Şt., Duvac, C., Guiu, M.-K., Mitache, C., Mitache, Cr., Molnar, I., Ristea, I., Sima, C., Teodorescu, V., Vasii, I., Vlăşceanu, A. (2011). *Explicaţii preliminare ale noului Cod penal, Vol. II (art. 53-187)*. Bucureşti: Editura Universul Juridic
- Banciu, Dan (2007). *Sociologie juridică*. Bucureşti: Editura Lumina Lex
- Boroi, Al. (2000). *Drept penal. Partea generală*. Ediţia a II-a. Bucureşti: Editura All Beck
- Bulai, C., Bulai, B.N. (2007). *Manual de drept penal. Partea generală*. Bucureşti: Editura Universul Juridic
- Convenţia europeană pentru prevenirea torturii şi a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante
- Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante adoptată la New York la 10 decembrie 1984, publicată în Monitorul Oficial nr. 112/10 oct. 1990
- Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite privind drepturile copilului din 1989, ratificată de România prin Legea nr. 18/1990
- Dascăl, T. (2011). *Minoritatea în dreptul penal român*. Bucureşti: Editura C.H. Beck
- Dobrică, P. (2008). „Libertate. Detenţie. Viaţă socială. Despre contradicţia dintre 2 tipuri de raţionalitate, ca sursă a ineficienţei pedepsei cu închisoarea”. În *Sociologie Românească*. 6(1). 3-10
- Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluţionării proceselor (mica reformă a justiţiei), publicată în M. Of. nr. 714 din 26 octombrie 2010
- Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative şi a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 513 din 14 august 2013
- Legea nr. 272/2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004
- Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în M. Of. 627 din 20 iulie 2006
- Noul Cod de procedură penală
- Noul Cod penal
- Ordinul 433/C din 5 februarie 2010 pentru aprobarea Normelor minime obligatorii privind condiţiile de cazare a persoanelor private de libertate
- Orientările Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei privind Justiţia în Interesul Copilului
- Paşca, V. (2011). *Drept penal. Partea generală*. Bucureşti: Editura Universul Juridic
- Pascu, I., Buneci, P. (2011). *Noul Cod penal, Partea generală şi Codul penal, Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Editura Universul Juridic
- Protocolul nr. 1 la Convenţia europeană pentru prevenirea torturii şi a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Raportul CPT pentru România, urmare a vizitei desfășurate în perioada 5-16 septembrie 2010

Recomandarea 2006 (2) a Consiliului Europei privind Regulile penitenciare europene

Recomandarea CM/REC (2008) 11 privind normele europene pentru delincvenții copii care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri

Recomandarea R (75) 25 privind munca în penitenciare

Recomandarea R (93) 6 privind închisoarea și aspectele criminologice al controlului bolilor transmisibile, inclusiv HIV/SIDA și alte aspecte privind sănătatea populației penitenciare

Recomandarea R (98) 7 privind aspecte etice și organizatorice ale asistenței medicale în penitenciare

Recomandarea REC (2003) 20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 24 septembrie 2003

Recomandarea Rec (2006) 13 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor

Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor Privați de Libertate

Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985 privind Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la Administrarea Justiției Juvenile, Regulile de la Beijing

Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990 privind Normele Organizației Națiunilor Unite pentru Protecția Copiilor privați de libertate

Rezoluția ONU adoptată la 30 august 1955 privind Ansamblul de Reguli Minime pentru tratamentul deținuților

Rezoluția ONU adoptată la 9 decembrie 1988 privind Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare

Standardele Comitetului European pentru prevenirea torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante

Szabo, A. (2010). „Implicațiile prizonizării asupra procesului de socializare a deținuților”. În *Sociologie Românească*. 8(3). 39-51

Vechiul Cod de procedură penală

Vechiul Cod penal